

ZDRUŽENI NARODI

Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah

CCPR/C/SVN/2004/2

13. september 2004

Izvirnik: ANGLEŠKI

ODBOR ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

**OBRAVNAVA POROČIL, KI JIH DRŽAVE POGODBENICE ODDAJO PO 40.
ČLENU PAKTA**

Drugo periodično poročilo

SLOVENIJA

23. avgust 2004

1. člen

1. **Pravica do samoodločbe** je zapisana v preambuli slovenske ustave in v prvem odstavku 3. člena Ustave RS. V času od zadnjega poročila se zakonodaja na tem področju ni spremenila.

2. člen

2. Republika Slovenija se je ob osamosvojitvi junija 1991 obvezala, da bo v skladu s svojim notranjim pravom in sprejetimi mednarodnimi obveznostmi vsakomur na svojem ozemlju zagotovila uživanje in varstvo splošnih človekovih pravic in temeljnih svoboščin, brez sleherne diskriminacije. Ta zaveza je bila potrjena s sprejetjem Ustave decembra 1991, ki vsebuje obsežen korpus splošnih človekovih pravic in temeljnih svoboščin kot tudi posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti ter romske skupnosti.

3. V referenčnem obdobju je bilo eno izmed perečih vprašanj s področja položaja tujcev predvsem problematika t.i. zatečenih oseb. To so osebe, ki so imele ob osamosvojitvi državljanstvo drugih nekdanjih republik SFRJ, dejansko pa živijo in so že več let ali celo desetletij živeli v RS, po razpadu Jugoslavije pa so v Sloveniji postali tujci. V skladu z določbo 13. člena Ustavnega zakona za izvedbo temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (Ur. I. Republike Slovenije, št. 1-6/91) so bili tisti izmed njih, ki so na dan plebiscita o neodvisnosti in samostojnosti Republike Slovenije 23.12.1990 imeli prijavljeno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji in so tukaj tudi dejansko živeli, do pridobitve državljanstva Republike Slovenije po 40. členu Zakona o državljanstvu Republike Slovenije oziroma do izteka rokov po 81. členu Zakona o tujcih, izenačeni v pravicah in dolžnostih z državljani Republike Slovenije, razen glede pridobitve lastninske pravice, sicer pa so obdržali pridobljene pravice, med njimi tudi lastninsko. Večina od njih si je uredila državljanski status na podlagi prošnje za pridobitev slovenskega državljanstva pod olajšanimi pogoji 40. čl. Zakona o državljanstvu Republike Slovenije. Pogoja za pridobitev sta bila samo dva: da so imeli stalno prebivališče v Sloveniji na dan plebiscita in da so v Sloveniji tudi dejansko živeli. Rok za vložitev prošnje je bil šest mesecev od uveljavitve zakona.

4. Po podatkih MNZ je bilo 171.120 prošenj ugodno rešenih. Za preostale, ki v roku niso vložili prošnje za pridobitev državljanstva ali jim je bila izdana negativna odločba, so v skladu z 81. členom Zakona o tujcih (Ur. I. Republike Slovenije, št. 1/91-1 in 44/97), dva meseca po preteku roka, v katerem bi lahko zaprosili za sprejem v državljanstvo (to je dne 26.2.1992)

oziroma dva meseca od izdaje dokončne odločbe v postopku pridobitve državljanstva, pričele veljati določbe citiranega zakona in so tako postali tujci. Kot tujci so bili preneseni iz registra stalnega prebivalstva in v skladu z določbami Zakona o tujcih so si za prebivanje v Republiki Sloveniji morali urediti dovoljenje za prebivanje (dovoljenje za začasno ali stalno prebivanje). Ker državljani držav naslednic nekdanje SFRJ pogoja triletnega neprekinjenega prebivanja v Republiki Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje iz prvega odstavka 16. člena Zakona o tujcih, ki je bil osnovni pogoj za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje, ob uveljavitvi zakona oziroma ob pričetku njegove veljavnosti niso mogli izpolnjevati, je Vlada Republike Slovenije s sklepom št. 260-01/91-2/5-8 z dne 3.9.1992 odločila, da je za njih navedeni pogoj izpolnjen, če so imeli prijavljeno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji najmanj tri leta, preden so za njih začele veljati določbe Zakona o tujcih in če so v Republiki Sloveniji tudi dejansko živeli. Na ta način je bilo omogočeno, da so državljani držav naslednic nekdanje SFRJ, ki so bili pred 26.2.1992 stalni prebivalci Republike Slovenije, lahko pridobili dovoljenje za stalno prebivanje, seveda ob izpolnjevanju tudi ostalih zakonskih pogojev (upravičen razlog za daljše prebivanje v Republiki Sloveniji, zagotovljena sredstva za preživljanje in veljavni dokument o izkazovanju istovetnosti). Tako je bilo že v letu 1992 državljanom držav naslednic nekdanje SFRJ izdanih 1.468 dovoljenj za stalno prebivanje. Razlogi, da niso zaprosili za državljanstvo na podlagi ugodne določbe 40. člena, so bili različni. Predvsem je šlo za neizpolnjevanje pogojev (npr. niso imeli prijavljenega stalnega prebivališča), obstoječe premoženje v drugih bivših republikah, v manjši meri za nezmožnost zadosti hitre pridobitve zahtevanih dokumentov, v nekaterih primerih pa je šlo za osebno odločitev, da za državljanstvo ne zaprosijo, ker se z novo državo niso identificirali. Negativno rešenih prošenj za sprejem v slovensko državljanstvo je bilo od skupnega števila 174.171 vloženih prošenj le 2.150, v 540 primerih je bil postopek ustavljen, 359 vlog pa je bilo zavrženih.

5. Ministrstvo za notranje zadeve je kot organ, pristojen za odločanje v postopku sprejema v slovensko državljanstvo, v vsakem konkretnem primeru ugotavljalo, ali oseba dejansko živi v Republiki Sloveniji, saj je imelo kar nekaj prosilcev fiktivno prijavljeno stalno prebivališče, v Sloveniji pa dejansko nikoli niso živeli, niti niso imeli naveznih okoliščin, ki bi jih vezale na Slovenijo (npr. družina, zaposlitev, šolanje). Ministrstvo za notranje zadeve je tako v 1.683 primerih izdalo zavrnilno odločbo zaradi neizpolnjevanja pogoja dejanskega bivanja v Republiki Sloveniji. Na tem mestu je hkrati potrebno pojasniti, da določba 40. člena Zakona o državljanstvu Republike Slovenije za pridobitev slovenskega državljanstva ni predpisovala, da bi se morale osebe odpovedati svojemu dosedanjemu državljanstvu in glede na to, da razpad nekdanje Jugoslavije ni povzročil nastanka pravne apatridije (de jure), so vsi stalni prebivalci Republike Slovenije z državljanstvom druge republike naslednice nekdanje SFRJ, s pridobitvijo slovenskega državljanstva postali dvojni državljani. O pravni apatridiji na območju nekdanje Jugoslavije ni moč govoriti, saj so vse države naslednice v svoji notranji zakonodaji uvedle načelo kontinuitete oziroma povedano drugače, vsakdo, ki je imel v nekdanji SFRJ državljanstvo določene republike, je postal ex lege, t.j. na podlagi samega zakona, državljan te nove države naslednice. Takšna zaveza izhaja iz določb zakonov o državljanstvu vseh držav naslednic nekdanje SFRJ. Ob vsem navedenem velja dodati, da je novela Zakona o državljanstvu Republike Slovenije iz oktobra 2002 dodatno omogočila vsem osebam z državljanstvom drugih držav naslednic nekdanje SFRJ in državljanom tretjih držav, ki so imeli na dan 23.12.1990 v Republiki Sloveniji prijavljeno stalno prebivališče in ki od tega dne dalje v Sloveniji tudi živijo, da v roku enega leta zaprosijo za sprejem v slovensko državljanstvo pod olajšanimi pogoji. Tem osebam tako ni bilo potrebno izpolnjevati pogoja vira preživljanja, pogoja urejenega statusa tujca in odpusta iz dosedanjega državljanstva. Hkrati novela zakona omogoča pridobitev slovenskega državljanstva pod olajšanimi pogoji tudi za osebe, ki živijo v Sloveniji od rojstva dalje. Tudi tem osebam ni potrebno izpolnjevati pogoja vira preživljanja, pogoja urejenega statusa in tudi te osebe s pridobitvijo slovenskega državljanstva obdržijo svoje izvorno državljanstvo, saj bi bil glede na prakso Slovenije na tem področju, takšen pogoj neučinkovit; praktično vse države naslednice nekdanje SFRJ izvajajo vse postopke odpustov iz državljanstva, če gre za njihove državljane, ki so bili v času bivše države rojeni izven območja republike, kateri so po državljanstvu pripadali, izredno počasi.

6. K navedenemu velja dodati, da je bilo sicer tudi po izteku roka iz 40.čl Zakona o državljanstvu za državljanstvo mogoče zaprositi ves čas in ga pridobiti, sicer pod strožjimi pogoji, če so le te seveda izpolnjevali. Zaradi vojn na določenih območjih, in drugih političnih razlogov, je Ministrstvo za notranje zadeve vladi predlagalo več ukrepov, ki so omogočali pridobitev državljanstva. Tako je bila do novele 2002 sprejeta politika izjemne naturalizacije za tiste polnoletne osebe, rojene v Sloveniji, ki so tukaj tudi živeli; na ta način je pridobilo državljanstvo 600 oseb; spomladi 1999, ob začetku bombardiranja ciljev v omenjeni državi, je bil sprejet ukrep,

da za državljane ZR, šteje, da omenjena država ne omogoča prenehanja državljanstva svojim državljanom za čas trajanja teh ukrepov; na ta način je lahko pridobilo slovensko državljanstvo okoli 600 oseb. Še vedno pa ta politika velja za osebe, ki izhajajo iz Kosova; UNMIK zaradi resolucije Varnostnega sveta 1244 ne izvaja postopkov prenehanja državljanstva, tako da te osebe, ne glede na etično poreklo, sicer ne bi mogle pridobiti slovenskega državljanstva prav zaradi neizpolnjevanja enega od pogojev.

7. Ustavno sodišče Republike Slovenije je z odločbo št. U-I-284/94 z dne 4.2.1999 odločilo, da je Zakon o tujcih (Ur. I. Republike Slovenije, št. 1/91-1 in 44/97) v neskladju s Ustavo, ker ne določa pogojev za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje oseb iz drugega odstavka 81. člena po preteku roka, v katerem bi lahko zaprosile za sprejem v državljanstvo Republike Slovenije, če tega niso storile, ali po dnevu, ko je postala odločba o nesprejemu v državljanstvo Republike Slovenije dokončna. Zakonodajalcu je Ustavno sodišče naložilo, da ugotovljeno neskladnost odpravi v roku šestih mesecev od dneva objave zgoraj citirane odločbe v Uradnem listu Republike Slovenije.

8. Julija 1999 je bil sprejet poseben zakon - Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji, ki je pričel veljati dne 28.9.1999 in ki je omogočil pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje:

- vsem tistim državljanom držav naslednic bivše SFRJ, ki so dejansko živeli v Republiki Sloveniji kot njeni stalni prebivalci od plebiscita 1990 naprej;
- tistim državljanom držav naslednic bivše SFRJ, ki so neprekinjeno živeli v Republiki Sloveniji od 25. 6. 1991 dalje, čeprav le kot začasni prebivalci ali kot osebe, ki v Sloveniji nikoli niso bili prijavljeni ne kot začasni in ne kot stalni prebivalci.

9. Prosilci, ki so po tem zakonu vložili vloge, so pridobili dovoljenje za stalno prebivanje v RS le z učinkom za naprej. Iz evidence, ki jo Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije vodi na podlagi 7. člena Zakona o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji je razvidno, da je bilo na podlagi citiranega zakona do sedaj (rok za vložitev vlog po citiranem zakonu je namreč na podlagi odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-246/02-28 z dne 3.4.2003, še vedno odprt) vloženih 13.134 vlog, od tega je bilo izdanih 10.928 dovoljenj za stalno prebivanje, 308 negativnih odločb, 1.085 sklepov o ustavitvi postopka, v 123 primerih pa je bila vloga s sklepom zavržena.

10. V letu 2002 so bile določbe Zakona o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v RS predmet presoje pred Ustavnim sodiščem RS, saj zakon ni določil pravnega učinka izdanega dovoljenja za stalno prebivanje za nazaj, torej od 25.2.1992 dalje.

11. 03.04.2003 je Ustavno sodišče Republike Slovenije ugotovilo neustavnost dela Zakona o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji in naložilo zakonodajalcu sprejem zakona, ki bo odpravil ugotovljeno neskladnost, Ministrstvu za notranje zadeve pa izdajanje dopolnilnih odločb glede stalnega prebivanja za osebe, ki so bile 25.2.1992 izbrisane iz registra stalnega prebivalstva. Glede na navedeno odločitev sta Ministrstvo za notranje zadeve oziroma Vlada Republike Slovenije kot predlagateljica v zakonodajni postopek vložila dva predloga zakona in sicer Zakon o izvršitvi 8. točke odločbe Ustavnega sodišča RS št. U-I-246/02-28 in Zakon o stalnem prebivanju tujcev z državljanstvom drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji, ki so imeli na dan 23.12.1990 in 25.02.1992 v Republiki Sloveniji prijavljeno stalno prebivališče.

12. K pripravi predloga Zakona o izvršitvi 8. točke odločbe Ustavnega sodišča RS št. U-I-246/02-28 je Ministrstvo za notranje zadeve pritegnilo najširši krog pravnih strokovnjakov s področja ustavnega in upravnega prava, skoraj vsi pa so bili enotnega stališča, da je mogoče naloženo obveznost, ki izhaja iz odločbe Ustavnega sodišča Republike Slovenije, izvršiti le v okviru zakona. Vlada Republike Slovenije in Ministrstvo za notranje zadeve sta ugotovila, da je v skladu s četrtnim odstavkom 153. člena Ustave Republike Slovenije individualne upravne akte mogoče izdajati le na podlagi zakona oziroma zakonitega predpisa. Zakon o izvršitvi 8. točke odločbe Ustavnega sodišča RS št. U-I-246/02-28 je bil v Državnem zboru Republike Slovenije sprejet 24.11.2003, nanaša pa se na kategorijo oseb, ki z vidika dejanskega življenja v Republiki Sloveniji ni sporna. Omenjeni zakon ni pričel veljati, saj je bila zoper njega vložena zahteva za razpis naknadnega zakonodajnega referenduma. Referendum je Državni zbor razpisal za 4.4.2004 in po podatkih Republiške volilne komisije je na referendumu 94,59% volilnih upravičencev, ki so se udeležili referenduma (udeležba je bila nekaj več kot 30% volilnega telesa) glasovalo proti uveljavitvi navedenega zakona.

13. V odločbi Ustavnega sodišča Republike Slovenije iz aprila 2003 sodišče ni izključilo možnosti ureditve tega vprašanja z zakonom. Glede na dejstvo, da je Ustavno sodišče v formalnem sklepu z dne 22.12.2003, s katerim je zavrglo zahtevo skupine poslancev za presojo ustavnosti naknadnega zakonodajnega referenduma glede Zakona o izvršitvi 8. točke odločbe Ustavnega sodišča RS št. U-I-246/02-28, zavzelo stališče, da že odločba z dne 03.04.2003 šteje kot pravna podlaga za izdajo odločb o stalnem prebivanju, je Ministrstvo za notranje zadeve, upoštevajoč načelo obveznosti odločb Ustavnega sodišča zaradi uveljavitve načela pravne države, moralo pričeti s postopki izdajanja odločb tistim upravičencem, na katere naj bi se sicer nanašal zakon, ki pa se zaradi referendumске pobude ne more uveljaviti.

14. Ministrstvo za notranje zadeve je Vladi Republike Slovenije v začetku oktobra 2003 v sprejem predložilo tudi Zakon o stalnem prebivanju tujcev z državljanstvom drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji, ki so imeli na dan 23.12.1990 in 25.02.1992 v Republiki Sloveniji prijavljeno stalno prebivališče, s katerim naj bi se uredila vsa vprašanja, ki izhajajo iz odločbe Ustavnega sodišča z dne 03.04.2003. Med drugim je določilo krog upravičencev, učinek izdanih upravnih aktov od 25.02.1992 naprej kot tudi kriterije dejanskega življenja v Republiki Sloveniji, ki jih je moralo ministrstvo obvezno upoštevati. V predlogu zakona je v skladu z odločitvijo Ustavnega sodišča ponovno odprt določen rok, v katerem lahko vložijo vloge za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje vsi tisti, ki te možnosti niso izkoristili že leta 1999 na podlagi Zakona o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji, hkrati so v zakonu opredeljeni pogoji in postopek za izdajo upravnih odločb, s katerimi se ugotavlja stalno prebivanje oseb v Republiki Sloveniji ter podlage, ki so potrebne zaradi standarda spoštovanja osebnih podatkov in vzpostavitev evidenc. Omenjeni zakon je bil v Državnem zboru v okviru druge faze obravnave 30.01.2004, vendar je bil takoj po obravnavi vložena zahteva za razpis predhodnega zakonodajnega referenduma. Državni zbor je zahtevo poslal v presojo Ustavnemu sodišču, ki je 26.02.2004 odločilo, da je šest od osmih alinej omenjenega referendumskega vprašanja v nasprotju z ustavo. Z odločbo z dne 20.04.2004 pa je Ustavno sodišče ugotovilo, da je referendumsko vprašanje, ki zadeva presojo rešitve vprašanja stalnega prebivanja, navedenega v predlaganem zakonu, v nasprotju z ustavo. Pred predvideno tretjo obravnavo omenjenega zakona, 22. maja, sta bili vloženi še dve pobudi za predhodni zakonodajni referendum.

15. **Azil:** Zakon o azilu (Ur.l. RS, št. 61/99, RS 66/00 odločba ustavnega sodišča, RS 113/00 odločba ustavnega sodišča, RS 124/00 (dopolnitev), RS 67/01 (spremembe in dopolnitve), v 2. členu določa, da Republika Slovenija da azil tujcem, ki zaprosijo za zaščito iz razlogov določenih v Konvenciji o statusu beguncev in Protokolu o statusu beguncev (Ur.l. RS - MP, št. 9/92 - v nadaljnjem besedilu: Ženevska konvencija). Ženevska konvencija določa, da se pojem begunec uporabi za vsako osebo, ki je zaradi dogodkov, ki so se zgodili pred 1. januarjem 1951, zaradi dobro utemeljenega strahu pred preganjanjem zaradi rase, vere, narodnosti, pripadnosti posebni družbeni skupini ali političnega prepričanja, zunaj svoje matične države in se ne more ali zaradi strahu ne želi zaupati zaščiti matične države; ali ki je zaradi takih dogodkov brez državljanstva ali pa se nahaja zunaj države svojega predhodnega bivališča ter se zaradi takih dogodkov ali zaradi strahu ne more ali ne želi vrniti v matično državo.

16. Republika Slovenija daje azil iz humanitarnih razlogov tudi tujcem, ki zaprosijo za zaščito, če bi vrnitev teh oseb v njihovo izvorno državo lahko ogrozila njihovo varnost ali fizično integriteto v smislu Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, spremenjene s Protokoli št. 3, 5 in 8 ter dopolnjene s Protokolom št. 2, ter njenih Protokolov št. 1, 4, 6, 7, 9, 10 in 11 (Ur.l. RS - MP, št. 7/94), v okoliščinah, kijih Ženevska konvencija ne določa.

17. **Begunci:** Republika Slovenija je status begunca podelila 89 osebam.¹Beguncem je priznana pravica do stalnega prebivanja, denarne pomoči, najnujnejših stanovanjskih prostorov, zdravstvenega varstva, šolanja in izobraževanja, pomoči pri vključevanju v okolje in zaposlitve in vključevanja v druge oblike aktivne politike zaposlovanja.

¹ podatek na dan 30.4.2004.

3. člen

Institucije za zagotavljanje pravice do enakosti žensk in moških v RS

18. Prve iniciative za institucionalizacijo ženske politike v Sloveniji so se pojavile v osemdesetih, ko so predstavnice ženskih gibanj zahtevale, da se za to področje ustanovi posebno ministrstvo. Leta 1989, ko se je spreminjal zakon o vladi, je bila predlagana tudi ta sprememba, ki pa sta jo vlada in parlament zavrnila. Kljub temu je bila po volitvah leta 1990 v okviru Skupščine RS kot delovno telo ustanovljena Komisija za žensko politiko, ki je bila pristojna za spremljanje položaja žensk in posredovanje predlogov za izboljšanje njihovega položaja. Članice in člani komisije so ponovno zahtevali, da se ustanovi ministrstvo ali urad za to področje. Na podlagi teh prizadevanj je bil julija 1992 ustanovljen vladni Urad za žensko politiko, ki se je v začetku leta 2001 preimenoval v Urad za enake možnosti. Z uveljavitvijo Zakona o enakih možnostih žensk in moških pa so za zagotavljanje vidika enakosti spolov pri oblikovanju in izvajanju politik zadolžene tudi koordinatorice in koordinatorji za enake možnosti žensk in moških, ki so jih imenovali vsi ministri in ministrice, koordinatorje za enake možnosti pa so že imenovali tudi nekatere lokalne skupnosti. Za obravnavo posameznih primerov domnevne diskriminacije zaradi spola pri Uradu za enake možnosti deluje zagovornica za enake možnosti žensk in moških. Pobudo za presojo morebitne kršitve načela enakosti spolov, predvsem določb iz Zakona o delovnih razmerjih, lahko dajo posameznice oziroma posamezniki, nevladne organizacije, sindikati in druge organizacije civilne družbe ali druge pravne osebe. Zagovornica pobudo obravnava in izda pisno mnenje, v katerem, če je seveda ugotovila, da je bila oseba zaradi spola neenako obravnavana, opozori na ugotovljene nepravilnosti in priporoči, kako naj se odpravijo, ter kršitelja pozove, da jo v določenem roku obvesti o svojih ukrepih. Ena od institucij, ki je z vidika enakosti spolov ravno tako pomembna, je varuh človekovih pravic, ki v Sloveniji deluje od 1.1.1995. Ker je enakost človekova pravica, opredeljena tudi v Ustavi RS, lahko posamezniki/ce, ki menijo, da so bili diskriminirani zaradi svojega spola, na varuha naslovijo pobudo, vendar pa je njegova pristojnost delovanja omejena na kršitve, ki jih povzročijo javni organi pri izvrševanju svojih pooblastil. Institucije za zagotavljanje pravice do enakosti žensk in moških in za odpravo kršitev v RS so torej naslednje:

1. Varuh človekovih pravic;
2. Urad za enake možnosti (urad vlade RS) in Zagovornica enakih možnosti žensk in moških;
3. Koordinatorji za enake možnosti žensk in moških na ministrstvih in v lokalnih skupnostih.

19. Poleg navedenih formalnih institucij si prizadevajo za izboljšanje položaja žensk tudi nevladne organizacije, ženske skupine pri političnih strankah, sindikati in druge oblike organiziranega civilnega gibanja. V Sloveniji deluje preko 50 nevladnih ženskih skupin, ki jih lahko razdelimo v pet sklopov: stanovsko organizirane ženske skupine, politično angažirane ženske skupine, neodvisne ženske skupine, ženske skupine v zamejstvu in skupine za pomoč ženskam, žrtvam nasilja.

Ukrepi za izboljšanje položaja žensk

20. Slovenija je bila prva izmed srednje in vzhodnoevropskih držav, ki je začela s pripravami za izvajanje strategije integracije načela enakosti spolov. Leta 1997 je Urad za žensko politiko pripravil projekt z naslovom Krepitev sodelovanja žensk v procesu odločanja in razvoja politik v Sloveniji, ki ga je sofinanciral UNDP (United Nations Development Program). V okviru projekta se je Urad osredotočil na izobraževanje, usposabljanje in osveščanje.

21. Leta 2002 je Urad za enake možnosti v sodelovanju z več ministrstvi in ob posvetovanju s socialnimi partnerji in nevladnimi organizacijami pripravil predlog Zakona o enakih možnostih žensk in moških. Zakon, ki je bil sprejet junija 2002, celovito ureja enake možnosti žensk in moških na vseh področjih življenja ter vzpostavlja mehanizme nadzora nad izvajanjem načela v praksi. Najpomembnejši del zakona vzpostavlja organe oz. institucije, ki bodo nadzorovale izvajanje zakona, razvijale politiko na tem področju in ukrepale v primerih kršitev. Leta 2004 pa je Urad za enake možnosti pripravil tudi predlog Zakona o uresničevanju načela enakega obravnavanja, ki je krovni, splošni zakon, ki prepoveduje diskriminacijo, med drugim tudi na podlagi spola. Zakon, ki je bil sprejet maja 2004, določa skupne temelje in izhodišča "za zagotavljanje enakega obravnavanja vsakogar pri uveljavljanju njegovih pravic in obveznosti ter

pri uresničevanju njegovih temeljnih svoboščin na katerem koli področju družbenega življenja, zlasti pa še na področju zaposlovanja, delovnih razmerij, vključevanja v sindikate in interesna združenja, vzgoje in izobraževanja, socialne varnosti, dostopa do dobrin in storitev ter oskrbe z njimi, in sicer ne glede na njegove osebne okoliščine kot so narodnost, rasa ali etnično poreklo, spol, zdravstveno stanje, invalidnost, jezik, versko ali drugo prepričanje, starost, spolna usmerjenost, izobrazba, gmotno stanje, družbeni položaj ali druge osebne okoliščine". Zakon določa tudi kazni za kršitev načela enakega obravnavanja, nosilce nalog in njihove pristojnosti, povezane z izvajanjem zakona. Med drugim uvaja novo nacionalno telo, in sicer Svet za uresničevanje načela enakega obravnavanja. Svet, ki ga imenuje vlada, skrbi za izvajanje določb zakona tako da spremlja, ugotavlja in ocenjuje položaj posameznih družbenih skupin z vidika načela enakega obravnavanja, vladi predlaga ali priporoča sprejem novih predpisov in predlaga dejavnosti za spodbujanje izobraževanja, osveščanja in raziskovanja. Svet sestavljajo poleg predstavnic in predstavnikov ministrstev ter vladnih služb tudi predstavnice in predstavniki nevladnih organizacij ter strokovnih institucij.

22. Z namenom učinkovitejšega spopadanja s problemom nasilja nad ženskami je bila v referenčnem obdobju tudi spremenjena kazenska zakonodaja. Nasilje v družini v slovenski kazenski zakonodaji ni predstavlja posebnega kaznivega dejanja, ampak je bilo lahko zajeto v nekaterih kaznivih dejanjih zoper čast in dobro ime, glede na vrsto povzročenih poškodb pa tudi v kaznivih dejanjih zoper življenje in telo. Po uradni dolžnosti pa je bil državni tožilec dolžan predlagati uvedbo postopka samo pri hujših telesnih poškodbah, saj so se ostala kazniva dejanja preganjala na zasebno tožbo. Večina trpinčenih žensk, ki so sicer zahtevale intervencijo policije zaradi nasilnega dogodka, ki pa ni predstavljal uradno pregonljivega kaznivega dejanja (ker poškodbe niso bile opredeljene kot hujše), potem iz različnih razlogov ni vložila zasebne tožbe proti nasilnemu partnerju in organi pregona niso mogli začeti postopka. Leta 1999 pa je bilo spremenjeno kaznivo dejanja nasilništva (299.čl. Kazenskega zakonika - v nadaljevanju KZ) tako, da sedaj zajema tudi nasilje v družini (ko torej še ne pride do hujših telesnih poškodb) in ki se preganja po uradni dolžnosti. Besedilo spremenjenega člena se glasi (spremembe iz leta 1999 so v kurzivi):

Kdor drugega hudo žali, z njim grdo ravna, mu dela nasilje ali ogroža njegovo varnost in s tem v javnosti ali v družini povzroči ogroženost, zgražanje ali prestrašenost, se kaznuje z zaporom do dveh let.

23. Ženskam in materam z otroki, ki so žrtve nasilja v družini, so namenjeni materinski domovi, zavetišča, varne hiše in podobne institucije. Varuh za človekove pravice v svojem rednem poročilu za leto 1999 poudarja: »Žal je zavetišč in domov v Sloveniji premalo, hkrati pa so neenakomerno razporejeni, saj ne obstajajo na območju celotne Slovenije, kar bi omogočalo, da bi ženske lahko ostale v okolju, kjer so zaposlene in kjer otroci obiskujejo šolo. Bivanje v teh institucijah naj bi bilo le kratkotrajno in začasno, vendar je uspeh njihovih varovank pri rešitvi temeljnih, zlasti stanovanjskih vprašanj, bolj izjema kot pravilo.« Po podatkih iz leta 2004, obstaja 8 programov varnih hiš ali zavetišč, en program kriznega centra za ženske, žrtve nasilja, ki je namenjen prenočitvam čez vikende, 6 programov materinskih domov in 5 kriznih centrov za otroke in mlade. Varne hiše so locirane v Mariboru, Ljubljani, Celju, Slovenj Gradcu, Velenju, Ljutomeru, Novem mestu, Krškem in v gorenjski regiji. Krizni center je lociran v Ljubljani. Celotna številka postelj v omenjenih varnih hišah je 153; 5 postelj je v kriznem centru. Varna hiša v Ptujju bo predvidoma začela delovati oktobra 2004. V primorski regiji ni varnih hiš, je pa planirano, da se vzpostavi v eni od obalnih občin. Dodatno pa 6 operaterjev v Sloveniji izvaja programe varnih hiš: 2 v Ljubljani in ostali štirje v Postojni, Slokanu blizu Nove Gorice, Celju in Mariboru. Teh 6 operaterjev ima skupno 10 enot s 53 sobami in 129 posteljami. Vsi programi materinskih domov imajo skupaj 287 postelj, s tem da že garantirajo število postelj predvidenih v nacionalnem programu z letom 2005.

Enakost spolov na področju dela

24. V RS sta področje delovnih razmerij do 1.1.2003 urejala naslednja zakona: Zakon o temeljnih pravicah iz delovnih razmerij in Zakon o delovnih razmerjih. Navedena zakona nista vsebovala določb, ki bi urejale spoštovanje načela enakosti spolov v okviru delovnih razmerij. Takšne določbe pa so zajete v novem Zakonu o delovnih razmerjih, ki je začel veljati 1.1.2003.

Glede zagotavljanja enakosti spolov je predlog zakona v celoti usklajen z naslednjimi direktivami ES s področja enakega obravnavanja žensk in moških:

- 75/117/EEC (enako plačilo moških in žensk)

- 76/207/EEC (enako obravnavanje moških in žensk pri dostopu do zaposlitve, poklicnega izobraževanja in napredovanja in delovnih pogojev)
- 92/85/EEC (varnost in zdravje nosečih delavk in delavk, določen čas po porodu),
- 97/80/EC (dokazno breme),
- 2000/43/EC (enako obravnavanje oseb, ne glede na raso ali etnično poreklo).

25. **Prepoved diskriminacije pri zaposlovanju** neposredno izhaja iz naslednjih določb novega zakona o delovnih razmerjih:

25. člen (enaka obravnava glede na spol)

Delodajalec ne sme prostega delovnega mesta objaviti samo za moške ali samo za ženske, razen, če je določen spol nujen pogoj za opravljanje dela.

Objava prostega delovnega mesta tudi ne sme nakazovati, da daje delodajalec pri zaposlitvi prednost določenemu spolu, razen v primerih iz prejšnjega odstavka.

26. člen (pravice in obveznosti delodajalca)

(1) Delodajalec sme od kandidata zahtevati le predložitev dokazil o izpolnjevanju pogojev za opravljanje dela.

(2) Delodajalec pri sklepanju pogodbe o zaposlitvi ne sme od kandidata zahtevati podatkov o družinskem, zakonskem stanu, podatkov o nosečnosti, o načrtovanju družine oziroma drugih podatkov, če niso v neposredni zvezi z delovnim razmerjem.

(3) Delodajalec ne sme pogojevati sklenitve pogodbe o zaposlitvi s pridobitvijo podatkov iz prejšnjega odstavka ali z dodatnimi pogoji v zvezi s prepovedjo nosečnosti ali odlogom materinstva ali z vnaprejšnjim podpisom odpovedi pogodbe o zaposlitvi s strani delavca.

V primeru kršitve prepovedi diskriminacije pri zaposlitvi je delodajalec neizbranemu kandidatu/kandidatki odškodninsko odgovoren.

26. Nova delovna zakonodaja zagotavlja tudi uresničevanje načela **enakega plačila za enako in enakovredno delo** s posebno določbo:

133. člen (enako plačilo za enako delo)

(1) Delodajalec je dolžan za enako delo in za delo enake vrednosti izplačati enako plačilo delavcem ne glede na spol.

(2) Določila pogodbe o zaposlitvi, kolektivne pogodbe oziroma splošnega akta delodajalca, ki so v nasprotju s prejšnjim odstavkom, so neveljavna.

27. Žensk je na najzahtevnejših in najvplivnejših ter s tem tudi dobro plačanih delovnih mestih malo, zato so posledično tudi njihove plače pri enaki stopnji usposobljenosti v povprečju nižje od moških. Dejavniki, ki še dodatno vpliva k nižji povprečni plači žensk, je zaposlovanje žensk v dejavnostih, ki so slabše plačane. Po podatkih o bruto plačah zaposlenih oseb v družbah, podjetjih in organizacijah po stopnjah strokovne usposobljenosti (leto 2000) so ženske v povprečju zaslužile 87,8% moške plače ali 12,2% manj kot moški. Najvišja razlika je med osebami z visoko izobrazbo (20,7%) in najnižja med nekvalificiranimi osebami (12%).

Tabela 1

**Povprečna mesečna bruto plača zaposlenih žensk
v družbah, podjetjih in organizacijah v primerjavi s plačami moških
po stopnjah strokovne usposobljenosti za opravljanje določenih del**

	Skupaj	Visoko strokovno uspos.			Višja strok, uspos.	Srednja strok. uspos.	Nižja strok, uspos.	Visoko- kvalificirani	Kvalificirani	Polkvalificirani	Nekvalificirani
		doktorji	magistri	vsi							
1991	88,57	86,85	88,77	86,53	89,80	90,67	87,86	97,44	86,28	88,51	84,33
1998	88,90	82,14	86,79	87,35	89,98	88,14	89,33	93,63	81,02	85,66	81,81
2000	87,8	85,9	83,2	79,3	87,5	88,5	85,9	83,0	80,1	84,8	88,0

Opomba: V podatkih za leto 1991 niso zajeta zasebna podjetja in organizacije.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Statistične informacije.

28. Podatki raziskav o plačah po stopnji strokovne usposobljenosti v letu 1996, ki jih je objavil Statistični urad RS, so pokazali, da so bile povprečne mesečne bruto plače moških, zaposlenih v podjetjih in drugih organizacijah v Sloveniji, v večini primerov v povprečju za vse stopnje strokovne usposobljenosti višje kot plače žensk, zaposlenih prav tam. Po stopnjah strokovne usposobljenosti so bile plače moških v povprečju višje za 17,7%. Razlike med plačami so bile najmanjše v srednjih stopnjah strokovne usposobljenosti (nižje šole - 8,6%)

29.

Tabela 2

**Indeks povprečne bruto plače žensk v primerjavi s povprečno
bruto plačo moških po stopnjah strokovne usposobljenosti, Slovenija, 1996**

	indeks ženske/moški
Skupaj	85.4
visoka strokovna usposobljenost	82.6
doktorji in doktorice	82.7
magistri in magistre	83.4
Višja strokovna usposobljenost	86.4
srednja strokovna usposobljenost	88.5
nižja strokovna usposobljenost	92.0
visoko kvalificirani	88.1

Kvalificirani	81.7
Polkvalificirani	85.9
Nekvalificirani	81.6

Vir: Statistične informacije, št. 37/1998, Statistični urad RS

Statistični podatki, ki kažejo na položaj žensk v Sloveniji na področju zaposlovanja, izobraževanja in zastopanosti v javnem življenju

30. Ženske in zaposlovanje

Tabela 3
Delež žensk med aktivnim prebivalstvom po področjih dejavnosti, Slovenija 1997/2-2002/2

	1997/2	1998/2	1999/2	2000/2	2001/2	2002/2
Skupaj	46,3	46,3	46,0	46,2	45,6	45,8
Kmetijske dejavnosti	48,2	47,2	46,9	46,7	44,6	45,9
Nekmetijske dejavnosti (razen storitvenih)	34,9	35,2	33,8	34,8	34,3	33,9
Rudarstvo				13,7		
Predelovalne dejavnosti	41,0	40,9	39,2	40,5	40,3	39,6
Oskrba z električno energijo, plinom in vodo	15,4	12,5		18,4	11,1	14,0
Gradbeništvo	10,9	11,7	8,9	9,9	11	9,4
Storitvene dejavnosti	56,0	55,2	55,0	54,3	54,5	54,8
Trgovina; popravila motornih vozil in izdelkov široke porabe	52,3	50,3	51,4	52,1	50,2	52,1
Gostinstvo	65,8	60,0	55,9	57,9	62,8	62,1
Promet, skladiščenje in zveze	19,6	24,3	20,4	22,7	24	22,9
Finančno posredništvo	66,7	72,7	71,4	67,7	63,7	62,6
Poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve	50,0	45,0	49,0	42,9	44,2	44,5

Dejavnost javne uprave, obrambe, obvezno socialno zavarovanje	52,8	53,9	49,0	50,1	52,2	50,6
Izobraževanje	78,5	77,1	76,7	78,7	76	76,4
Zdravstvo in socialno varstvo	81,1	79,3	80,0	79,9	78,1	76,6
Druge javne, skupne in osebne storitvene dejavnosti	49,7	49,8	52,8	50,6	49,7	51,4

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Anketa o delovni sili (lastni izračun), 2002

31. Od vseh delovno-aktivnih žensk jih je v letu 2002/2 91,7% delalo polni delovni čas, kar je le nekaj manj kot moški (94,8%). Povprečno delajo ženske 40,3 ure na teden (moški 42,5 ure).

32. Ženske prevladujejo v poklicih za storitve, poklicih, kot so uradniki/uradnice, prodajalci/prodajalke, strokovnjaki/strokovnjakinje in tehniki/tehnice ter drugi strokovni sodelavci/sodelavke. Na najvišjih delovnih mestih kot so zakonodajalci/zakonodajalke, visoki uradniki/visoke uradnice in menedžerji/menedžerke, jih je 29,1% (leto 2002/2).

Tabela 4
Letno povprečje zaposlenih v podjetjih in drugih organizacijah po spolu, 1996

	skupaj	ženske	Delež zaposlenih žensk (%)
Skupaj	581.106	283.584	48,4
Zdravstvo in socialno varstvo	54.575	44.702	81,9
Izobraževanje in kultura	52.022	34.993	67,3
Gostinstvo in turizem	15.478	10.352	66,9
Trgovina	55.223	33.834	61,3
Finančne, tehnične in poslovne storitve	38.182	20.741	54,3
Javna uprava, skladi, združenja in organizacije	41.661	20.286	48,7
Kmetijstvo in ribištvo	8.348	3.617	43,3
Industrija in rudarstvo	227.940	96.403	42,3
Obrt in osebne storitve	14.785	6.119	41,4
Promet in zveze	29.402	6.564	22,3

Stanovanjsko-komunalne dejavnosti	11.504	2.317	20,1
Gozdarstvo	2.285	332	14,5
Gradbeništvo	28.613	3.508	12,3
Vodno gospodarstvo	1.091	133	12,2

Vir: Urad za enake možnosti

33. Ženske in visokošolsko izobraževanje

Tabela 5
Vpisani in diplomanti na univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih po spolu

Leto	Vpisani			Diplomirani		
	Skupaj	Ženske	% žensk	Skupaj	Ženske	% žensk
1995	45951	26126	56,9	6419	3809	59,3
1996	50667	28660	56,6	7724	4658	60,3
1997	64678	36149	55,9	8011	4929	61,5
1998	74642	42507	56,9	8612	5043	58,5
1999	77609	44459	57,3	9345	5499	58,8
2000	82812	47460	57,3	10232	6060	59,2
2001	88100	51800	58,8	10375	6434	62,0

Vir: Statistični letopis 2002

34. Ženske še naprej izrazito prevladujejo na višjih in visokih šolah ter fakultetah, ki izobražujejo za področje zdravstva in socialnega dela ter za pedagoško delo. Delež študentk občutno presega delež študentov tudi na ekonomski fakulteti, fakulteti za družbene vede, fakulteti za farmacijo in medicinski fakulteti ter na nekaterih oddelkih naravoslovnotehniške in biotehniške fakultete. Najmanj deklet je vpisanih na fakulteti za strojništvo ter na fakulteti za elektrotehniko, računalništvo in informatiko.

35. Razlika med spoloma pri magistrskem in doktorskem študiju se iz leta v leto zmanjšuje. V letu 2001 so med magistri in magistrami že prevladovali ženske, in sicer je bilo med 905 magistri in magistrami 454 žensk (50,1%), med 298 doktorji in doktoricami znanosti pa je bilo žensk nekaj manj kot pol (146 oziroma 48,9%).

Tabela 6
Diplomanti na univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih po spolu

Leto	Skupaj	ženske	Ženske %
1995	6.419	3.809	59,3
1996	7.724	4.658	60,3
1997	8.011	4.929	61,5

1998	8.612	5.043	58,5
1999	9.345	5.499	58,8

Vir: Statistični letopis 2000

36. **Zastopanost žensk v javnem življenju.** V RS predstavljajo ženske 51,13% vsega prebivalstva. Kljub takšnemu deležu v populaciji je delež žensk na najvišjih položajih v državnih organih oz. v procesih odločanja nizek. Čeprav 43. člen ustave zagotavlja splošno in enako aktivno in pasivno volilno pravico vsaki polnoletni osebi z državljanstvom, število žensk že na kandidatnih listah za javne funkcije kaže, da so ženske v izraziti manjšini. Delež poslank v državnem zboru niha, in sicer 11% leta 1990, 13,3% v letu 1992, 7,8% v letu 1996 in 13,3% v letu 2000. V prvi slovenski vladi je bilo 8% ministric, v drugi 6,7%, v tretji nič in v zadnji 18,7%. Da bi se takšno stanje spremenilo, je bila v okviru civilne družbe 20.2.2001 ustanovljena Koalicija za uveljavitev uravnotežene zastopanosti žensk in moških v javnem življenju, katere cilj je vnesti v volilno zakonodaje določbe, ki bodo zagotovile enake možnosti kandidiranja žensk in moških za vse volitve. Skupina poslank in poslancev državnega zbora (predlog je podpisalo 77 poslank in poslancev od 90) je v decembru 2001 predlagala začetek postopka za spremembo ustave RS, s katero »želi postaviti temelje za enake možnosti sodelovanja moških in žensk v postopkih kandidiranja za voljene organe predstavniških oblasti na državni in lokalni ravni« (iz obrazložitve predloga sprememb). Predlagana sprememba se nanaša na 44. čl. ustave, ki se sedaj glasi: »Vsak državljan ima pravico, da v skladu z zakonom neposredno ali po izvoljenih predstavnikih sodeluje pri upravljanju javnih zadev.« Temu členu bi se po predlogu dodal nov odstavek z naslednjo vsebino: »Zakon lahko določi ukrepe za spodbujanje enakih možnosti moških in žensk pri kandidiranju na volitvah v državne organe in organe lokalnih skupnosti.« Predlog so strokovne službe državnega zbora podprle in sedaj predlog ustavnega zakona čaka na obravnavo in odločanje o njem v Državnem zboru. Nedavno pa smo z dopolnitvijo Zakona o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament v Sloveniji že dobili prvo zakonsko določbo, ki zagotavlja večjo zastopanost žensk na kandidatnih listah. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament, ki je bil sprejet 26. februarja 2004, namreč določa, da "na kandidatni list noben spol ne sme biti zastopan z manj kot 40 odstotki". Nadalje zakon predpisuje, da mora vsaka lista biti sestavljena tako, da je najmanj en kandidat vsakega od spolov uvrščen v zgornjo polovico liste. Liste kandidatk in kandidatov, ki niso skladne s tema določbama, so neveljavne. Načelo uravnotežene zastopanosti (najmanj 40-odstotna zastopanost obeh spolov) velja za liste kandidatk in kandidatov, ki jih vložijo politične stranke in volivci oziroma volivke. Ta zakonska norma je omogočila, da je bilo na kandidatnih listah za volitve v Evropski parlament (13. junij 2004) kar 45 odstotkov žensk.

37.

Tabela 7:

Ženske in moški v Državnem zboru Republike Slovenije po funkcijah (po volitvah 1992, 1996 in 2000)

	1992		1996		2000	
	skupaj	ženske	Skupaj	ženske	skupaj	Ženske
Poslanci, poslanke	90	13	90	7	90	12
Predsednik, predsednica	1	0	1	0	1	0
Podpredsedniki, podpredsednice	3	0	3	1	3	1
Generalni sekretar, sekretarka	2	1	1	1	1	1

Vodje poslanskih skupin	10	0	9	1	8 + 2	1
					manjšinski	

4. člen

38. Pravice, določene z ustavo, se smejo razveljaviti in omejiti samo izjemoma in sicer v vojnem in izrednem stanju in sicer le v času trajanja tega stanja in samo v obsegu, ki ga tako stanje zahteva in tako, da sprejeti ukrepi ne povzročajo neenakopravnosti, ki bi temeljila le na rasi, narodni pripadnosti, spolu, jeziku, veri, političnem ali drugem prepričanju, gmotnem stanju, rojstvu, izobrazbi, družbenem položaju ali katerikoli drugi osebni okoliščini (16. člen URS). Tudi v primeru vojnega ali izrednega stanja pa se ne sme razveljaviti niti omejiti sledečih pravic oziroma načel: pravice do nedotakljivosti človeškega življenja, pravice do varstva človekove osebnosti in dostojanstva, domneve nedolžnosti, načela zakonitosti v kazenskem pravu, pravnih jamstev v kazenskem postopku, svobode vesti in prepovedi mučenja. V Sloveniji ni smrtne kazni (17. člen URS). Kot je bilo že pojasnjeno v začetnem poročilu v odstavku 12, Slovenija tudi v času agresije jugoslovanske armade junija 1991 ni razveljavila in tudi ne omejila nobene temeljne človekove pravice.

39. V Sloveniji od zadnjega poročila ni bilo uvedeno vojno niti izredno stanje niti niso bile dejansko iz nobenih drugih razlogov omejene ali razveljavljene nobene (sploh pa ne navedene) ustavne pravice.

5. člen

40. Mednarodne pogodbe imajo v slovenskem pravnem redu poseben položaj. Zakoni in druge uredbe morajo biti skladni s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki zavezujejo Slovenijo, (drugi odstavek 153. člena URS). Vse ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe »se uporabljajo neposredno« (8. člen URS), kar pomeni, da lahko vsakdo utemelji svojo tožbo s pravico, ki jo priznava mednarodna pogodba, tudi če taka pravica v slovenskem pravnem redu ne obstaja. Če zakon ni skladen z mednarodno sprejetimi obveznostmi, lahko Ustavno sodišče tak zakon razveljavi. (21. člen Zakona o Ustavnem sodišču). Drugače se slovenska zakonodaja od zadnjega poročila ni spremenila.

6. člen

Ukrepi za preprečevanje arbitrarnega odvzema življenja.

41. V Republiki Sloveniji določa pogoje za uporabo posameznih prisilnih sredstev Zakon o policiji. Od 24.6.2000 velja nov podzakonski akt Zakona o policiji (Ur.l. 49/98, 66/98): Pravilnik o policijskih pooblastilih (Ur.l. 51/2000). Pravilnik natančno in obsežno ureja način izvajanja policijskih pooblastil. Po izrecni določbi 2. odstavka 4. člena pravilnika smejo policisti uporabiti le »tisto pooblastilo, ki posameznika in javnost najmanj prizadene«. Prisilna sredstva je dopustno uporabljati samo tako dolgo, dokler njihov namen ni dosežen ali dokler se ne izkaže, da namena ne bo mogoče doseči. Po določbi 5. člena mora policist vedno uporabiti najmilejše od možnih prisilnih sredstev, hujše pa le, »če je bila uporaba milejšega prisilnega sredstva neuspešna ali če zaradi okoliščin in razlogov za varnost življenja, osebna varnost in premoženje ljudi ni bila mogoča«. Pravilnik nato podrobno ureja način izvajanja in uporabe posameznih policijskih pooblastil (splošnih policijskih pooblastil, prisilnih sredstev in policijskih pooblastil na vodah). Zaradi pomembnosti določb z vidika varovanja človekovih pravic in preprečevanja zlorab pooblastil uradnih oseb v nadaljevanju navajamo skupne določbe Pravilnika o policijskih pooblastilih glede uporabe prisilnih sredstev (čl. 108 - 112.) in glede uporabe strelnega orožja (čl. 134 - 138).

108. člen

Policisti imajo pri opravljanju nalog pravico uporabiti zakonsko določena prisilna sredstva, če v zakonsko določenih primerih ne morejo drugače obvladati upiranja osebe, vzpostaviti javni red, ki je huje ali množično kršen, ali odvrniti napada.

109. člen

Upiranje je vsako ravnanje, s katerim določena oseba policistu onemogoča izvršitev zakonite policijske naloge.

Upiranje je lahko pasivno ali aktivno.

Za pasivno upiranje gre, kadar kdo ne upošteva policistovega poziva ali njegovega zakonitega ukaza ali pa s svojim ravnanjem onemogoča izvršitev policijske naloge. Za pasivno upiranje se šteje tudi beg osebe.

Aktivno upiranje je upiranje z orožjem, orodjem ali drugimi predmeti ali s fizično silo, pri čemer ima oseba, ki se upira, namen policistu preprečiti izvršitev policijske naloge. Za aktivno upiranje se šteje tudi pozivanje k upiranju.

110. člen

Napad je vsak protipraven, neposreden napad z orožjem, orodjem ali drugimi predmeti ali s fizično silo, s katerim kaže napadalec namen, da bi policista, osebo, ki jo policist varuje ali koga drugega onеспособil, poškodoval ali mu vzel življenje. Za napad se šteje tudi napad na objekt, ki ga policist varuje.

111. člen

Policist, ki opravlja delo in naloge pod neposrednim vodstvom policijskega vodje, sme uporabiti prisilna sredstva samo po njegovem ukazu, razen v primeru, ko je napaden ali ko je napaden drug policist ali oseba.

Za policijskega vodjo se šteje policist, ki je po položaju višji ali je določen za vodenje enega ali več policistov pri opravljanju policijskih nalog, ali tisti, ki je pooblaščen za vodenje konkretne naloge.

112. člen

Policist je dolžan opozoriti osebo, da bo uporabil prisilno sredstvo, razen če bi takšno opozorilo onemogočalo izvršitev uradne naloge ali če okoliščine opozorila ne dopuščajo.

Uporaba strelnega orožja

134. člen

Pri opravljanju nalog sme policist skladno z določili zakona o policiji uporabiti strelno orožje samo, če ne more drugače:

1. Zavarovati življenja ljudi.

Policist sme uporabiti strelno orožje, če je v neposredni nevarnosti življenje ene ali več oseb, da odvrne ali prepreči začetni protipravni napad napadalca.

Neposredna nevarnost se presoja po načinu in sredstvu napada ter po fizični moči in številu napadalcev.

2. Preprečiti bega osebi, ki je zalotena pri kaznivem dejanju, za katero je po zakonu mogoče izreči kazen zapora 8 let ali več;

Zalotitev pri kaznivem dejanju po tem pravilniku je zalotitev osebe na kraju kaznivega dejanja ali v njegovi neposredni bližini ob storitvi ali takoj po storitvi kaznivega dejanja.

3. Preprečiti bega osebi, ki ji je vzeta prostost ali osebi, za katero je izdan nalog za odvzem prostosti, ker je storila kaznivo dejanje iz druge točke, če je v nalogu za prijetje, privedbo oz. spremljanje osebe izrecno določeno, da sme policist uporabiti strelno orožje, če bi taka oseba skušala pobegniti.

V primerih, ko sme policist uporabiti strelno orožje proti osebi, ki jo vodi ali spremlja, če ta poskuša pobegniti, jo mora pred privedbo oz. spremljanjem opozoriti, da bo v takem primeru uporabil orožje.

4. Odvrniti napada na varovano osebo ali varovani objekt;

Napad na varovano osebo je vsak neposreden napad s strelnim orožjem, nevarnim orodjem ali drugimi sredstvi, s katerimi se spravi v nevarnost življenje te osebe, ali pa napad več napadalcev oz. enega napadalca, ki je močnejši ali uporablja pri napadu posebne spretnosti.

Napad na varovani objekt je vsako dejanje, ki ima namen huje poškodovati ali uničiti objekt, njegov posamezni del ali pa huje poškodovati ali uničiti naprave v objektu.

5. Odvrniti od sebe neposredni protipravni napad, s katerim je ogroženo njegovo življenje. Neposreden napad, s katerim je ogroženo policistovo življenje, je napad s strelnim orožjem, nevarnim orodjem ali drugimi predmeti, s katerimi se lahko ogrozi njegovo življenje, ali napad dveh ali več napadalcev, napad na kraju in v času, ko policist ne more pričakovati pomoči, ter napad fizično močnejšega ali koga, ki uporablja pri napadu posebne spretnosti.

Za napad s strelnim orožjem se šteje tudi poteg ali poskus potega strelnega orožja.

135. člen

Pod pogoji za uporabo strelnega orožja se sme uporabljati tudi orožje s tetivo.

136. člen

Preden policist izstrelil strel proti osebi, zoper katero naj bi uporabil strelno orožje, mora, kadar okoliščine to dopuščajo, skladno z zakonskimi določili, osebo opozoriti s klicem: »STOJ, POLICIJA, STRELJAL BOM!« in z opozorilnim strelom.

137. člen

Opozorilni strel, uporaba orožja proti živali, predmetu ali za vadbo, se ne šteje za uporabo strelnega orožja kot prisilnega sredstva.

Policist sme uporabiti opozorilni klic in opozorilni strel le v primerih, ko so izpolnjeni pogoji za uporabo strelnega orožja kot prisilnega sredstva.

138. člen

Če oseba, zoper katero se sme uporabiti strelno orožje, beži proti skupini ljudi in je nevarnost, da bi bil lahko zadet kdo izmed njih, policist ne sme streljati.

Če oseba, zoper katero se sme uporabiti strelno orožje, beži proti državni meji, sme policist streljati le tako, da izstrellek ne preleti državne meje.

42. Prisilna sredstva lahko uporablja tudi vojaška policija po 66. členu Zakona o obrambi razen vodnega curka in konjenice. Do leta 2002 vojaška policija ni smela uporabljati lesene palice, s spremembo zakona o obrambi iz tega leta pa sodi tudi uporaba lesene palice med prisilna sredstva vojaške policije. Pri uporabi prisilnih sredstev je vojaška policija omejena na objekte in okoliše, ki so posebnega pomena za obrambo; na območja tabora, če je enota ali zavod izven vojašnice in samo zoper vojaške osebe. (67. čl. Zakona o obrambi) Po zagotovilih Ministrstva za obrambo v obdobju 1995-2001 ni bilo prekoračitev pooblastil vojaške policije, (dopis Ministrstva za obrambo z dne 14.3.2002)

43. **Pogostost uporabe prisilnih sredstev policije** je razvidna iz naslednjih podatkov:

Tabela 8

Uporaba prisilnih sredstev policije v obdobju 1991-2003

Leto	Število uporab	Število primerov
1991	931	433
1992	987	498
1993	1.461	739
1994	1.460	1.138
1995	2.915	1.775
1996	4.006	2.418
1997	4.443	2.511

1998	6.331	3.179
1999	6.134	3.210
2000	6.428	3.430
2001	6.747	3.717
2002	7.061	3.801
2003	8.448	3.997

Vir: www.policija.si, Statistični letopis MNZ 1999 in Ministrstvo za notranje zadeve.

44. Iz navedenih podatkov izhaja, da se je v obdobju zadnjih 6 let uporaba prisilnih sredstev policije povečala, vendar je treba upoštevati, da se povečuje tudi število kazenskih zadev, ki so v pristojnosti policije. Za pravilno razumevanje navedenih podatkov pa je treba poudariti pogostost uporabe posameznih prisilnih sredstev in ukrepov. Kot je razvidno iz podatkov za obdobje od leta 1998, prevladujejo sredstva za vklepanje (uporabljena v približno 50% primerov), ki jih uvrščamo med milejša prisilna sredstva in uporaba fizične sile, ki skupaj predstavljata 97% vseh uporabljenih prisilnih sredstev. Upoštevati je treba tudi, da policija letno zoper 880.000 oseb izvede različne represivne ukrepe (letno je odvzeta prostost okoli 10.000 osebam), prisilna sredstva pa so uporabljena samo zoper 4.000 oseb. Po mnenju ministrstva za notranje zadeve to pomeni, da je bilo spoštovano načelo postopnosti in sorazmernosti, ki sta temeljni načeli pri uporabi prisilnih sredstev.

45.

Tabela 9

**Uporaba posameznih vrst prisilnih sredstev v RS
od leta 1991 do 2003**

Prisilno	Leto											
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	2000	2001	2002	2003
Strelno orožje	1	3	5	8	9	6	9	24	9	9	4	7
Gumijevka	33	16	10	42	62	44	164	210	58	47	76	114
Fiz. sila	571	614	835	733	1.608	1.986	2.071	2.775	2.894	2.778	3.038	4.010
Službeni pes	11	5	-	26	22	21	21	81	79	45	29	36
Sredstva za vklepanje	300	319	586	605	1.164	1.860	2.121	3.125	3.244	3.792	3.829	4.188
Plinska sredstva	15	21	25	46	50	89	57	113	141	69	1	0
Ostalo	-	9	-	-	-	-	-	1	3	7	84	93
Skupaj	931	987	1.461	1.460	2.915	4.006	4.443	6.331	6.428	6.747	7.061	8.448

Vir: Statistični letopis MNZ 1999, www.policija.si; Ministrstvo za notranje zadeve.

Najredkeje je bilo uporabljeno strelno orožje in še to praviloma kot opozorilni strel, le v redkih primerih kot dejanska uporaba.

**Pritožbe državljanov zaradi uporabe prisilnih sredstev
v letih 1997 – 2003**

Leto	utemeljena pritožba	neutemeljena pritožba	skupaj
1997	27 (12,6%)	187	214
1998	13 (6,8%)	177	190
1999	9 (5,1%)	167	176
2000	26 (11,7%)	196	222
2001	5 (2,9%)	166	171
2002	7 (5,6%)	117	124
2003	11 (8,9%)	113	124

Vir: Statistični letopis MNZ 1999, www.policija.si. Ministrstvo za notranje zadeve.

47. V letu 2003 je bil v noveli zakona o policiji spremenjen 28. člen, ki ureja reševanje pritožb zoper policiste. Ministrstvo za notranje zadeve je na podlagi zakonskih sprememb pripravilo pravilnik o reševanju pritožb, ki se je začel uporabljati v letu 2004. Zato so bile vse pritožbe v letu 2003 rešene na podlagi obstoječega navodila o reševanju pritožb. Policija je v skladu s tem navodilom zagotavljala pritožnikom pravico do pritožbe in nemoteno uveljavljanje pravic v pritožbenem postopku. S sodelovanjem predstavnikov javnosti in policijskega sindikata na sejah senata so bile zagotovljene pravičnost, nepristranskost in pravna varnost udeleženih oseb v policijskih postopkih, policija pa je pridobivala povratne informacije o kakovosti dela policistov, ki jih je uporabljala pri načrtovanju dela. Pritožniki so bili obveščeni o dokončnih ugotovitvah in sprejetih ukrepih tudi takrat, ko pritožba ni izpolnjevala pogojev za reševanje po 28. členu zakona o policiji in navodilu za reševanje pritožb, ampak je bila podlaga za ugotavljanje disciplinskih ali moralno-etičnih kršitev kodeksa policijske etike. Vzpostavljeno je bilo dobro sodelovanje z javnostjo, ki je na ta način nadzorovala delo policije, še posebej strokovna javnost, ki jo predstavljajo varuh človekovih pravic in različne organizacije, ki se ukvarjajo z varovanjem človekovih pravic in svoboščin. (Poročilo o delu policije za leto 2003)

48. **Posledice izvajanja ukrepov policije.** V letih 1999 do 2003 je pri izvajanju ukrepov oziroma postopkov policije umrlo 7 oseb, med njimi trije tuji državljani. Štiri osebe so bile ubite s strelnim orožjem policistov (oborožen morilec pri poskusu prijetja, oseba, za katero je bila razpisana tiralica, pri poskusu prijetja, oseba, ki je policistom grozila z uporabo orožja ter ilegalni prebežnik ob naključni sprožitvi orožja pri napadu na policista). Dve osebi sta pri poskusu prijetja storili samomor z lastnim orožjem, v enem primeru pa je oseba v postopku med hišno preiskavo umrla zaradi zdravstvenih razlogov. Tri osebe so torej umrle zaradi uporabe strelnega orožja kot prisilnega ukrepa policije. Poleg tega je bil v vseh primerih opisanih smrti sprožen predpisan postopek za ugotavljanje dejanskega stanja in odgovornosti za smrt. Po zagotovilih ministrstva za notranje zadeve RS so bila opravljena vsa preiskovalna in druga dejanja, določena v zakonu o kazenskem postopku (ogled kraja dejanja, zbiranje obvestil, zaseg predmetov, izvedeništvo, hišna in osebna preiskava idr.). O ugotovljenih dejstvih in okoliščinah je bil v skladu z določbami ZKP obveščen državni tožilec s poročilom ali kazensko ovadbo.

49. V vseh prej opisanih primerih je generalni direktor policije ali direktor policijske uprave, v kateri dela policist, ki je uporabil prisilno sredstvo, v skladu z določili novega Pravilnika o policijskih pooblastilih določil najmanj tričlansko komisijo, ki je raziskovala vse okoliščine uporabe prisilnega sredstva, sestavila zapisnik in dala mnenje o tem, ali je bilo prisilno sredstvo zakonito in strokovno uporabljeno. V enem primeru (ko je policist pri poskusu prijetja ubil osebo, za katero je bila razpisana tiralica), je državni tožilec sprožil preiskavo po ZKP, v ostalih primerih pa ni bilo ugotovljenih morebitnih nepravilnosti pri ravnanju policistov.

50. V letu 2003 je bilo zaradi uporabe prisilnih sredstev in napadov na policiste poškodovanih 119 oseb in 113 policistov. Poleg tega so bili pri 253 osebah in pri 32 policistih vidni zunanji znaki zaradi uporabe prisilnih sredstev (praske, odrgnine, druge manjše poškodbe kože, vzdražene oči pri plinskem razpršilu).

Tabela 11**Vrste poškodb policistov in oseb
pri uporabi prisilnih sredstev v letu 2003**

	Policisti	Kršitelji	Skupaj
Lahka telesna poškodba	113	117	230
Huda telesna poškodba	0	2	2
Posebno huda tel. Poškodba	0	0	0
Smrt	0	0	0
Skupaj telesne poškodbe	113	119	232

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve.

51. Posebna pooblastila, ki jih urejata Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij in Pravilnik o izvrševanju nalog paznikov, imajo tudi pazniki v Zavodih za prestajanje kazni zapora. Tako člen 239. Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij določa, da imajo pazniki pravico uporabiti prisilna sredstva zoper obsojence, če drugače ne morejo preprečiti bega, napada, samopoškodbe ali večje materialne škode in našteva naslednja prisilna sredstva: sredstva za vklepanje in vezanje, telesno silo, plinski razpršilec, gumijevko, opozorilni strel, strelno orožje z gumijastim in ostrim strelivom in uporabo službenih psov. Pravilnik pa v členih 54-81 natančno določa pooblastila varnostnikov v zvezi s prisilnimi sredstvi.

Ukrepi za eliminiranje epidemij

52. **Ukrepi proti razširjanju okuženosti s HIV.** V Sloveniji je relativno malo ljudi okuženih s HIV, ocenjujemo, da manj kot eden na 1000 prebivalcev, verjetno le nekaj 100. Po podatkih o prijavljenih primerih Inštitutu za varovanje zdravja RS je konec leta 2003 v Sloveniji živelo najmanj 137 oseb z okužbo s HIV. Od tega je bilo 32 bolnikov z aidsom.

53. V Sloveniji imamo poleg podatkov o prijavljenih primerih razvit tudi sicer skromen, a vendar zelo informativen sistem spremljanja deleža okuženih med nekaterimi lahko dostopnimi skupinami z visoko tveganim vedenjem. To so inicirajoči uživalci nedovoljenih drog, ki vstopajo v programe zdravljenja, moški, ki imajo spolne odnose z moškimi, in bolniki, ki se zdravijo zaradi spolno prenosljivih okužb. Poleg tega spremljamo tudi spreminjanje deleža okuženih nosečnic, torej skupine prebivalstva z nizkim tveganjem za okužbo s HIV. Z največjim deležem okuženih izstopa skupina moških, ki imajo spolne odnose z moškimi, vendar delež okuženih ni nikoli presegel 5%.

54. Inštitut za varovanje zdravja RS koordinira tudi prvo nacionalno raziskavo o spolnem vedenju v reprezentativnem vzorcu prebivalcev, starih od 18 do 49 let, ki bo dala dragocene podatke o velikosti skupin z visoko tveganim vedenjem in o mešanju teh skupin z ostalimi prebivalci. Prve rezultate bodo predvidoma objavili v letu 2004. Preliminarne ocene nekaterih kazalnikov tveganega vedenja, ki so rezultat pilotske raziskave, izvedene na reprezentativnem vzorcu prebivalcev, starih od 18 do 54 let, v letu 1997, pa že nakazujejo, da so skupine prebivalcev z višje tveganim vedenjem relativno manjše kot v številnih državah Evropske unije.

55. V Sloveniji relativno dobro vemo, kako se razvija epidemija, ker imamo ustrezen nacionalni sistem epidemiološkega spremljanja okužb s HIV. Delovna skupina za spremljanje okužbe s HIV v svetu pri Svetovni zdravstveni organizaciji (WHO) in So-sponzorskem programu Združenih narodov - UNAIDS ga je uvrstila med najboljše v svetu.

56. Leta 1986 se je začelo rutinsko in obvezno testiranje krvi ter izločanje in uničevanje vse krvi s protitelesi proti HIV. Od takrat ni bilo več dokazane okužbe s HIV zaradi prejete transfuzije. Po zakonu o nalezljivih boleznih iz leta 1995 pa je obvezna preiskava krvodajalcev in dajalcev drugih tkiv in organov pri vsakem odvzemu človeškega materiala za presajanje, umetno inseminacijo in fertilizacijo in vitro na prisotnost povzročiteljev sifilisa, hepatitisov, aidsa in drugih bolezni, ki se prenašajo s človeškim materialom. Preiskave človeškega materiala so obvezne tudi pred posegom v primerih, ko odvzem ni bil opravljen v RS oz. če ni izkazano, da je bila opravljena preiskava negativna.

57. **Obvezno cepljenje otrok proti nalezljivim boleznim** je pomemben ukrep za omejevanje nalezljivih bolezni. Zakon o nalezljivih boleznih 22. členu določa obvezno cepljenje proti desetim boleznim in določa denarno kazen za osebo, ki se izmika ali onemogoča obvezno cepljenje.

58. Korist, ki jo prinaša cepljenje za zdravje posameznika in širše skupnosti presega morebitno škodo, ki utegne nastati posameznikom zaradi praviloma blagih stranskih pojavov pridruženih cepljenju. Opustitev obveznega cepljenja bi pomenila veliko tveganje, da bi v primeru, če bi zaradi tega stopnja precepljenosti padla pod kritično mejo, prišlo do ponovnega pojava nalezljivih bolezni in epidemij. Ustavno sodišče ocenjuje, da koristi, ki jih prinaša obvezno cepljenje za zdravje posameznika in članov širše skupnosti, presegajo težo posledic posega v ustavne pravice posameznika. Zato obvezno cepljenje, ki ga določa Zakon o nalezljivih boleznih, ni prekomeren ukrep. Postopek in pravice prizadetih v zvezi z ugotavljanjem obstoja upravičenih razlogov za opustitev obveznega cepljenja ter odškodninskega varstva oseb, ki zaradi obveznega cepljenja utrpijo škodljive posledice za svoje zdravje, pa bo zakonodajalec uredil v roku enega leta.

Tabela 12
Delež cepljenih otrok proti TBC in davici
v obdobju 1985-2002

	1985	1990	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002
% otrok, cepljenih proti TBC	92,6	94,3	99,0	97,2	97,6	96,90	97,54	96,71	97,15
% otrok, cepljenih proti davici	92,4	97,9	98,0	92,0	90	92,40	91,36	92,39	93,20

Vir: Inštitut za varovanje zdravja RS

59. **Umrljivost otrok.** Umrljivost dojenčkov in perinatalna umrljivost imata v Sloveniji upadajoči trend.

Tabela 13
Umrljivost dojenčkov Slovenija 1993-2002

leto	mrtvorojenost	zgodnja neonatalna umrljivost	perinatalna umrljivost	umrljivost dojenčkov
1993	4.8	3.3	8.1	6.8
1994	5.3	2.8	8.1	6.5
1995	4.4	2.6	7	5.5
1996	5.6	2.4	7.9	4.7
1997	4.9	2.9	7.7	5.2
1998	6.5	2.9	9.4	5.2
1999	5.0	2.4	7.4	4.5

2000	3.7	3.3	7.0	4.9
2001	4.9	2.3	7.1	4.2
2002	5.3	2.4	7.1	3.8

Vir: Zdravniško poročilo o smrti in vzroku, Perinatalni informacijski sistem RS

7. člen

60. Slovenska kazenska zakonodaja, kljub temu, da je Slovenija pogodbeni stranka Konvencije proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju,² ne vsebuje posebne definicije oz. posebne inkriminacije mučenja in tako tudi ne predpisane posebne kazni zanj. Formalno tudi niso sproženi nobeni zakonodajni postopki za tovrstne spremembe slovenskega pozitivnega prava, čeprav je Odbor OZN proti mučenju ob obravnavi poročila Slovenije priporočil Sloveniji, da uvede posebno inkriminacijo mučenja v kazensko zakonodajo (Conclusions and recommendations of the committee against torture, 16 May 2000). Ministrstvo za pravosodje pripravlja novelo, ki naj bi predvidela posebni 271 a člen Kazenskega zakonika, ki naj bi posebej inkriminiral mučenje. Na predlog Ministrstva za zunanje zadeve RS, ki ga je potrdila Medresorska delovna skupina pri Ministrstvu za zunanje zadeve RS za spremljanje problematike človekovih pravic kot posebno strokovno delovno telo, sestavljeno iz predstavnikov različnih ministrstev in njihovih specializiranih služb, Urada varuha človekovih pravic RS, civilne družbe in raziskovalnih institucij, bo slovenska vlada kot odziv na priporočilo Odbora proti mučenju v kratkem odločala o formalni pritegnitvi posebne neodvisne strokovne in znanstvene institucije, da pripravi strokovno mnenje o možnostih vključitve posebne inkriminacije mučenja v pozitivno slovensko kazensko pravo.

8. člen

61. **Prepoved suženjskega razmerja.** Spravljanje v suženjsko razmerje in trgovina s sužnji je opredeljena kot kaznivo dejanje v 387.čl. KZ:

»(1) Kdor s kršitvijo pravil mednarodnega prava spravi drugega v suženjsko ali njemu podobno razmerje ali ga ima v takem razmerju, kupi, proda, izroči drugi osebi ali posreduje pri nakupu, prodaji ali izročitvi take osebe, ali ščuva drugega, naj proda svojo svobodo ali svobodo osebe, ki jo preživlja ali zanj skrbi,

se kaznuje z zaporom od enega do desetih let.

(2) Kdor prevaža osebe v suženjskem ali njemu podobnem razmerju iz ene države v drugo, se kaznuje z zaporom od šestih mesecev do petih let.

(3) Kdor stori dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena proti mladoletniku, se kaznuje z zaporom najmanj treh let.«

V letih 1991 - 2003 je policija obravnavala 31 primerov kaznivega dejanja spravljanja v suženjsko razmerje. (www.policija.si).

62. **Boj proti trgovini z ljudmi:** V februarju 2002 je bil na podlagi sklepa Vlade RS imenovan nacionalni koordinator za boj proti trgovini z ljudmi. Vlada je 18.12.2003 ustanovila Medresorsko delovno skupino za boj proti trgovini z ljudmi (predhodna medresorska delovna skupina je bila imenovana s sklepom ministra za zunanje zadeve 6. decembra 2001). V Kazenskem zakoniku je področje trgovine z ljudmi inkriminirano s kaznivimi dejanji »Posredovanje pri prostituciji« po 186. členu, »Zvodništvo« po 185. členu in »Spravljanje v suženjsko razmerje« po 387. členu.

63. V aprilu leta 2004 je Državni zbor R Slovenije ratificiral konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu ter spremljajoči protokol o preprečevanju, zatiranju in kaznovanju trgovine z ljudmi, zlasti žensk in otrok. Državni zbor je 30.3.2004 sprejel Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika (Ur.l. št. 40/2004), kateri je uvedel

² Uradni list RS, št. 7/93

nov 387/a člen Trgovina z ljudmi, na novo pa je bil formuliran 185. člen Zloraba prostitucije. Po sprejetih spremembah je 186. člen črtan.

64. **Prostitucija:** Do leta 2003 je bila prostitucija v Sloveniji opredeljena kot prekršek v Zakonu o prekrških zoper javni red in mir, kar je pomenilo, da je takšno dejanje obravnaval v posebnem postopku sodnik za prekrške. V juliju 2003 je stopila v veljavo sprememba Zakona o prekrških zoper javni red in mir, katera je dekriminalizirala prostituiranje. S tem so odpravljene kakršne koli sankcije zoper tistega, ki se prostituira.

65. Uradnih podatkov o številu prostitutk v Sloveniji ni. Policija zaznava, da se prostituiranje (organizirano, prostovoljno in prisilno) običajno odvija v nočnih lokalih, stanovanjih in hotelskih sobah. Poulična prostitucija ni zaznana ali pa se pojavlja v zelo majhnem obsegu. Poleg direktnih stikov med klienti in prostitutkami v nočnih lokalih, se večji del dogovorov za spolne usluge vrši preko mobilnih telefonov.

66. Z dekriminalizacijo prostitucije pa vprašanje prostitucije še ni rešeno. V ta namen je bila v letu 2001 ustanovljena tudi medresorska delovna skupina za urejanje področja prostitucije, v kateri poleg predstavnikov policije, predstavnikov Urada vlade RS za enake možnosti sodelujejo še predstavniki Ministrstva za delo družino in socialne zadeve in Ministrstva za zdravje. Medresorska delovna skupina naj bi pripomogla k uspešni in učinkoviti rešitvi problema prostitucije.

67. Kot bistveno težje ravnanje (kaznivo dejanje) pa sta opredeljena zvodništvo in posredovanje pri prostituciji zato, ker je odnos med prostitutko in posrednikom oblika izkoriščevalskega razmerja, podobnega suženjstvu. Slovenska policija je v letih 1991 - 2003 obravnavala 44 kaznivih dejanj zvodništva in 179 kaznivih dejanj posredovanja pri prostituciji. V vseh obravnavanih primerih so kot prostitutke nastopale tako slovenske državljanke kot tujke - največkrat državljanke Ukrajine, Češke, Slovaške in Romunije.

68. **Razmerja odvisnosti in izkoriščanja, povezana z uživanjem drog.** Posest droge za lastno uporabo je opredeljena kot prekršek po Zakonu o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami. Dejanja, ki pa predstavljajo promet z mamili in ustvarjajo razmerja med posamezniki, ki so podobna suženjskim razmerjem, pa so opredeljena kot kazniva dejanja v kazenskem zakoniku.

Prisilno in obvezno delo

69. Slovenska kazenska zakonodaja ne pozna prisilnega dela kot posebne kazenske sankcije, pozna pa delo v korist skupnosti kot alternativo izvrševanju kratke zaporne kazni in kot samostojen vzgojni ukrep:

- Od leta 1995 lahko sodišče določi, da se bo kazen zavora do 3 mesecev izvršila tako, da obsojeni namesto kazni zavora opravi delo v korist humanitarnih organizacij. KZ določa v 107.čl. tudi spodnji in zgornji obseg ur takšnega dela.
- Delo v korist humanitarnih organizacij ali lokalne skupnosti je od leta 1995 določeno tudi kot vzgojni ukrep, ki ga lahko sodišče izreče v postopku zoper mladoletnega storilca kaznivega dejanja (od 14 do 18 let).

70. Leta 1995 je nov Zakon o kazenskem postopku pomembno spremenil vlogo državnega tožilca. V skladu z določbo 162.čl. ZKP sme državni tožilec s soglasjem oškodovanca odložiti kazenski pregon za kaznivo dejanje, za katero je predpisana denarna kazen ali zapor do treh let (t.i. bagatelna kriminaliteta), če je osumljenec pripravljen izpolniti naloge, ki mu jih določi državni tožilec. Tožilec lahko med drugim določi tudi opravo kakšnega koristnega dela. Če osumljenec opravi naloženo nalogo, tožilec zavrže ovadbo. Institut odloženega pregona se v praksi uporablja vedno pogosteje (v letu 2000 so okrožna državna tožilstva obravnavala 41.697 ovadb in jih 928 zavrgla po izvedenem postopku odloženega pregona)³. Vendar pa je le redko naložilo osumljencu splošno koristno delo zaradi številnih odprtih vprašanj, ker še ni sprejetih vseh potrebnih izvedbenih predpisov.

71. **Delo zapornikov.** Kazni zavora se izvršujejo v zavodih za prestajanje kazni zavora. Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij - v nadaljevanju ZIKS določa, da je delo obsojenca njegova pravica in ne dolžnost. Določba 15.čl. ZIKS pravi: »Obsojencu, ki je zmožen za delo in želi delati, je treba omogočiti delo v skladu z možnostmi zavoda.« Obsojenec praviloma dela v gospodarskih dejavnostih zavoda in na delih, potrebnih za normalno poslovanje zavoda, ob

³ Skupno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2000, Ljubljana 2001

posebnih pogojih pa tudi zunaj zavoda pri pravnih ali fizičnih osebah (52.čl. ZIKS). Obsojenec ima vse pravice, ki izvirajo iz dela: plačilo za delo, pravica do dopusta (od 18 do 30 dni), zdravstveno varstvo in invalidsko zavarovanje.

72.

Tabela 14
Razporeditev zaprtih oseb na delo v letu 2003

Razporeditev na delo	obsojenci	obsojenke	Priporniki	upravno	mladoletniki	skupaj
Javni gospodarski zavodi	679	29	111	55	27	901
Pri hišnih delih	266	13	24	1	6	310
Zunaj zavoda	117	11	0	0	0	128
V terapevtskih delavnicah	11	0	0	0	0	11
Skupaj	1073	53	135	56	33	1350
Dela jim ni bilo mogoče zagotoviti	340	0	791	1498	14	2643
Delo so odklonili	81	7	197	58	1	344
Za delo so nezmožni	176	6	34	87	0	303
Skupaj	597	13	1022	1643	15	3290

* kaznovani pri sodniku za prekrške.

Vir: Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij, Letno poročilo 2003.

73. Vsem obsojencem, ki želijo delati, dela ni moč zagotoviti, zaradi česar pa se po trditvah Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij obsojenci redko pritožujejo. V večini zavodov za prestajanje kazni zapora za pripornike ni dovolj primerne dela, medtem ko upravno kaznovanim (sankcijo jim je izrekel sodnik za prekrške zaradi storitve lažje vrste kaznivega ravnanja - prekrška), še zlasti tistim, ki jim je bila denarna kazen spremenjena v zapor, primerne dela zaradi kratkih kazni ni možno zagotavljati. Po 1.1.2005 upravno kaznovanih ne bo več, ker novi zakon o prekrških zaporne kazni ne predvideva več.

74. **Vojaška dolžnost - ugovor vesti:** Zakon o vojaški dolžnosti je določal, da so se na služenje vojaškega roka poslali vsi moški, ki so bili ocenjeni kot sposobni ali delno sposobni za služenje vojaškega roka in sicer v koledarskem letu, v katerem so dopolnili 19 let. Zaradi šolanja (obiskovanje srednje šole, visoke ali višje šole, podiplomski študij) se je poslalo na služenje, ko se je ustrezno šolanje končalo, najkasneje pa do konca koledarskega leta, v katerem so moški dopolnili 30 let. Vojaški rok je trajal 7 mesecev; predsednik RS pa je praviloma odločil, da se vojaki odpustijo s služenja vojaškega roka do 30 dni pred potekom roka iz prejšnjega odstavka, če bojna pripravljenost oboroženih sil to dovoljuje (22.čl. zakona o vojaški dolžnosti).

75. Državljan RS je imel pravico do ugovora vesti vojaški dolžnosti, če je nasprotoval uporabi orožja v vseh okoliščinah zaradi religioznih, filozofskih ali humanitarnih razlogov (38.čl. zakona o vojaški dolžnosti). Takšni osebi se je lahko dovolilo služenje vojaškega roka v dveh oblikah: služenje vojaškega roka brez orožja ali nadomestno civilno služenje. O priznanju pravice do ugovora vesti so odločale komisije v sestavi: socialni delavec, psiholog in zdravnik ter predstavnik upravnih organov. Komisija je v postopku preverila vse navedbe prosilca, po potrebi pa zbrala ustrezna dokazila in opravila z njim razgovor. Postopek je moral biti končan v šestih mesecih. Zoper odločitev komisije je prosilec lahko vložil pritožbo v 15 dneh, o kateri je odločala komisija Vlade RS za ugovor vesti vojaški dolžnosti.

76. Vlada Republike Slovenije je 25.04.2002 sprejela temeljne odločitve o spremembah in dopolnitvah sistema popolnjenja Slovenske vojske. Z njimi je določila roke za opustitev izvajanja posameznih sestavin vojaške dolžnosti v miru in uveljavitev poklicne vojske s prostovoljno rezervo. Roki prenehanja izvajanja posameznih sestavin vojaške dolžnosti v miru so opredeljeni v zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaški dolžnosti (Ur. list RS, št. 86/2002). V omenjenem zakonu je opredeljeno, da se zdravniške in druge preglede ter psihološke preiskave nabornikov in nabor preneha izvajati v miru najkasneje do 31.12.2003. Napotitve na služenje vojaškega roka, na opravljanje nadomestne civilne službe oziroma na usposabljanje za opravljanje nalog v rezervni sestavi policije v miru, se izvaja najdlje do 30.06.2004. Obvezno služenje v rezervni sestavi in 30-dnevno usposabljanje za zaščito in reševanje državljanov v miru, ki jim je bil priznan ugovor vesti vojaški dolžnosti po odsluženem vojaškem roku, pa se preneha izvajati 31.12.2010. V skladu z odločitvijo Vlade Republike Slovenije se je v letu 2003 prenehalo z obveznim služenjem vojaškega roka oziroma opravljanjem nadomestne civilne službe. Zadnja generacija vojakov je končala z obveznim služenjem vojaškega roka v oktobru 2003. V nadaljevanju je prikazano izvrševanje določb o ugovoru vojaške vesti v obdobju, ki ga zajema poročilo.

77. Ministrstvo za notranje zadeve je na podlagi javnega razpisa izbralo 47 organizacij, v katerih se izvaja nadomestno civilno služenje. To so organizacije s področja zdravstva, gasilstva in reševanja, rehabilitacije invalidov itd.

78. Med dolžino vojaškega in civilnega služenja vojaškega roka po zakonu ni razlik. Oboje namreč traja 7 mesecev, vendar pa je v praksi do leta 1997 prihajalo do razlike. Zakon namreč omogoča predsedniku RS, da skrajša dolžino vojaškega služenja ob določenih pogojih, medtem ko zakon ne dopušča skrajšanja civilnega služenja. Takšno skrajšanje dolžine vojaškega služenja je bilo do 20.3.1997 redna praksa. Temu pa je po navedbah Ministrstva za obrambo sledilo še izredno skrajšanje dne 24.12.1998, odlok predsednika RS o predčasnem odpustu s služenja vojaškega roka je bil po tem objavljen še dvakrat in sicer 17.10.2002 in 17.1.2003. Oparečnik je med opravljanjem civilne službe glede pravic iz zdravstvenega in socialnega varstva izenačen z vojaki, ki služijo vojaški rok. Tudi glede vštevanja v delovno dobo je civilna služba izenačena z vojaškim rokom.

79. Po uredbi o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe opravlja inšpekcijsko nadzorstvo nad izvrševanjem nadomestne civilne službe Ministrstvo za notranje zadeve (19.čl.). Namen inšpekcijskega nadzorstva je preveriti:

- ali organizacija zagotavlja izvrševanje nadomestne civilne službe v skladu z zakonodajo,
- ali državljan, ki opravlja nadomestno civilno službo, le-to opravlja skladno s predpisi.

Ministrstvo za notranje zadeve poroča, da v obdobju 1997-2001 inšpekcijski organ ni odkril večjih nepravilnosti s strani organizacij, ki izvajajo civilno služenje vojaškega roka. Tako ni bilo v nobenem primeru potrebno izreči ukrepa odvzema koncesije pooblaščenim organizaciji. Inšpekcijski organ je v navedenem obdobju ugotavljal, da sicer obstajajo razlike v načinih izvajanja in pogojih civilnega služenja v posameznih organizacijah, kar pa ni vplivalo na kršitve obstoječe zakonodaje. V okviru inšpekcijskega nadzora pa so se ugotovljale tudi kršitve državljanov na civilnem služenju, pri čemer je bilo ugotovljeno, da sta bila najpogostejša očitka neupravičena odsotnost z dela in samovoljno zapuščanje organizacije.

80.

Tabela 15
Število vlog za priznanje pravice do ugovora vesti
vojaški dolžnosti v obdobju 1994 - 2000 in njihova rešitev

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
št. Vlog	706	264	759	1038	1937	2504	2687	3445
Prošnji se ugodi	333	145	522	951	1587	2107	2444	2619

Prošnji se ne ugoti	42	7	21	62	62	81	12	34
---------------------	----	---	----	----	----	----	----	----

Vir: dopis MNZ (dopis z dne 25.4.2002), www.mnz.si.

81. Najpogostejši razlogi, ki so jih uveljavljali prosilci za ugovor vesti vojaški dolžnosti v letu 2000, so bili naslednji:

- filozofski (1351);
- filozofsko - humanitarni (607);
- filozofsko - religiozni (150);
- humanitarni (139);
- filozofsko-humanitarno-religiozni (100);
- religiozni (49);
- humanitarno religiozni (48).

9. člen

82. Drugi odstavek 19. člena Ustave Republike Slovenije določa splošno pravilo, da se nikomur ne sme odvzeti svoboda, razen v primerih in po postopku, ki ga določa zakon. Prisilni ukrepi odvzema pravice do svobode v slovenskih kazenskih postopkih so odvzem prostosti, pridržanje (včasih se uporablja izraz aretacija) in pripor. Odvzem prostosti v največji meri urejata Zakon o kazenskem postopku (v nadaljevanju ZKP) in Zakon o policiji (v nadaljevanju ZP).

83. Tistemu, ki je zasačen pri kaznivem dejanju, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, sme vsakdo vzeti prostost. Osumljenca je treba takoj predati policiji ali preiskovalnemu sodniku. Policija lahko osebi odvzame prostost, da bi jo privedla, pridržala ali izvedla kakšno drugo dejavnost v skladu z zakonom (odvzem prostosti vključuje tudi varnostni pregled).

84. Policija lahko za 24 ur pridrži osebo, ki moti ali ogroža javni red, če drugače ni mogoče ponovno vzpostaviti miru oz. če motenja miru ni mogoče drugače preprečiti. Oseba, ki jo policiji predajo tuji organi pregona in ki jo je treba predati pristojnemu organu, je lahko pridržana samo 48 ur. Zakon o kazenskem postopku (v nadaljevanju ZKP) določa, da lahko policija odvzame prostost osebi, če je podan kateri koli od razlogov za pripor, vendar jo mora brez odlašanja privedi pred pristojnega preiskovalnega sodnika.

85. Policija lahko za 6 ur pridrži osebe, ki so se nahajale na kraju kaznivega dejanja, če lahko te osebe posredujejo podatke za kazenski postopek. Policija sme izjemoma (za največ 48 ur) pridržati osebo, če so podani razlogi za sum, da je storila kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, če je pridržanje potrebno zaradi ugotovitve istovetnosti, preverjanja alibija, zbiranja obvestil in dokaznih predmetov o tem kaznivem dejanju in so za pripor podani razlogi iz točk (a) in (c) drugega odstavka 201. člena ZKP. Pridržanje po točki (b) drugega odstavka 201. člena pa je dovoljeno le, če obstaja upravičena bojazen, da bo oseba uničila sledove kaznivega dejanja. Po 6 urah je treba izdati pisno odločbo, s katero se pridržano osebo obvesti o razlogih za odvzem prostosti. Pridržana oseba ima pravico do pritožbe zoper sklep. Po 48 urah je treba pridržano osebo izpustiti na prostost ali pa poslati pred preiskovalnega sodnika na zaslišanje.

86. 4 člen ZKP določa, da mora biti oseba, ki ji je odvzeta prostost, v materinem jeziku ali v jeziku, ki ga razume, takoj obveščena o svojih pravicah: razlogu za odvzem prostosti, pravici, da ni dolžna ničesar izjaviti, pravici do takojšnje pravne pomoči zagovornika, ki si ga svobodno izbere, in o pravici, da policija na njeno željo o njenem odvzemu prostosti obvesti njene najbližje (ali v primeru tujca - njegovo veleposlaništvo). Osumljencu, ki nima sredstev, da bi si zagotovil zagovornika, se lahko zagovornik imenuje na stroške države, če je to v interesu pravičnosti.

87. **Pripor** mora odrediti preiskovalni sodnik na pisno zahtevo državnega tožilca (prvi odstavek 201. člena ZKP in 19. člen URS). Zaslihanje se izvede na kontradiktorni način. Če je podan utemeljen sum, da je določena oseba storila kaznivo dejanje, in če obstaja eden ali več od naslednjih vzrokov za pridržanje (prvi odstavek 201. člena ZKP):

- če se oseba skriva, če ni mogoče ugotoviti njene istovetnosti ali če so druge okoliščine, ki kažejo na nevarnost, da bi pobegnila;
- če je upravičena bojazen, da bo uničila sledove kaznivega dejanja, ali če posebne okoliščine kažejo, da bo ovirala kazenski postopek s tem, da bo vplivala na priče, udeležence ali prikrivalce;
- če teža kaznivega dejanja, način izvedbe kaznivega dejanja ali okoliščine, v katerih je bilo storjeno, osebne lastnosti te osebe, okolje in okoliščine v katerih živi, ali katere koli druge posebne okoliščine utemeljujejo bojazen, da bo ponovila kaznivo dejanje, dokončala poskušeno kaznivo dejanje ali storila kaznivo dejanje, s katerim grozi.

88. Splošna določba drugega odstavka 200. člena ZKP določa, da pripor traja najkrajši možni čas. Sklep o priporu se vroči tistemu, na katerega se nanaša, takrat ko mu je odvzeta prostost, najpozneje pa v štiriindvajsetih urah, odkar mu je bila vzeta prostost. Zoper sklep o priporu se sme pripornik pritožiti, o pritožbi pa odloča senat treh sodnikov v osemindvajsetih urah (tretji odstavek 20. člena URS, tretji, četrti in šesti odstavek 202. člena ZKP). Pripornik sme ostati v priporu največ tri ali šest mesecev od dneva, ko mu je bila odvzeta prostost - odvisno od tega, kako hude so obtožbe.

89. Po sklepu preiskovalnega sodnika se lahko pripornik pridrži v priporu prvi mesec. Po tem se lahko pridrži v priporu samo na podlagi sklepa o podaljšanju pripora. Pripor se lahko po odločbi senata treh sodnikov podaljša največ za dva meseca. Če se lahko utemeljeno verjame, da je pripornik storil kaznivo dejanje, za katero je predpisana kazen petih let zapor, lahko senat vrhovnega sodišča podaljša pripor največ še za tri mesece. Pred izrekom obtožbe v skrajšanem postopku pripor ne sme trajati več kot petnajst dni.

90. Preiskovalni sodnik lahko odpravi pripor v soglasju z državnim tožilcem. Če se v tej zadevi ne strinjata, o njej odloči senat treh sodnikov. Obdolženec in njegov zagovornik lahko zahtevata revizijo kadar koli med trajanjem pripora. Senat mora po preteku dveh mesecev od zadnjega sklepa preizkusiti, ali so še dani razlogi za pripor. Izredno pravno sredstvo »prošnja za varstvo zakonitosti«, ki jo je drugače moč vložiti samo za pravnomočne sodbe, se lahko vloži pri vrhovnem sodišču, ki razsodi o sklepu o priporu.

91. Novela ZKP iz leta 1998 je, po tem, ko je Ustavno sodišče RS s svojo odločbo U-1-18/93 določilo, da mora zakonodajalec uvesti več alternativnih ukrepov priporu, določila tudi blažje ukrepe, s katerimi se zagotavlja prisotnost obdolženca na sojenju in nemoten potek postopka. Med drugim gre tudi za povsem na novo urejen ukrep hišnega pripora. Ta se lahko odredi, če obstajajo priporni razlogi, pa odreditev pripora ni neogibno potrebna za varnost ljudi ali potek kazenskega postopka. Tudi hišni pripor s pisnim sklepom odredi preiskovalni sodnik na zahtevo državnega tožilca. Glede podaljševanja hišnega pripora in rokov, ki veljajo zanj ter vštevanja časa prebitega v hišnem priporu v zaporno kazen, se uporabljajo določbe o priporu.

92. ZKP določa poseben postopek za povrnitev škode, rehabilitacijo in uveljavitev drugih pravic oseb, ki so bile neupravičeno obsojene ali jim je bila neutemeljeno vzeta prostost (členi 538-546). Po tem postopku lahko vsakdo, kdor je bil neutemeljeno v priporu ali mu je bila neutemeljeno vzeta prostost, uveljavlja pravico do povrnitve škode.

Duševni bolniki

93. Varuh človekovih pravic v svojem letnem poročilu (2003) opozarja, da je nujno čim prej sprejeti zakon, ki bo celovito uredil področje duševnega zdravja, vključno s pravicami, ki gredo duševnim bolnikom. Medtem ko vsa dosedanja tozdevna varuhova priporočila niso bila dovolj, ker pač niso pravno zavezujoča, pa je v letu 2003 vendarle prišlo do bistvene spremembe z odločbo ustavnega sodišča z dne 4.12. 2003, št. U-I-60/03-20 (Ur. list RS, št. 131/2003). Ta odločba ugotavlja, da so določbe od 70. do 81. člena Zakona o nepravdnem postopku v neskladju z Ustavom, in to iz razlogov, navedenih v obrazložitvi odločbe. Zato ustavno sodišče zavezuje DZ, da ugotovljene neskladnosti zakona z ustavo odpravi v šestih mesecih po objavi odločbe v Uradnem listu RS, torej do 24.06.2004. Za čas do odprave ugotovljenih protiustavnosti pa je ustavno sodišče določilo, da mora sodišče prisilno pridržani osebi ob uvedbi pridržanega postopka po uradni dolžnosti postaviti zagovornika. Obvestilo o pridržanju, ki ga je pooblaščen oseba zdravstvenega zavoda zavezana poslati sodišču, mora vsebovati tudi razloge, ki utemeljujejo nujnost pridržanja.

94. Ustavno sodišče je določilo šestmesečni rok, v katerem mora zakonodajalec na novo urediti postopek o prisilnem pridržanju oseb v psihiatričnih bolnišnicah, ker je iz poročila varuha razbralo, da je že pripravljen predlog zakona, ki naj bi celovito uredil institut pridržanja na zaprtem oddelku psihiatrične bolnišnice. Varuh zdaj pričakuje, da bo DZ, ki ga je opomnilo tudi ustavno sodišče, vendarle ustrezno ukrepal ter v postavljenem roku odpravil vse ugotovljene protiustavnosti in hkrati celovito uredil pogoje in postopke za sprejem oseb v psihiatrične bolnišnice in socialnovarstvene zavode, položaj in pravice teh oseb med zdravljenjem ter skrb za njihovo zdravljenje zunaj bolnišnice.

10. člen

95. Določba 12. člena Ustave RS določa, da je zagotovljeno spoštovanje človekove osebnosti in njegovega dostojanstva v kazenskem in v vseh drugih pravnih postopkih in prav tako med odvzemom prostosti in izvrševanjem kazni. Prepovedano je tudi vsakršno nasilje nad osebami, ki jim je prostost kakorkoli omejena. Podrobnejše določbe, ki konkretizirajo ustavno pravico, so določene v zakonodaji kot na primer Zakon o kazenskem postopku in predvsem nov Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij. Za RS so zavezujoči tudi drugi mednarodni dokumenti, ki jih je Slovenija ratificirala ali pa jih spoštuje in vsebujejo podobne določbe npr. Konvencija proti mučenju in drugemu krutemu, nečloveškemu in poniževalnemu ravnanju ali kaznovanju, Minimalna pravila o ravnanju z zaporniki, Evropska zaporska pravila (Odbor ministrov Evropskega svet 1987).

Pripor

96. Novela Zakona o kazenskem postopku (ZKP/98) je na novo uredila izvrševanje pripora (členi 209-213 ZKP), podrobneje pa ga ureja še Pravilnik o izvrševanju pripora. Zakon določa, da morajo priporniki prestajati pripor v posebnih prostorih, ki so ločeni od prostorov, v katerih so obsojenci. Priporniki morajo biti ločeni po spolu. Med prestajanjem pripora se ne smeta žaliti osebnost in dostojnost pripornika; s priporniki je treba ravnati humano ter varovati njihovo telesno in duševno zdravje. Med prestajanjem pripora sme pripornik imeti pri sebi stvari za osebno rabo, sredstva za spremljanje informacij, denar in druge predmete, ki niso nevarni in ne motijo drugih pripornikov. Priporniki imajo pravico do osemurnega nepretrganega počitka in najmanj 2 uri gibanja na prostem.

97. Pripornika lahko obiskujejo bližnji sorodniki z dovoljenjem ali pod nadzorom preiskovalnega sodnika praviloma enkrat tedensko; lahko pa tudi pogosteje, vendar največkrat 3x tedensko. Ne sme pa se prepovedati obiskov konzularnih predstavnikov tuje države, katere državljan je priprti, varuha človekovih pravic oziroma zdravnika. Na podlagi priporočila Varuha za človekove pravice je bila razširjena pripornikova pravica do stikov z osebami zunaj pripora tako, daje bil spremenjen 4. odstavek 213.b člena ZKP. Ta sedaj določa, da si načeloma lahko pripornik dopisuje ali ima druge stike z osebami zunaj zavoda. Če tako zahtevajo razlogi, zaradi katerih je bil odrejen pripor, lahko preiskovalni sodnik na predlog državnega tožilca s pisnim sklepom odredi nadzor pisemskih in drugih pošiljk ter drugih stikov pripornika z osebami zunaj zavoda. Preiskovalni sodnik lahko priporniku prepove pošiljanje ali sprejemanje pisem in drugih pošiljk ali vzpostavljjanje stikov, ki so škodljivi za postopek, ne sme pa mu prepovedati, da bi poslal prošnjo ali pritožbo.

98. Pripornik je lahko disciplinsko kaznovan s strani preiskovalnega sodnika ali predsednika senata, če stori disciplinski prestop. Disciplinska kazen je prepoved ali omejevanje obiskov oziroma dopisovanja. Omejitev ne velja za zagovornika, zdravnika, varuha človekovih pravic oziroma konzularnega predstavnika države, katere državljan je priprti.

99. Nadzorstvo nad ravnanjem s priporniki izvršuje predsednik okrožnega sodišča, ki mora (sam ali pa njegov namestnik) vsaj enkrat tedensko obiskati pripornike in jih vprašati, kako se z njimi ravna. Pripornik lahko vloži pritožbo zoper neprimerno ravnanje osebja pripora; o pritožbi odloča preiskovalni sodnik ali predsednik sodišča.

100. Tabela 16: Število priprtih za obdobje 1992 – 2001

Leto	Polnoletni storilci			Mladoletni storilci		
	Vsi	Sodba 1. stopnje	še ni sodbe	Vsi	Sodba 1. stopnje	Še ni sodbe

1	2	3	4	5	6	7
1992	671	433	58	10	5	
1993	650	394	69	20	18	
1994	661	403	74	25	9	
1995	504	372	69	24	14	
1996	508	354	60	31	23	
1997	544	427	53	14	7	1
1998	601	421	74	16	8	4
1999	690	497	110	19	15	1
2000	781	552	164	18	14	2
2001	736	401	255	19	12	7
Skupno	6346	4254	986	196	125	15

Vir: Vrhovno državno tožilstvo RS

Legenda:

- V stolpcu 2 in 5. število vseh oseb, ki jim je bil s strani preiskovalnega sodnika odrejen pripor;
- V stolpcu 3: število oseb iz kolone 2, zoper katere je bila na I. stopnji izrečena obsodilna sodba;
- V stolpcu 6: število oseb iz kolone 5, zoper katere je bila na I. stopnji izrečena obsodilna sodba;
- V stolpcu 4: število oseb iz kolone 2, zoper katere postopek še ni bil pravnomočno končan;
- V stolpcu 7: število oseb iz kolone 5, zoper katere postopek še ni bil pravnomočno končan.

Zapor

101. Zapornike v Sloveniji razvrščamo na prestajanje kazni v različne zavode glede na različne kriterije: glede na spol (praviloma so ločeni, ponekod pa so ločeni samo znotraj zapora); glede na dolžino zaporne kazni (zavodi za dolge in kratkotrajne zaporne kazni), glede na starost obsojencev (zavodi za polnoletne in zavodi za mladoletnike in mlajše mladoletnike (od 14-16 let) ter glede na stopnjo varovanosti (zaprti, polodprti in odprti zavodi). Posebej so zaprte tudi osebe, ki prestajajo zaporno kazen zaradi obsodbe za kaznivo dejanje in tisti, ki so bili zaprti zaradi prekrška. Ni pa posebnih zavodov za povratnike oziroma za prvič kaznovane. V vseh slovenskih zaporih obstaja vertikalna klasifikacija na zaprte, polodprte in odprte oddelke. Režim po oddelkih se razlikuje po stopnji omejenosti svobode obsojencev. Zapornikov pa ne klasificirajo glede na vrsto kaznivega dejanja ali posebne kategorije obsojencev (npr. zasvojenici ipd.).

102. Slovenska penologija sledi načelu individualizacije in diferenciacije izvrševanja zapornih kazni. Pri tem poskušajo tretma prilagoditi posamezniku. Obsojence je treba seznaniti s tretmajem, katerega namen je usposabljanje obsojence za normalno življenje na prostosti. Obsojence je treba v uvajalnem obdobju seznaniti z njihovimi pravicami in dolžnostmi ter ugodnostmi v zaporu. Informirati ga morajo o disciplinskih prestopkih, sankcijah zanje in o poteku disciplinskega postopka. Hkrati morajo biti obsojencem vedno na razpolago zakon in podzakonski predpisi, ki določajo njihove pravice in dolžnosti.

103. Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (v nadaljevanju ZIKS) določa, da morajo zavodi skrbeti za izobraževanje in poklicno usposabljanje obsojencev. V zaporih je treba zapornikom omogočiti, da lahko končajo osnovno šolo ali se izobražujejo na druge načine. Obsojencu, ki je končal šolo, se izda spričevalo, iz katerega ne sme biti razvidno, da ga je pridobil v zavodu. V

zapora ustvarjajo tudi pogoje za kulturno in versko dejavnost, telesno vzgojo ter spremljanje informacij.

104. Zavodi imajo dolžnost usposabljati obsojence za normalno življenje na prostosti. To je tudi glavni namen tretmaja, ki poteka individualno, skupinsko in skupnostno. O tretmaju se sklene pisni sporazum med obsojencem in zavodom. Pri izdelavi individualnega tretmaja naj bi nujno sodelovali centri za socialno delo, zavod za zaposlovanje, upravni organ za stanovanjske zadeve ter javni zavodi s področja zdravstva in izobraževanja, lahko pa tudi druga društva in službe. Zavod lahko predlaga pristojnemu centru, da obsojencu določi svetovalca za potrebe individualnega tretmaja.

105. Obsojencu, ki med prestajanjem kazni dela polni delovni čas, pripadajo vse pravice iz dela (dohodek, letni dopust itd.). Pred razporeditvijo na delo ga je treba poslati na zdravniški pregled. Obsojenca se razporedi na delo v skladu z njegovimi duševnimi in telesnimi sposobnostmi in zmoglostmi zavoda, upoštevajoč tudi želje obsojenca. Obsojencu, ki se šola, lahko upravnik prizna skrajšan delovni čas. Izven rednega delovnega časa (8 ur dnevno) je dovoljeno obsojenca zaposliti največ 2 uri na dan z deli, ki so potrebna za ohranjanje čistoče in reda v zavodu. Obsojenci pravilom delajo v gospodarskih dejavnostih zavoda, izjemoma pa tudi zunaj zavoda. Osnova za izplačilo dohodka je 25% osnovne plače zaposlenih v državnih organih.

106. Obsojencu je treba omogočiti, da je vsak dan najmanj 2 uri na prostem. Obsojencem je v enaki meri kot vsem drugim državljanom RS zagotovljena pravica do zdravstvenega varstva in v vsakem zavodu morajo biti zagotovljeni pogoji za opravljanje osnovne zdravstvene in zobozdravstvene dejavnosti ter ločene sobe za bolne obsojence. Obsojencem je treba zagotoviti zaupno testiranje na okuženost s HIV in virusom hepatitisa ter zagotoviti zdravstveno svetovanje. Obsojenci so tudi invalidsko zavarovani.

107. Obsojencu mora biti zagotovljeno neomejeno dopisovanje z državnimi organi in nosilci javnih pooblastil ter z ožjimi družinskimi člani; o ostalem dopisovanju pa odloči upravnik na prošnjo obsojenca. Obsojenec lahko prejema pošiljke. Nadzor vseh pošilk lahko odredi upravnik samo kadar obstaja utemeljen sum, da se vnašajo predmeti, ki jih obsojenec ne sme posedovati. Obsojenec ima pravico do obiskov ožjih sorodnikov 2x tedensko in pravico do telefonskih pogovorov z njimi. Obsojenec ima za aktivno prizadevanje v procesu tretmaja pravico do določenih ugodnosti (npr. izhod).

108. Direktor Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij lahko npr. dovoli obsojencem, ki so bili obsojeni za kazniva dejanja, storjena iz malomarnosti s kaznijo zapora do 6 mesecev, če so urejeni in redno zaposleni, da med prestajanjem kazni še vedno opravljajo delo ali se izobražujejo oziroma bivajo doma, razen ob prostih dnevih.

109. Obsojenec ali njegovi bližnji sorodniki lahko prosijo za premestitev v drug zavod za prestajanje kazni; o premestitvi odloča direktor Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij. Obsojenec, ki meni, da je bil podvržen mučenju ali drugim krutim oblikam ravnanja, lahko zahteva sodno varstvo; zavod je njegov predlog dolžan poslati državnemu tožilcu. Za druge kršitve in nepravilnosti se lahko obsojenec pritoži direktorju Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij. Če mu ta v 30 dneh ne odgovori ali če ni zadovoljen z njegovo odločitvijo, se lahko pritoži na ministrstvo, pristojno za pravosodje. Zaradi kršitve in nepravilnosti se lahko obsojenec pritoži tudi organom, ki opravljajo nadzorstvo v zavodu.

110. ZIKS je prinesel dobrodošlo spremembo, da je tematika disciplinskih postopkov urejena v samem zakonu. Tako ta določa, da se lahko obsojenec disciplinsko kaznuje z javnim opominom, z razporeditvijo na drugo delo, z omejitvijo podeljevanja ugodnosti, z oddajo v samico do 21 dni s pravico do dela in oddajo v samico do 14 dni brez pravice do dela, če stori obsojenec v zavodu disciplinski prestop. Zapornik kaznovan s samico ima pravico do dvournega dnevnega sprehoda na prostem. Disciplinske kazni za hujše prestopke izreka disciplinska komisija zavoda, ki jo imenuje direktor uprave. Obsojenec mora biti prisoten na disciplinski obravnavi in ima pravico do pooblaščenca. Zoper pisno odločbo o izrečenih disciplinskih sankcijah je dovoljena pritožba, o kateri odloča minister, pristojen za pravosodje. Dobrodošla sprememba v novem ZIKS je 10. člen, ki prvič v slovenski zakonodaji opredeljuje pojem mučenje; opredeljuje pa ga v skladu z opredelitvijo Konvencije OZN proti mučenju.

111. Na podlagi letnih poročil Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij (pri Ministrstvu za pravosodje) je bilo leta 1995 izrečenih 274 disciplinskih sankcij, leta 1996 233, leta 1998 207, leta 1999 333, leta 2000 228, leta 2001 225, leta 2001 235 in leta 2003 154 disciplinskih sankcij zoper zapornike. Do leta 2000, ko je začel veljati novi ZIKS, je bila v več kot 30% primerov

izrečena sankcija ukora. V 70% primerov je bila izrečena sankcija oddaje v samico do 21 dni s pravico do dela ali brez pravice do dela. Če izvzamemo pri tem mladoletnike (pri katerih se ta kazni ne sme izreči), potem lahko ugotovimo, da je bila sankcija oddaje v samico do 21 dni s pravico do dela ali brez pravice do dela izrečena v kar 90%) primerov.

112. Pravilnik o izvrševanju nalog paznikov podrobno določa dolžnosti ter pooblastila paznikov. Izhaja iz splošnega načela, da morajo pazniki uporabiti tisto pooblastilo, ki posameznika v danih okoliščinah najmanj prizadene ter dolžnost izvrševati pooblastila tako, da ne smejo povzročiti škode, ki ni v sorazmerju z njihovim namenom in ciljem. Pravilnik določa tudi pravilo, da je treba vedno uporabiti najblažje prisilno sredstvo, ki še doseže želeni učinek. Tekom izobraževanja se morajo pazniki med drugim seznaniti tudi z vsemi predpisi, ki urejajo izvrševanje kazni zapora. Ti predpisi morajo biti tudi stalno dosegljivi zapornikom.

113. Po podatkih Ministrstva za pravosodje in Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij je bilo število pritožb zoper delo osebja v letih od 1995 do 1998 med 46 (leta 1995) in 81 (leta 1998), leta 1999 67, leta 2000 52, leta 2001 70, leta 2002 101 in leta 2003 je bilo vloženi 100 pritožb. Ocena Ministrstva je, da se število glede na porast števila zaprtih oseb, ne povečuje. Razlogi za pritožbe so bili naslednji: neustrezno postopanje in ravnanje delavcev zavoda, neustrezna uporaba prisilnih sredstev, nepodeljevanje zunaj-zavodskih ugodnosti, omejevanje svobode gibanja, nepravilnosti pri izvajanju pravice do obiskov in sprejemanja pisemskih pošilk, neustrezna razporeditev na delo, prenizko plačilo za delo, kršitve Zakona o omejevanju porabe tobaknih izdelkov, zagotavljanje zdravstvenega varstva, neprimerna prehrana in prostorska stiska. O pritožbah odloča Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij na Ministrstvu za pravosodje. Najprej zahteva poročilo s stani zavoda, v katerem se nahaja zaprta oseba, se osebno pogovori s pritožnikom in zbere druge potrebne informacije. Po tem odloči o pritožbi in o tem pisno obvesti zapornika in zavod, v katerem prestaja kazni.

114. V preteklih letih je Varuh človekovih pravic v svojem poročilu v poglavju o izvrševanju zapornih kazni opozarjal na prezasedenost slovenskih zaporov. Problematika prezasedenosti zavodov se ne povečuje, opaziti je trend rahlega zmanjšanja števila zaprtih oseb, predvsem oseb kaznovanih v postopku o prekršku in pripornikov. Večletno naraščanje števila zaprtih oseb se je v letu 2002 ustavilo, v primerjavi z letom poprej pa se je celo nekoliko zmanjšalo. Ta trend se je nadaljeval tudi v letu 2003, saj je bilo v primerjavi z letom poprej povprečno dnevno stanje v zavodih manjše za dobra 2%. Zmanjšalo se je tudi število na novo sprejetih oseb za dobrih 12%. V zvezi s prenapoljenostjo slovenskih zavodov za prestajanje kazni zapora, velja še poudariti, da je v februarju 2004 začel delovati nov zavod za prestajanje kazni zapora v Koprju, s čimer se je prenapoljenost slovenskih zaporov bistveno zmanjšala.

115. **Pogojni odpust** ne more biti ena od oblik za reševanje problema prezasedenosti slovenskih zaporov, kajti edini zakoniti pogoj, kot ga določa Kazenski zakonik, je utemeljeno pričakovanje, da obsojenec ne bo ponovil kaznivega dejanja. Kot enega od kriterijev pri odločanju o pogojnem odpustu pa je treba upoštevati tudi odnos obsojenca do žrtve kaznivega dejanja. Sicer pa so s sprejetjem novele Kazenskega zakonika, ki je bila sprejeta 30.3.2004, opredeljeni okvirni kriteriji, ki jih bo treba upoštevati pri odločanju o pogojnem odpustu. Eden od sprejetih kriterijev je tudi odnos storilca kaznivega dejanja do žrtve tega dejanja. Na ta način bo zadoščeno tudi pripombi varuha človekovih pravic, da morajo biti zakonodaja in podzakonski akti naravnani tako, da subjektivno presojo oseb pri odločanju o pogojnem odpustu omejujejo na najmanjšo možno mero.

116. Konec leta 2001 je Državni zbor sprejel zakon o amnestiji.

117. V svojem poročilu o problematiki obravnavanja zaprtih oseb varuh za človekove pravice predvsem analizira relativno malo število posamičnih primerov kršitev, in na celoten sistem izvrševanja ne naslavlja generalnih očitkov. Edina splošna ugotovitev je sledeča: nekateri slovenski zavodi za prestajanje kazni zapora nimajo kadrovskih pogojev za zdravljenje oziroma izvrševanje varnostnega ukrepa obveznega zdravljenja narkomanov in predlaga spremembe z namenom, da se zagotovi izvrševanje tega varnostnega ukrepa takoj po obsojenčevemu nastopu zaporne kazni. Uprava za izvajanje kazenskih sankcij pojasnjuje, da obravnava odvisnih od alkohola in prepovedanih drog poteka v vseh zavodih po izdelani doktrini, ki temelji na strokovnih izhodiščih doktrine na nacionalnem nivoju. To pomeni, da se v zavodih izvajajo medicinski in psihosocialni programi obravnave, tako kot v centrih za zdravljenje odvisnih od alkohola in prepovedanih drog zunaj zavoda.

118. Ena od faz obravnave je skladno s 14. členom zakona o izvrševanju kazenskih sankcij tudi seznanitev obsojenca s tretmajem med izvrševanjem kazni zapora, pri čemer ga je treba opozoriti, v kolikšni meri utegnejo posamezne oblike posegati v njegove osebnostne pravice. Obsojenec ima sicer pravico zavrniti načrtovane tretmajске aktivnosti (to ne velja za izvrševanje varnostnega ukrepa obveznega zdravljenja alkoholikov in narkomanov), vendar ga je treba opozoriti na morebitne posledice zavrnitve tretmajskih aktivnosti, pri čemer so po stališču uprave mišljene tudi ugodnosti oziroma pogojni odpust.

119. Uprava ponovno poudarja, da soglaša s stališčem varuha za človekove pravice, da je zavod dolžan izvrševati varnostni ukrep obveznega zdravljenja alkoholikov in narkomanov, ki je bil obsojencu poleg kazni zapora izrečen s pravnomočno sodbo. Hkrati pa meni, da je velika ovira za izvajanje ukrepa tudi dejstvo, da ministrstvo za zdravje, kljub številnim pobudam, doslej še ni pripravilo podzakonskega predpisa o izvajanju tega varnostnega ukrepa na podlagi 150. člena zakona o izvrševanju kazenskih sankcij.

120.

Tabela 17
Število zapornikov v zaporih za obdobje 1995-2003

Leto	Odrasli zaporniki	mladoletniki zaporniki	osebe kaznov. za prekrške	Prevzgojni dom	Skupaj
1995	1084	12	1837	48	2981
1996	932	11	1838	34	2815
1997	1016	9	1808	41	2874
1998	1162	10	2729	37	3938
1999	1431	7	3724	41	5203
2000	1629	10	3733	31	5403
2001	1756	13	3173	36	4978
2002	1697	5	2151	25	3878
2003	1735	4	1697	25	3461

Vir: Ministrstvo za pravosodje, Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij.

11. člen

121. Republika Slovenija v celoti izpolnjuje obveznosti iz 11. člena Pakta. Zaporno kazen sme izreči samo sodišče v primeru, ko je obdolženec spoznan za krivega v kazenskopravnih primerih in v primerih, ko sodnik za prekrške obdolženca spozna za krivega v postopku o prekrških, nikoli pa v drugih vrstah postopkov in zaradi neizpolnjevanja pogodbenih obveznosti. Slovenija je tudi ratificirala Protokol št. 4 k Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki v 1. členu določa, prepoved zaporne kazni zaradi dolgov in prepoved odvzema prostosti samo zato, ker nekdo ne more izpolniti pogodbenih obveznosti.

12. člen

122. **Omejitve prostega gibanja državljanov RS zaradi (suma) storitve kaznivega dejanja** po Zakonu o kazenskem postopku se lahko v kazenskem postopku, če so izpolnjeni zakonski pogoji, obdolžencu omeji prosto gibanje z naslednjimi ukrepi:

- pripor (200. člen)
- hišni pripor (199. a člen)
- začasen odvzem potne listine (195. člen)
- prepoved približanja določenemu kraju ali osebi (195. a člen)

Vse navedene omejitve so natančno določene v Zakonu o kazenskem postopku, kjer je tudi določen čas njihovega trajanja.

Kazenska zakonodaja pa pozna poleg zaporne kazni samo še eno kazensko sankcijo, s katero se omeji prosto gibanje v najbolj ekstremni obliki t.j. z odvzemom prostosti; varnostni ukrep obvezno psihiatrično zdravljenje in varstvo v zdravstvenem zavodu. Do leta 1995 trajanje tega varnostnega ukrepa ni bilo časovno omejeno, s sprejemom nove kazenske zakonodaje tega leta pa je njegovo trajanje omejeno na deset let.

123. Omejitev prostega gibanja zaradi nalezljivih bolezni

Zakon o nalezljivih boleznih pozna dve obliki omejitve svobode gibanja v primeru nalezljivih bolezni:

- Osamitev (izolacija) je ukrep, s katerim lečeči zdravnik, območni zavod za zdravstveno varstvo ali Inštitut za varovanje zdravja RS zbolelemu za nalezljivo boleznijo omeji svobodno gibanje, kadar to lahko povzroči direkten ali nedirekten prenos bolezni na druge osebe. Glede na način prenosa nalezljive bolezni in stanje kužnosti bolnika se določi vrsta osamitve, ki lahko poteka na bolnikovem domu, v zdravstvenem zavodu (hospitalizacija) ali v za ta namen posebej določenem prostoru (18.čl.). Nespoštovanje tega ukrepa se kaznuje z denarno kaznijo kot prekršek.
- Karantena je ukrep, s katerim se omeji svobodno gibanje in določi obvezne zdravstvene preglede zdravim osebam, ki so bile ali za katere se sumi, da so bile v stiku z nekom, ki je zbolel za kugo ali virusno hemoragično mrzlico (Ebola, Lassa, Marburg) v času njegove kužnosti. Karanteno odredi minister, pristojen za zdravstvo. Zoper odločbo o odreditvi karantene ni pritožbe (19.čl.). Nespoštovanje tega ukrepa se kaznuje z denarno kaznijo kot prekršek

124. Minister za zdravstvo tudi lahko prepove oz. omeji gibanje prebivalstva na okuženih ali neposredno ogroženih območjih, kadar z drugimi ukrepi ni mogoče preprečiti vnosa in razširitev določene nalezljive bolezni v RS (39.čl.). pri izvajanju tega ukrepa morajo v okviru svojih pravic in dolžnosti sodelovati organi za notranje zadeve (51.čl.).

125. Pri izvajanju zdravstvenega nadzorstva na državni meji ima zdravstvena inšpekcija pravico in dolžnost tudi (48. člen):

1. prepovedati gibanje osebam, za katere se ugotovi ali sumi, da so okužene s kolero, kugo ali virusnimi hemoragičnimi mrzlicami;
2. odrediti druge predpisane sanitarno-tehnične in sanitarno-higienske ukrepe v skladu z zakonom, mednarodnimi konvencijami ter drugimi mednarodnimi pogodbami.

126. O ukrepih iz prejšnjega odstavka mora zdravstvena inšpekcija nemudoma obvestiti ministra, pristojnega za zdravje in ministra, pristojnega za notranje zadeve.

127. Zdravstveni delavec oziroma zdravstveni zavod, ki je sprejel na obvezno zdravljenje tujca ali mu odredil osamitev oziroma izvršil odločbo o karanteni, mora o tem nemudoma obvestiti pristojni organ za notranje zadeve (52. člen).

Postopek za izdajo potnih listin in vizuma

128. Tabela 18: Število izdanih potnih listov v obdobju 1991-2000

Leto	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999		Skupaj
Izdanih	27.686	630.189	605.338	140.543	100.370	68.046	127.997	140.355	84.919	70.644	2.027.864

Vir: Dopis MNZ z dne 25.4.2002

129. Pogoje in postopek za izdajo potnih listin ureja Zakon o potnih listinah državljanov RS. Potno listino izda upravna enota, na območju katere ima državljan, ki prosi za potno listino, stalno prebivališče. (6.čl.) Organ, pri katerem je bila vložena vloga za izdajo potne listine, lahko izdajo zavrne iz treh razlogov (26.čl.):

1. če je zoper državljana, ki prosi za izdajo potne listine, uveden kazenski postopek oziroma teče postopek v zakonskih sporih ter sporih iz razmerij med starši in otroki, dokler postopek traja - če to zahteva pristojno sodišče;
2. če obstajajo interesi obrambe države, določeni v zakonu - če to zahteva ministrstvo, pristojno za obrambo;
3. če je bila državljanu najmanj dvakrat izrečena zaporna kazen za kazniva dejanja neupravičene proizvodnje in prometa z mamili, mednarodnega terorizma, ponarejanja listin, tihotapstva, prepovedanega prehoda čez državno mejo, nedovoljene proizvodnje in prometa orožja ali razstrelilnih snovi in za druga hujša kazniva dejanja, povezana s tujino - če to zahteva policija.

Če je kakšen od navedenih razlogov nastal po izdaji potne listine, pristojni organ izdano potno listino odvzame.

130. V letih od 1995 do 2000 je bilo v RS 11 prepovedi izdaje potnega lista in 40 odvzemov potnega lista. Vlagatelj vloge za izdajo potne listine se lahko pritoži zoper odločbo o zavrnitvi njegove vloge za izdajo potne listine in zoper odločbo o odvzemu potne listine. O pritožbi odloča ministrstvo za notranje zadeve. V obdobju 1995-2000 tovrstne pritožbe ni bilo vložene. (Vir: dopis MNZ z dne 25.4.2002)

131. Zakon o potnih listinah državljanov RS iz leta 2000 je določil, da morajo vsi državljani zamenjati svoje potne listine z novimi do 5.8.2002, ko preneha veljavnost dosedanjim. Obrazci novih slovenskih potnih listin so po standardih in zakonodaji usklajeni s pravnim redom Evropske unije. Obrazci potnih listin so natisnjeni v slovenščini, angleščini in francoščini, na zakonsko določenih območjih, kjer avtohtono živijo s pripadniki slovenskega naroda tudi pripadniki italijanske oz. madžarske narodnosti, pa so natisnjeni tudi v italijanščini oz. madžarščini.

Omejitev prostega gibanja prosilcev za azil

132. Zakon o azilu določa, da se prosilcu za azil lahko začasno omeji gibanje, če je to potrebno zaradi:

- ugotavljanja istovetnosti prosilca za azil ali
- preprečevanja širjenja nalezljivih bolezní ali
- suma zavajanja ali zlorabe postopka v smislu 36. člena tega zakona ali
- zaradi razlogov ogrožanja življenja drugih ali premoženja.

Gibanje se lahko omeji:

- s prepovedjo gibanja izven določenega območja ali
- s prepovedjo gibanja izven azilnega doma oziroma njegove izpostave ali
- s prepovedjo gibanja izven mejnega prehoda, če tam obstajajo možnosti za nastanitev.

133. Omejitev gibanja odredi ministrstvo, pristojno za notranje zadeve, s sklepom. Omejitev gibanja lahko traja do prenehanja razlogov, vendar najdlje tri mesece. Če so razlogi za omejitev gibanja po tem času še vedno podani, se omejitev lahko podaljša še za en mesec. Omejitev gibanja iz razlogov preprečevanja širjenja nalezljivih bolezní traja, dokler so za to podani razlogi. Zoper sklep o omejitvi gibanja ima prosilec za azil pravico do pritožbe na upravno sodišče v treh dneh po njegovi vročitvi. Sodišče mora po predhodnem ustnem zaslišanju o pritožbi odločiti v treh dneh. Pritožba ne zadrži izvršitve sklepa.

134. V obdobju od 13.5.2004 do 25.5.2004 je bilo 14 prosilcem za azil omejeno gibanje zaradi razloga ugotavljanja istovetnosti prosilca za azil in zaradi suma zavajanja ali zlorabe postopka v smislu 36. člena Zakona o azilu.

135. Nadalje je bilo izdanih 220 sklepov o omejitvi gibanja zaradi preprečevanja širjenja nalezljivih bolezni. Objekt Azilnega doma na Celovski cesti v Ljubljani je bilo potrebno v skladu z odločbo Republiškega inšpektorja za zdravstvo, zapreti in ustrezno sanirati. Prosilce za azil je Ministrstvo za notranje zadeve namestilo v objekt v Vidonce, ki se nahaja na SV delu Republike Slovenije.

13. člen

Izgon tujcev, ki so zakonito na ozemlju države

136. Tujci, ki so zakonito v Sloveniji, so lahko izgnani samo na podlagi pravnomočne odločbe, izdane v postopku zaradi storitve kaznivega dejanja ali prekrška. V kazenskem postopku, ki teče proti tujcu zaradi storitve kaznivega dejanja, se lahko storilcu izreče izgon tujca kot stranska kazen (torej ob kazni zopora ali denarni kazni ali pogojni obsodbi) - 34. in 35.čl. KZ. Kazenski zakonik časovno omejuje trajanje izgona na obdobje od enega do desetih let (40.čl. KZ). Po podatkih Ministrstva za pravosodje RS je bila leta 1998 v kazenskem postopku stranska kazen izgona tujca iz države izrečena 238 osebam, v letu 1999 pa 171 osebam. Zakon o prekrških s spremembami v 35. in 40. členu določa, da se smejo storilcu prekrška poleg kazni izreči tudi varstveni ukrepi, med katerimi je naveden tudi "odstranitev tujca iz države" v trajanju od šest mesecev do dveh let.

137.

Tabela 19

Izrečen varstveni ukrep »izgon tujca« pri sodniku za prekrške

Leto	varstveni ukrep - izgon tujca
1995	687
1996	837
1997	2.154
1998	3.106
1999	2.375
2000	3.422
2001	2.591
skupaj	15.172

Izgon tujcev, ki so v RS nezakonito

138. Šteje se, da tujec nezakonito prebiva v RS, če:

- je nedovoljeno vstopil;
- mu je bil razveljavljen vizum ali je pretekel rok, za katerega je bil izdan ali prebiva v Republiki Sloveniji v nasprotju z vstopnim naslovom oziroma mu je potekel čas, ki je na podlagi zakona ali mednarodnega sporazuma v Republiki Sloveniji,
- nima dovoljenja za prebivanje ali je dovoljenje prenehalo.

Takšen tujec mora državo zapustiti nemudoma oz. v roku, ki mu je bil postavljen (postavljen rok ne sme biti daljši od treh mesecev).

139. Enako določbo je v 6. členu vseboval tudi Zakon za azil. Iz istih razlogov je bil z novelo Zakona za azil, ki je stopila v veljavo 25.8.2001, črtan drugi odstavek 6. člena, ki je določal izjeme od načela nevračanja. Na tej podlagi v matično državo ni bila vrnjena nobena oseba.

140. Ministrstvo za notranje zadeve je ilegalne tujce največkrat vračalo nazaj v državo, iz katere so nezakonito vstopili v RS. Z vsemi sosednjimi državami so sklenjeni mednarodni sporazumi, ki omogočajo prisilno odstranitev tujcev, ki za to izpolnjujejo pogoje, in za katere je dovolj dokazov, da so pred tem bivali na ozemlju države pogodbenice, ali pa je dovolj dokazov, da so nedovoljeno prestopili mejo med državo pogodbenico in RS.

Tabela 20

**Število vrnjenih tujcev na podlagi mednarodnih sporazumov
v letih 1999 -2003**

Leto	Število
1999	4.025
2000	5.740
2001	5.885
2002	2.372
2003	2.159

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve.

141. Tujci, ki so v postopku odstranitve iz države, so nastanjeni v Centru za odstranjevanje tujcev v Velikem Otoku pri Postojni (izpostava Prosenjakovci). V letu 2003 je bilo v objektih centra za tujce skupno nastanjenih 1.908 oseb. V tem letu je bilo opravljenih 55 uradnih predaj tujcev, 593 tujcev pa je bilo odstranjenih s spremstvom. Tujce na vrnitev pripravlja socialna služba, z njimi so opravljeni pogovori, pregleda jih zdravnik, ves čas bivanja jim je na razpolago zdravstvena služba.

Tabela 21

**Število tujcev, nastanjenih v Centru za tujce,
ki so bili v postopku odstranitve iz države**

Leto	Skupaj	Izrečena stranska kazen izгона	Izrečen Varnostni ukrep	Prisilno odstranjeni (s spremstvom)
1999	12.559	70	719	1.831
2000	14.576	22	1.286	3.115
2001	10.034	20	862	2.387
2002	3.272	29	346	1.671
2003	1.908	80	322	593

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve.

142. Objekti Centra za tujce v Velikem Otoku pri Postojni so namenjeni vsem kategorijam tujcev. Izgradnja oziroma prenova objektov se še nadaljuje. Po končani izgradnji bodo posebni prostori namenjeni t.i. ranljivim skupinam: starejšim, mladoletnikom brez spremstva, materam z otroci. Do popolne izgradnje se jim ustrezni pogoji (ločenega) bivanja omogočajo v obstoječih prostorih. Prosilci za azil so v Centru za tujce, čeprav zaprosijo v času nastanitve, nastanjeni le v primeru če imajo izrečeno kazen izгона oziroma varstveni ukrep odstranitve tujca iz države. V nasprotnem primeru se takoj po vložitvi vloge premeščeni v Azilni dom.

143. Policija je pristojna za zavrnitev tujca na meji, za prisilno odstranitev tujca in za druge ukrepe in odločitve v zvezi s tujci, ki jih določa Zakon o tujcih. O pritožbah zoper njene ukrepe odloča Ministrstvo za notranje zadeve. (64. in 65.čl. Zakona o tujcih). Po zagotovilih MNZ so t.i.

ilegalni tujci med celotnim postopkom individualno obravnavani in se imajo ves čas obravnavanja možnost sklicevati na 51. člen Zakona o tujcih, ki se glasi:

»(1) Prisilna odstranitev ali vrnitev tujca v državo, kjer bi bilo njegovo življenje ali svoboda ogrožena zaradi njegove rase, vere, narodnosti, pripadnosti posebni družbeni skupini ali političnega prepričanja, ali v državo, v kateri bi bil lahko izpostavljen mučenju ali nečloveškemu in poniževalnemu ravnanju ali kazni, ni dovoljeno.

Državni zbor je z novelo Zakona o tujcih, sprejeto 27.9.2002, bistveno posegel v 51. člen, saj je črtal njegov drugi odstavek, ki se je glasil:

(2) Prepoved prisilne odstranitve ali vračanja tujca iz prejšnjega odstavka tega člena ne velja za tujca, za katerega obstajajo utemeljeni razlogi, da bi lahko ogrožal varnost države, ali ki je bil s pravnomočno sodbo obsojen zaradi posebno hudega kaznivega dejanja ter zaradi tega pomeni nevarnost za Republiko Slovenijo.«

Po zagotovilih MNZ na podlagi drugega odstavka 51. člena zakona o tujcih iz RS do sprejema novele ni bil odstranjen noben tujec. Ta izjema od načela »non-refoulement« pa je s spremenjenim zakonom, ki je začel veljati 27.10.2002, črtana, kar je tudi v skladu s priporočilom Odbora OZN proti mučenju po Konvenciji OZN proti mučenju, dano RS.

14. člen

144. Pojem »criminal charge« iz prvega odstavka 14. člena Pakta po slovenski pravni ureditvi zajema področje kazenskopravne zakonodaje - ta pa se nanaša na kazniva dejanja določena v Kazenskem zakoniku in o katerih se odloča v kazenskem postopku po Zakonu o kazenskem postopku (ZKP). Naša zakonodaja pozna tudi posebno odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja, ki je urejena v Zakonu o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (v nadaljevanju ZPOKD). Ta zakon vsebuje malo procesnih določb, smiselno se v tem postopku uporabljajo določbe ZKP (42. člen ZPOKD).

45. Pojem »suit of law« razumemo kot postopanje ene ali več strank proti drugi stranki ali strankam pred sodiščem po določenem zakonitem postopku. Po našem pravu ta pojem zajema postopanje v pravnih zadevah po Zakonu o pravnem postopku (v nadaljevanju ZPP), postopanje v upravnih zadevah po Zakonu o splošnem upravnem postopku (v nadaljevanju ZUP) in postopanje v nepravdnih zadevah po Zakonu o nepravdnem postopku (ZNP). Mejno področje med kaznovalnim in upravnim pravom predstavljajo prekrški, za katere velja poseben postopek po Zakonu o prekrških (ZP).

Položaj sodnikov

146. Položaj sodnikov je urejen predvsem z določbami Ustave RS in Zakona o sodiščih, Zakona o sodniški službi ter Sodnega reda. Ustava določa, da so sodniki pri opravljanju svoje funkcije neodvisni ter vezani na ustavo in zakon (125. člen URS). Sodniška funkcija je trajna in nezdružljiva s funkcijami v drugih državnih organih in organih političnih strank (129. in 133. člen URS). Sodnike voli državni zbor na predlog sodnega sveta, ki ga sestavlja 11 članov: 5 članov izvoli na predlog predsednika republike državni zbor izmed univerzitetnih profesorjev prava, odvetnikov in drugih pravnikov, 6 članov izmed sebe izvolijo sodniki (130. in 131. člen URS). V Sloveniji ni izrednih niti vojaških sodišč (126/2 URS), ki bi sodila civilistom.

147. Neodvisnost sodišč in enakost pred zakonom se zagotavlja s številnimi določbami, od katerih bomo omenili samo najpomembnejše. Pogoji za izvolitev v sodno funkcijo so naslednji: državljanstvo Republike Slovenije in aktivno obvladanje slovenskega jezika, poslovna sposobnost in splošna zdravstvena zmožnost, starost najmanj 30 let, pridobljen strokovni naslov diplomirani pravnik (pridobljen v RS ali na podlagi nostrifikacije), opravljen pravniški državni izpit, osebna primernost za sodniško službo (8. člen ZSS). Sodniška funkcija je trajna.

148. Prosto sodniško mesto razpiše ministrstvo za pravosodje (15/1. člen Zakon o sodniški službi, v nadaljevanju ZSS), ki prispele vloge pošlje personalnemu svetu sodišča, pri katerem je razpisano prosto mesto. Personalni svet sestavljajo predsednik sodišča in 4-6 sodnikov (odvisno od velikosti sodišča), ki jih volijo izmed sebe sami sodniki (33. člen Zakon o sodiščih, v nadaljevanju ZS). Personalni svet oblikuje mnenje o vseh kandidatih, nato pa mnenje pošlje v obravnavo sodnemu svetu, ki izbere kandidata na prosto delovno mesto in pri tem ni vezan na oceno personalnega sveta. Ko je kandidat prvič izbran za sodniško funkcijo, ga mora na podlagi predloga sodnega sveta izvoliti še parlament (državni zbor - 19. člen ZSS). Personalni svet daje oceno sodniške službe tudi kadar sodnik prosi za napredovanje. Svojo oceno pošlje sodnemu

svetu, ki odloči o napredovanju; v tem primeru je odločitev sodnega sveta dokončna (21. člen ZSS). Zoper oceni personalnega sveta je možna pritožba pri personalnemu svetu neposredno višjega sodišča (36. člen ZSS).

149. Sodnik je na svoje delovno področje razporejen na začetku koledarskega leta (14. člen ZS), zadeve pa se posameznim sodnikom dodeljujejo v skladu s sodnim redom po dnevnem zaporedju vložitve začetnega procesnega akta, upošteva abecedni red začetnic priimkov sodnikov (15/1 ZS in 160. - 170. člen Sodnega reda). Zakon o sodiščih določa tudi natančnejše določbe o sodnem svetu, njegovi sestavi in načinu delovanja.

150. Sodniška funkcija lahko sodniku preneha, če je ocena njegovega dela s strani personalnega sveta negativna, če se upokoji ali dopolni 70 let, ob izgubi slovenskega državljanstva, če izgubi poslovno sposobnost ali zdravstveno zmožnost za opravljanje službe, če se tej službi odpove, če sprejme funkcijo, začne opravljati dejavnost ali sklene delovno razmerje oziroma kljub prepovedi opravlja delo, ki ni združljivo s sodniško funkcijo. Če je sodnik obsojen na zaporno kazen, ki je daljša od 6 mesecev, sodni svet predlaga državnemu zboru, da sodnika razreši. V primeru, da sodnik stori naklepno kaznivo dejanje z zlorabo sodniške funkcije, mora sodišče pravnomočno sodbo poslati sodnemu svetu, ki o tem obvesti državni zbor, ta pa sodnika razreši. Sodnika se lahko premesti na drugo sodišče ali na delo v drug organ samo z njegovo pisno privolitvijo. Izjemoma se ga lahko premesti samo na podlagi v zakonu določenih pogojev kot na primer če se odpravi sodišče, v katerem sodnik opravlja sodniško službo.

151. Sodnik ne sme opravljati odvetniških ali notarskih poslov, pridobitne dejavnosti, poslovodskih poslov in ne sme biti član upravnega ali nadzornega odbora gospodarske družbe ali opravljati drugih del, ki bi zbujala vtis, da pri opravljanju službe ni nepristranski.

152. Predsednik sodišča in minister za pravosodje lahko zahtevata, da se zoper sodnika uvede disciplinski postopek, če sodnik krši sodniške dolžnosti oziroma neredno opravlja sodniško službo. Disciplinske sankcije so: premestitev na drugo sodišče, ustavitev napredovanja in zmanjšanje plače. Sodnik ne more biti disciplinsko odgovoren za mnenje, ki ga je dal pri odločanju kot sodnik.

153. Glavni problem sodstva v Sloveniji, na katerega opozarja tudi Varuh, so predvsem sodni zaostanki. V letu 2000 je Varuh človekovih pravic prejel 717 pisnih pobud, ki se nanašajo na sodne postopke, kar pomeni povečanje z dobrih pet odstotkov v primerjavi z letom 2002 in več kot 26-odstotni delež celotnega pripada. Med njimi znova pripada največji delež civilnim postopkom. Tako so prejeli 409 pobud povezanih s pravnimi, nepravdnimi in izvršilnimi zadevami, sledijo pa kazenske zadeve s 86 pobudami. Poleg dolgotrajnosti sodnih postopkov pobude čedalje pogosteje poravnavajo tudi druge okoliščine, povezane s pravico do poštenega sojenja, pa tudi zgolj (ne)korektno ravnanje z ljudmi, ki se kot stranke znajdejo pred sodiščem in pod sodnikovo oblastjo pri izvajanju sodniške funkcije.

154 . Slovenska sodišča so v letu 2003 rešila 570.236 vseh zadev. Na dan 31.12.2003 pa je ostalo nerešenih 586.424 zadev, kar predstavlja 3,3 % povečanje z letom poprej. Za pospešitev sodnih postopkov se tako v pravnem kot v kazenskem postopku uvajajo nekateri alternativni mehanizmi, kot npr. poravnava.

Javnost sojenja

155. Sojenje v vseh vrstah sodnih postopkov je vedno javno - to velja za kazenski postopek, postopek o prekrških, pravdni in upravni postopek. (294/1 ZKP, 156 ZP, 293/1 ZPP, 155/1. člen ZUP). V postopku o prekrških in v upravnem postopku je možna v lažjih zadevah tudi izdaja odločbe na podlagi skrajšanega postopka (159. člen ZP in 144. člen ZUP), kadar na primer temelji odločba na neposredni osebni ugotovitvi pooblaščenih oseb ali če se da ugotoviti stanje stvari na podlagi uradnih podatkov, ki jih ima organ.

156. Nekoliko različni pa so pogoji za izključitev javnosti v posameznih postopkih. V kazenskem postopku se sme izključiti le, če je to potrebno zaradi varovanja tajnosti, varstva javnega reda in morale, osebnega ali družinskega življenja obtoženca ali oškodovanca ali koristi mladoletnika ali če bi po mnenju senata javnost škodovala interesom pravičnosti (295. člena ZKP). V pravnem in nepravdnem postopku se sme izključiti javnost, če to zahtevajo koristi uradne, poslovne ali osebne skrivnosti ali koristi javnega reda in morale ali če se z rednimi ukrepi vzdrževanja reda ne more zagotoviti neoviranega poteka obravnave. V upravnem postopku se lahko izključi javnost od ustne obravnave, če to zahtevajo razlogi morale ali javne varnosti, če je podana resna in neposredna nevarnost, da bi bila ustna obravnava ovirana, če je treba obravnavati razmerja v kakšni rodbini in če je treba obravnavati okoliščine, ki pomenijo državno,

vojaško, uradno, poslovno, poklicno, znanstveno ali umetniško tajnost. Razglasitev sodbe mora biti vedno javna (155/5 ZUP), javnost pa se lahko izključi samo pri razglasitvi razlogov sodbe (360/4 ZKP, 322/3 ZPP).

157. Obdolženca varuje načelo **domneve nedolžnosti** in je lahko med postopkom popolnoma pasiven. Slovenska zakonodaja ne predvideva posebnega dokaznega standarda, podobnega npr. standardu »onkraj razumnega dvoma« ("beyond reasonable doubt"). Če tožilcu ne uspe dokazati krivde, mora sodišče odločiti v skladu 'in dubio pro reo'. Zakon določa, da se sodba, s katero se obdolženca oprosti obtožbe, izreče (med drugim), če ni dokazano, daje obdolženec storil dejanje, katerega je obdolžen. Dokazno breme za vse elemente kaznivega dejanja nosi tožilec. Ker lahko tudi sodišče predloži dokaze, da bi v celoti ugotovilo resnična dejstva, potrebna za izrek zakonite sodbe (inkvizitorna maksima), tudi sodišče de facto nosi dokazno breme.

158. Obdolženec ima **pravico poznati vsebino obtožb proti njemu in pregledati in kopirati kazenske spise** ter pregledati dokazne predmete, od takrat ko je spis odprt. To pomeni, da ima obdolženec nedvomno pravico vpogleda v spise od začetka preiskave. Če se pred preiskavo izvajajo formalna preiskovalna dejanja, ima obdolženec tudi pravico vpogleda v spise (npr. po hišni preiskavi). Nima pa vpogleda v policijske zapiske ali v spis tožilca. Na splošno lahko rečemo, da to, kar velja za obdolženca, velja tudi za njegovega zagovornika.

159. Osumljenec **ima pravico do pomoči odvetnika** od trenutka, ko mu je odvzeta svoboda. Ko se ji odvzame prostost, mora biti oseba, osumljena, da je storila kaznivo dejanje, v materinem jeziku ali v jeziku, ki ga razume, takoj obveščena o svojih pravicah: razlogu za odvzem prostosti, pravici, da ni dolžna ničesar izjaviti, pravici do pravne pomoči odvetnika, ki si ga svobodno izbere, in o pravici, da policija na njeno željo o njenem odvzemu prostosti obvesti njene najbližje. Osumljencu, ki nima sredstev, da bi si zagotovil zagovornika, se lahko zagovornik imenuje na stroške države, če je to v interesu pravičnosti.

160. Če osumljencu prostost ni bila odvzeta, lahko uresničuje pravico do odvetnika od začetka preiskave. Pred tem pa ima pravico do odvetnika tudi, če se proti njemu uporabljajo določeni prisilni ukrepi (npr. hišna preiskava). Osumljenec se lahko odpove pravici do odvetnika, razen če je zagovornik obvezen (npr. od prvega zaslišanja, če je obdolženec obtožen kaznivega dejanja, za katerega je predpisana najvišja zaporna kazen (30 let zapor), med postopkom odločanja, ali naj se obtoženec pripre, in medtem ko je v priporu, od takrat ko je vložena obtožnica, če je obtožen kaznivega dejanja, za katerega je predpisana kazen višja od 8 let zapor).

161. ZKP ne vsebuje nobene splošne določbe, ki bi urejala **pravico do poštenega in hitrega sojenja**, vendar pa vsebuje nekaj določb, ki omogočajo uresničitev teh pravic. To pravico predvideva prvi odstavek 23. člena Ustave Republike Slovenije, ki se glasi: »Vsakdo ima pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebnega odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče.«

162. Temeljna naravnost ZKP **k poštenemu sojenju**, opredeljena v 1. členu, je določiti pravila, ki naj zagotovijo, da se nihče, ki je nedolžen, ne obsodi, storilca kaznivega dejanja pa se obsodi pod pogoji, ki jih določa kazensko pravo, in v zakonitem postopku. Svoboščine in pravice obdolženca sme omejiti samo zakon. Kazenske sankcije smejo izreči samo pristojna sodišča v postopku, ki se izvede v skladu z ZKP. Pošteno sojenje zagotavljajo tudi drugi mehanizmi, od katerih so najpomembnejši: domneva nedolžnosti, pravica do naravnega sodnika, ne bis in idem, institut izločitve sodnika, za katerega obstaja dvom o njegovi nepristranskosti.

163. **Hitro sojenje** zagotavlja splošna naravnost ZKP, da se postopki izvedejo brez nepotrebnega odlašanja. Določena dejanja tožilstva in sodne veje so časovno omejena, kar je morda najbolj izraženo pri omejevalnih ukrepih kot je omejevanje svobode: pripor, pridržanje itd.⁴

164. Obdolženec mora biti **navzoč na sojenju**. Če Obdolženec brez opravičila ne pride na glavno obravnavo, kljub temu da je bil v redu povabljen, lahko senat sodnikov odloči, da se glavna obravnavo opravi tudi v njegovi odsotnosti, če njegova navzočnost ni nujna, če je na obravnavi navzoč njegov zagovornik in če je bil pred tem že zaslišan.

165. Splošno pravilo je, da imata obdolženec in tožilec položaj enakopravnih strank. Oba imata pravico, da predlagata določena preiskovalna dejanja, ki naj jih preiskovalni sodnik opravi,

⁴ Kljub temu prihaja do sodnih zaostankov.

oba sta lahko navzoča pri opravljanju preiskovalnih dejanj, predložita lahko dokaze in dokaze, ki ovržejo dokaze nasprotne stranke, nasprotujeta dokaznim trditvam nasprotne strani, postavljata vprašanja pričam in izvedencem, vlagata pritožbe itd. Obdolženec ima pravico, da se **sooči z nasprotnimi pričami**. Stranke (obdolženec, njegov zagovornik in državni tožilec) imajo pravico, da sodišču predlagajo dokaze.

166. Na splošno lahko rečemo, da vse omenjene pravice veljajo za tujce in za slovenske državljane; oboji imajo **tudi pravico do brezplačnega tolmača**.

167. Splošno pravilo 11. člena ZKP določa, da je od obdolženca **prepovedano izsiljevati priznanje** ali kakšno drugo izjavo z uporabo groženj, sile ali podobnega. Ob prvem zaslišanju je treba obdolžencu povedati, katerega kaznivega dejanja je obdolžen in na podlagi česa je bil obdolžen. Obdolžencu je treba povedati, da mu ni treba dajati izjav; ni se mu treba inkriminirati ali priznati krivde. Na splošno, sodišče ne more utemeljiti svoje odločitve z izjavo, ki jo je obdolženec dal, če pred tem ni bil obveščen o svojih pravicah ali če obvestilo o pravicah ni zapisano v zapisniku.

168. Slovenski ZKP določa poseben postopek proti **mladoletnim storilcem** kaznivih dejanj. Mladoletnik je oseba, stara med 14 in 18 let - torej otroci pod 14 let starosti po slovenski kazenski zakonodaji niso kazensko odgovorni. V postopku zoper mladoletnike sodijo kazenska sodišča posebej specializirana za mladoletnike. Za mladoletne storilce so predvidene posebne kazenske sankcije - vzgojni ukrepi. Mladoletnikom, ki so bili ob storitvi kaznivega dejanja stari od 14-16 let se smejo izreči samo vzgojni ukrepi (ukor, navodila in prepovedi, nadzorstvo organa socialnega varstva, oddaja vzgojni zavod, oddaja v prevzgojni dom, oddaja v zavod za usposabljanje). Starejšim mladoletnim (16-18) pa se sme izreči tudi denarna kazen ali kazen mladoletniškega zapora (72. člen KZ). Ta postopek mladoletnim obdolžencem zagotavlja več pravic kot v postopku zoper polnoletne storilce: npr. mladoletnik ne more biti sojen v nenavzočnosti (453/1 ZKP), oportunitetno načelo v postopkih za kazniva dejanja z zagroženo kaznijo do 3 let zapora ali denarno kaznijo, mladoletniku se vedno sodi ločeno, tudi če je storil kaznivo dejanje skupaj s polnoletnimi, v postopku zoper mladoletne sodeluje organ socialnega skrbstva, brez dovoljenja sodišča se ne sme objaviti sodna odločba, ki se nanaša na mladoletne obdolžence, sodniki porotniki so voljeni izmed poklicev, ki imajo izkušnje z vzgojo mladoletnikov, mladoletnik mora biti priprt ločeno od polnoletnih.

169. Zoper vsako prvostopenjsko nepravomočno sodbo lahko obdolženec in njegov zagovornik vložita pritožbo zaradi bistvenih kršitev kazenskega postopka, kršitve kazenskega zakona, zmotne ali nepopolne ugotovitve dejanskega stanja oziroma odločbe o kazenski sankciji. O pritožbi odloča višje sodišče v sestavi treh sodnikov. Pritožba je suspenzivno pravno sredstvo. Višje sodišče lahko pritožbo zavrže, zavrže kot neutemeljeno, spremeni prvostopno sodbo, prvostopno sodbo razveljavi in zadevo vrne v ponovno sojenje sodišču prve stopnje ali samo izvede glavno obravnavo. Enaka pravila veljajo v postopku za prekrške. Tako v kazenskem postopku kot v postopkih o prekrških obstajajo tudi izredna pravna sredstva, s katerimi je moč preizkusiti pravnoomočno odločbo.

170. V ZKP je predviden poseben postopek za povrnitev škode, rehabilitacijo in uveljavitev drugih pravic oseb, ki so bile nepravilno obsojene ali jim je bila neutemeljeno odvzeta prostost.

15. člen

171. Načelo zakonitosti in prepoved retroaktivne veljavnosti kazenske zakonodaje sta zajeta tako v Ustavi RS kot tudi v Kazenskem zakoniku. Vsebinsko povsem enaki načeli sta uveljavljeni tudi v pravu o prekrških kot obliki kaznivih ravnanj (gospodarski postopki so bili kot tretja kategorija kaznivih ravnanj ukinjeni z novelo zakona o prekrških iz leta 2000 in so prešli med prekrške).

172. V referenčnem obdobju so morala sodišča velikokrat uporabljati načelo o prepovedi retroaktivne veljavnosti kazenske zakonodaje oz. o uporabi milejšega zakona za storilca, ker je s 1.1.1995 stopil v veljavo nov Kazenski zakonik, ki je v primerjavi s prej veljavno kazensko zakonodajo zajemal številne nove ali spremenjene inkriminacije, poleg tega pa so se pri velikem številu kaznivih dejanj spremenile tudi predpisane kazni.

16. člen

173. Na tem področju se slovenska zakonodaja od zadnjega poročila ni spremenila.

17. člen

Bivališče

174. Določba 35. člena Ustave RS določa, da je zagotovljena nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti in osebnostnih pravic. 36. člen URS določa, da je stanovanje nedotakljivo in da nihče ne sme brez odločbe sodišča proti volji stanovalca vstopiti v tuje stanovanje ali v druge tuje prostore, niti jih ne sme preiskovati. Pri preiskavi ima pravico biti navzoč tisti, čigar stanovanje ali prostori se preiskujejo, ali njegov zastopnik. Preiskava se sme opraviti samo v navzočnosti dveh prič. Pod pogoji, ki jih določa zakon, sme uradna oseba brez odločbe sodišča vstopiti v tuje stanovanje ali v tuje prostore in izjemoma brez navzočnosti prič opraviti preiskavo, če je to neogibno potrebno, da lahko neposredno prime storilca kaznivega dejanja ali da se varujejo ljudje in premoženje.

175. Zakon o kazenskem postopku podrobneje določa pogoje, pod katerimi se lahko odredita hišna in osebna preiskava (214-219. člen ZKP). Preiskava stanovanja in drugih prostorov obdolženca ali drugih oseb se sme opraviti, če je verjetno, da bo mogoče pri preiskavi obdolženca prijeti ali da se bodo odkrili sledovi kaznivega dejanja ali predmeti, ki so pomembni za kazenski postopek. Osebna preiskava se sme opraviti, če je verjetno, da se bodo pri preiskavi našli sledovi in predmeti, ki so pomembni za kazenski postopek (214. člen ZKP).

176. Obe preiskavi odredi sodišče z obrazloženo pisno odredbo, ki se mora izročiti pred začetkom preiskave tistemu, pri katerem naj se preiskava opravi ali ki naj se preišče. Pri tem se ga pouči, da ima pravico obvestiti odvetnika, ki je lahko navzoč pri preiskavi. Pred začetkom preiskave se zahteva od tistega, na katerega se nanaša odredba o preiskavi, naj prostovoljno izroči osebo oziroma predmete, ki se iščejo. S preiskavo se lahko začne tudi brez poprejšnje izročitve odredbe, če se pričakuje oborožen odpor ali če je potrebno, da se preiskava opravi takoj in nepričakovano, ali če se opravi preiskava v javnih prostorih. Preiskava se praviloma opravlja podnevi, izjemoma pa ponoči, če se je podnevi začela, pa se ni končala, ali če so podani razlogi, da se preiskava opravi brez naloga. Določbe o hišni preiskavi se uporabljajo tudi za preiskavo skritih delov avtomobila.

177. Pri hišni preiskavi ima pravico biti navzoč tisti, čigar stanovanje ali prostor se preiskujejo ali njegov zastopnik. Pri hišni ali osebni preiskavi morata biti navzoči dve polnoletni osebi kot prič. Preiskavo ženske sme opraviti samo ženska; tudi za priče se vzamejo samo ženske. Hišno in osebno preiskavo je treba opraviti obzirno, da se ne moti hišni mir. O vsaki hišni ali osebni preiskavi se napravi zapisnik, ki ga podpišejo tisti, pri katerem se opravi preiskava ali ki se preišče, njegov odvetnik, če je bil navzoč pri preiskavi in tisti, katerih navzočnost je obvezna. V zapisnik se vpišejo in v njem natančno opišejo predmeti in listine, ki se zasežejo; isto se navede tudi v potrdilu, ki se takoj nato izda tistemu, ki so mu bili predmeti oziroma listine zasežene (216. člen ZKP).

178. Policija sme tudi brez odredbe sodišča stopiti v tuje stanovanje in druge prostore in po potrebi opraviti preiskavo, če imetnik stanovanja to želi, če kdo kliče na pomoč, če je treba, da se prime storilec kaznivega dejanja, ki je bil zasačen pri samem dejanju, ali če je to potrebno za varnost ljudi in premoženja, če je v stanovanju ali kakšnem drugem prostoru kdo, ki ga je treba po odredbi pristojnega državnega organa pripreti ali prisilno privedi ali se je zaradi pregona tja zatekel. V takem primeru se imetniku stanovanja takoj izda potrdilo. Policija sme brez odredbe o preiskavi in brez navzočnosti prič opraviti osebno preiskavo, ko izvršujejo sklep o privedbi ali ko komu vzamejo prostost, če je podan sum, da ima ta orožje za napad, ali sum, da bo odvrigel, skril ali uničil predmete, ki mu jih je treba vzeti kot dokazilo v kazenskem postopku.

179. Kadar opravijo pooblaščene uradne osebe organa za notranje zadeve preiskavo brez odredbe, morajo o tem takoj podati poročilo preiskovalnemu sodniku, če postopek še ne teče, pa pristojnemu državnemu tožilcu. Če je bila preiskava opravljena brez pisne odredbe sodišča ali brez oseb, ki morajo biti navzoče pri preiskavi ali če je bila preiskava opravljena v nasprotju z določbami o preiskavi brez odredbe, sodišče ne sme opreti svoje odločbe na tako pridobljene dokaze.

180. Od načela varovanja tajnosti se lahko odstopi tudi v davčnih in carinskih postopkih, določenih v teh zakonih: Zakon o davčnem postopku (v nadaljevanju ZDP), Zakon o davčni službi (v nadaljevanju ZDS), Zakon o carinski službi (v nadaljevanju ZCS) in Carinski zakon (v nadaljevanju CZ).

181. Inšpekcijski pregled v davčnih zadevah se po pravilu opravi v prostorih davčnega zavezanca, opravljajo pa ga davčni inšpektorji, ki imajo nekatera preiskovalna pooblastila. Da bi inšpektor pri opravljanju inšpekcijskega pregleda lahko ugotovil višino davčne osnove, ima tale pooblastila, ki omejujejo pravico do tajnosti: pravica pregledati poslovne in druge prostore, naprave, blago, stvari, predmete, poslovne knjige, knjigovodske listine, računalniške podatkovne baze, pogodbe in druge dokumente, ki omogočajo vpogled v poslovanje davčnega zavezanca, pravica za največ 15 dni zaseči listine, predmete, vzorce in drugo blago, če je to potrebno za zavarovanje dokazov.

182. Naloga davčnih uradov je tudi vzdrževanje registra s podatki, potrebnimi za določanje davčne osnove. Ti podatki so zaupni, vendar se lahko razkrijejo drugim preiskovalnim organom (policiji, državnemu tožilcu itd.), če potrebujejo te podatke za kazenski pregon osebe (pravne ali fizične), osumljene sodelovanja v kaznivih dejanjih ali prekrških, s katerimi se je kršila davčna zakonodaja.

183. Carinarnice so zadolžene za opravljanje nadzora, kontrole in preverjanja v vseh carinskih zadevah. Te tri naloge opravljajo cariniki in carinski inšpektorji. Oboji imajo v osnovi enaka preiskovalna pooblastila, vendar pa carinski inšpektorji obravnavajo zahtevnejše primere. Poleg tega lahko samo carinski inšpektorji opravljajo carinske inšpekcijske preglede. Njihova pooblastila, ki omejujejo pravico do tajnosti, so: preverjanje istovetnosti oseb, ki vstopajo v državo ali jo zapuščajo, pravica zahtevati, da se jim predložijo knjigovodske listine, dokumenti, poslovna korespondenca, računalniške datoteke ali kakšen drug dokument za potrebe carinske kontrole ali inšpekcijskega pregleda, pravica vstopa v poslovne in druge prostore, za potrebe carinske kontrole ali inšpekcije, pravica ustaviti in preiskati katero koli osebo ali prevozno sredstvo za potrebe preiskave morebitnih kršitev carinskih predpisov, če so podani razlogi za sum. Če so podani razlogi za sum, da oseba, ki se jo preiskuje, tihotapi prepovedane substance tako, da jih prenaša v telesu, morajo cariniki ali inšpektorji o tem obvestiti policijo; pravica preiskati poslovne in druge prostore in pregledati knjigovodske listine, dokumente in računalniške datoteke, ki jih najdejo v teh prostorih, za potrebe preiskave morebitnih kršitev carinske zakonodaje. Za preiskavo teh prostorov morajo cariniki in carinski inšpektorji pridobiti sodni nalog, če se osebe, odgovorne za te prostore, s preiskavo ne strinjajo prostovoljno.

Korespondenca

184. Treba je zagotoviti tajnost pisem in drugih občil (prvi odstavek 37. člena URS). Samo zakon lahko predpiše, da se na podlagi odločbe sodišča za določen čas ne upošteva varstva tajnosti pisem in drugih občil in nedotakljivosti človekove zasebnosti, če je to nujno za uvedbo ali potek kazenskega postopka ali za varnost države. (drugi odstavek 37. člena URS)

185. Vsa korespondenca mora biti tajna (prvi odstavek 17. člena Zakona o poštnih storitvah, v nadaljevanju ZPS). Izvajalec mora pri opravljanju poštnih storitev zagotavljati tajnost korespondence. V Zakonu o poštnih storitvah izraz »korespondenca« zajema tudi telegrafska sporočila. Delavci, ki opravljajo poštno storitve, ne smejo na neupravičen način izvedeti za vsebino poštnih ali telegrafskih sporočil, jih predati neupravičeni osebi ali prikriti. Neupravičenim osebam ne smejo razkriti vsebine sporočila, časa, ko je bilo sporočilo oddano ali je prispelo, kdo je pošiljatelj oziroma naslovnik, velikosti in mase sporočila. Delavec ne sme omogočiti drugim, da bi prišli do teh podatkov (tretji odstavek 17. člena ZPS). Od načela varovanja tajnosti korespondence se sme odstopiti samo na podlagi odredbe sodišča (drugi odstavek 17. člena ZPS).

186. Zakon o telekomunikacijah (v nadaljevanju ZT) nalaga izvajalcem telekomunikacijskih storitev dolžnost, da zagotovijo tajnost prenesenih sporočil in njim znanih osebnih podatkov (prvi odstavek 18. člena ZT). Od načela tajnosti se sme odstopiti samo na podlagi odredbe sodišča (drugi odstavek 18. člena ZT).

187. Od načela varovanja tajnosti se lahko odstopi tudi v skladu z Zakonom o Slovenski obveščevalno-varnostni agenciji (23. člen Zakona o Slovenski obveščevalno-varnostni agenciji, v nadaljevanju ZSOVA). Kontrolo pisem in drugih pošiljk ter nadzorovanje in snemanje telekomunikacij mora na predlog direktorja Slovenske obveščevalno-varnostne agencije dovoliti predsednik okrožnega sodišča, če obstaja velika nevarnost za varnost države (prvi odstavek 24. člena ZSOVA). To se lahko naredi, če je utemeljeno pričakovati, da se v zvezi s to aktivnostjo uporablja ali se bo uporabljala korespondenca, pri tem pa dokazov ni mogoče pridobiti drugače oziroma bi njihovo pridobivanje na drug način lahko ogrozilo življenje in zdravje ljudi (prvi odstavek 24. člena ZSOVA). Predlog in odredba morata vsebovati podatke o osebi, na katero se

posebna oblika pridobivanja podatkov nanaša, razloge za posebno obliko pridobivanja podatkov, obseg in trajanje posebne oblike pridobivanja podatkov ter druga pomembna dejstva (drugi odstavek 24. člena ZSOVA). Uporaba posebne oblike pridobivanja podatkov lahko traja tri mesece in se lahko podaljša do največ šest mesecev (tretji odstavek 24. člena ZSOVA).

188. Do sprejema zakona, ki bo urejal parlamentarni nadzor nad delom Slovenske obveščevalno-varnostne agencije, mora agencija omogočiti parlamentarni komisiji, ki nadzira varnostne in obveščevalne službe, stalen nadzor (prvi odstavek 49. člena ZSOVA). Agencija mora pripraviti program dela za naslednje leto in sprejeti poročilo o opravljenem delu v preteklem letu (drugi odstavek 49. člena ZSOVA). Agencija mora komisiji poročati vsak mesec ali celo pogosteje, če komisija tako zahteva. Komisija lahko kadar koli zahteva poročilo agencije. (tretji odstavek 49. člena ZSOVA) Na zahtevo komisije mora agencija dopustiti pregled zbranih podatkov ter vseh sredstev in naprav, ki jih uporablja za nadzorovanje telekomunikacij, pisem in drugih pošilk (20.-23. člen ZSOVA).

189. Kršitev tajnosti korespondence lahko predstavlja kaznivo dejanje. Kazensko odgovoren je vsakdo, ki neupravičeno odpre tuje pismo, tujo brzojavko ali kakšno drugo tuje zaprto pisanje ali pošiljko. Takšno dejanje se lahko kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporno kaznijo do šest mesecev (prvi odstavek 150. člena Kazenskega zakonika, v nadaljevanju KZ). Kazensko odgovorna je tudi oseba, ki se na kakršen koli način (npr. z uporabo tehničnih ali kemičnih sredstev), neupravičeno seznanj z vsebino tujega pisma ali sporočila, ki se prenaša po telefonu ali s kakšnim drugim telekomunikacijskim sredstvom, ali ki neupravičeno odpre zaprt predmet, ki varuje sporočilo, in se tako seznanj s sporočilom v njem (drugi odstavek 150. člena KZ). Predpisana kazen je denarna kazen ali zaporna kazen do enega leta. Pregon se začne na predlog (šesti odstavek 150. člena KZ). Če ta dejanja stori uradna oseba z zlorabo uradnega položaja ali uradnih pravic, poštni ali drug delavec, ki mu je zaupano prevzemanje, prenos ali predaja tujih pisem, tujih brzojavk ali kakšnih drugih pisanj ali pošilk, se kaznuje z zaporom do dveh let (peti odstavek 150. člena KZ). Kdor objavi tuje pismo ali drugo pisanje brez ustreznega uradnega dovoljenja, se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporno kaznijo do enega leta (prvi odstavek 150. člena KZ). Pregon se začne na zasebno tožbo (151. člen KZ).

90. Kaznivo dejanje je tudi neupravičeno prisluškovanje ali snemanje s posebnimi napravami zasebnemu pogovora ali izjavi ali prenašanje takšnega pogovora ali izjave tretji osebi ali omogočanje tretji osebi na drugačen način, da se s pogovorom ali izjavo neposredno seznanj. Kazen je denarna kazen ali zapor do enega leta (prvi odstavek 148. člena KZ). Pregon se začne na predlog (četrti odstavek 148. člena KZ). Če oseba zvočno snema tajno zaupno izjavo brez privolitve druge strani ali drugih strani z namenom, da bi takšno izjavo zlorabila, ali če takšno izjavo neposredno prenaša ali predvaja tretji osebi ali ji kako drugače omogoči, da se z njo neposredno seznanj, se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporno kaznijo do enega leta (drugi odstavek 148. člena KZ). Pregon se začne na zasebno tožbo (četrti odstavek 148. člena KZ). Če stori dejanje iz prvega ali drugega odstavka 148. člena uradna oseba z zlorabo uradnega položaja ali uradnih pooblastil, se kaznuje z zaporom do dveh let (tretji odstavek 148. člena KZ).

191. Samo zakon lahko predpiše, da se na podlagi odredbe sodišča ne upošteva varstva tajnosti pisem in drugih občil (drugi odstavek 37. člena URS, g. drugi odstavek 17. člena ZPS). V kazenskem postopku lahko preiskovalni sodnik odredi uporabo posebnih metod in ukrepov (v nadaljevanju PMU), kot jih določa 150.-155. člen ZKP. PMU so formalizirana dejanja, katerih rezultati so sprejemljivi kot dokazi na sodišču. Te določbe so se pred kratkim spremenile (1998), potem ko je Ustavno sodišče Republike Slovenije razveljavilo prejšnje določbe o PMU⁵, ker je menilo, da niso ustrezali zahtevanemu standardu ustavnih pravic obtoženca (dokazni standard je bil prenizek, odredbe ni bilo treba dovolj natančno določiti....).

192. PMU so: nadzor nad telekomunikacijami s prisluškovanjem in snemanjem, nadzorovanje pisem in drugih pošilk, dostop do računalniškega sistema banke ali podobnih ustanov, prisluškovanje telefonskim pogovorom s privolitvijo vsaj ene od prizadetih strani ter nadzor nad elektronsko pošto in drugimi oblikami informacijske tehnologije (1. točka prvega odstavka 150. člena ZKP). PMU se lahko uporabijo, če so podani utemeljeni razlogi za sum⁶, da je določena oseba izvršila, izvršuje, se pripravlja, da bi izvršila, ali organizira izvršitev določenih kaznivih

⁵ Odločba Ustavnega sodišča, ki je razveljavila prejšnji 150. in 156. člen

⁶ Zakonodajalec je uvedel nov dokazni standard »utemeljen vzrok za sum«

dejanj⁷ ter če obstaja utemeljen sum, da se za priprave na izvedbo ali med izvedbo teh kaznivih dejanj uporablja določena telekomunikacijska naprava ali računalniški sistem, pod pogojem, da se lahko razumno sklepa, da dokazov ne bi mogli odkriti z uporabo drugih (blažjih) ukrepov ali če bi odkritje na drugačen način lahko ogrožalo življenje ali zdravje ljudi (prvi odstavek 150. člena ZKP).

193. Prisluškovanje v prostorih in opazovanje prostorov z uporabo tehničnih naprav za dokumentiranje in po potrebi s pravico do vstopa v prostore se lahko odredi, če so podani strožji pogoji: če so podani utemeljeni razlogi za sum, da je določena oseba izvršila, izvršuje, se pripravlja, da bi izvršila, ali organizira izvršitev določenih kaznivih dejanj⁸ ter če obstaja prepričanje, da se lahko v natančno določenem območju pridobijo dokazi, ki jih ne bi bilo moč odkriti z blažjimi ukrepi (vključno z zgoraj navedenimi) ali pa bi njihovo odkritje na drugačen način lahko ogrožalo življenje ali zdravje ljudi.

194. PMU mora odrediti preiskovalni sodnik s pisno odredbo na obrazložen predlog državnega tožilca. Izjemoma lahko preiskovalni sodnik PMU odredi ustno, če pisne odredbe ni mogoče dobiti pravočasno ali če bi odlašanje s temi ukrepi povzročilo nevarnost. V tem primeru je treba pisno odredbo izdati v roku 12 ur po ustni odredbi. Pisna odredba mora vsebovati razloge za ustno odredbo.

195. PMU se lahko odredi za največ en mesec. Ob utemeljenih razlogih se lahko podaljšajo za nadaljnji mesec, vendar njihovo skupno trajanje ne sme presegati šestih mesecev za prisluškovanje s privolitvijo enega udeleženca in treh mesecev za prisluškovanje brez privolitve udeležencev. Če so bili PMU izvršeni brez pisne odredbe preiskovalnega sodnika ali v nasprotju z njo, sodišče ne sme opreti svoje odločitve na tako pridobljene dokaze.

196. Policija lahko izvaja PMU navideznega odkupa predmetov ali navideznega sprejemanja ali dajanja daril, ali navideznega jemanja ali dajanja podkupnine. Policija lahko izvaja te ukrepe na podlagi pisne odredbe državnega tožilca, če obstaja utemeljeno prepričanje, da določena oseba sodeluje v kaznivi dejavnosti, povezani z navedenimi kaznivimi dejanji.⁹

197. Če obstajajo razlogi za sum, da je oseba izvršila kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, ga izvršuje ali ga pripravlja oziroma organizira njegovo izvršitev in policisti tega dejanja ne morejo drugače odkriti, preprečiti ali dokazati, ali bi bilo to povezano z nesorazmernimi težavami, lahko policisti uporabijo naslednje ukrepe: tajno opazovanje in sledenje z uporabo tehničnih sredstev za dokumentiranje; tajno policijsko delovanje; tajno policijsko sodelovanje; prirejene listine in identifikacijske oznake. Uporabo ukrepov iz prejšnjega odstavka odobri generalni direktor policije oziroma njegov namestnik, razen takrat, ko policisti uporabijo prirejene listine ali identifikacijske oznake, ko izda dovoljenje pristojni državni tožilec. Izvajanje ukrepov iz prvega odstavka tega člena lahko traja največ tri mesece, iz tehtnih razlogov pa se lahko njihovo trajanje podaljša za tri mesece (49. člen ZP).

⁷ PMU se lahko odredi za preiskavo (med drugim) teh kaznivih dejanj: neupravičeno sprejemanje daril 247. člen KZ, neupravičeno dajanje daril 248. člen KZ, pranje denarja 252. člen KZ, jemanje podkupnin 267. člen KZ, dajanje podkupnine 268. člen KZ, nezakonito posredovanje 269. člen KZ, hudodelsko združevanje 297. člen KZ ali druga kazniva dejanja, za katera je predpisana zaporna kazen nad osem let.

⁸ Določba drugega odstavka 150. člena ZKP

⁹ Določba iz drugega odstavka 150. člena ZKP.

Tabela 22**Kazniva dejanja polnoletnih oseb zoper
človekove pravice in svoboščine (1992 - 2001)**

Leto	Število obtoženih oseb		Število obsojenih oseb	
	Po KZ SRS (čl. 60-75)	Po KZ RS (čl. 141 - 160)	Po KZ SRS (čl. 60-75)	Po KZ RS (čl. 141 - 160)
1992	408	1	199	-
1993	481	22	260	-
1994	373	73	184	8
1995	25	567	29	157
1996	9	864	17	215
1997	5	1.139	8	297
1998	3	1.282	6	391
1999	-	1.536	-	449
2000	-	1.437	-	468
2001	-	1.580	-	518
Skupaj	1 304	8.501	703	2.503

Vir: Vrhovno državno tožilstvo RS.

Tabela 23**Dodatek k tabeli Tabela 19 (Kazniva dejanja polnoletnih oseb zoper človekove pravice
in svoboščine za 2002 - 2003)**

Leto	Število obtožnih aktov	Število obsodilnih sodb
2002	1.691	550
2003	1.788	516
skupaj	3.479	1.066

Vir: Vrhovno državno tožilstvo RS.

199.

Tabela 24
Uporaba posebnih metod in sredstev

Leto	Število oseb		Sodišče na I. stopnji	Se ni pravnomočna
	Vsi POMS	Od tega prisluh		
1	2	3	4	5
1992	-	-	-	-
1993	-	-	-	-
1994	-	-	-	-
1995	180	117	20	21
1996	191	97	29	11
1997	266	151	45	39
1998	197	132	54	22
1999	181	113	50	24
2000	191	165	37	99
2001	218	198	1	144
Skupaj	1.424	973	236	360

Vir: Vrhovno državno tožilstvo RS.

Legenda:

V stolpcu 2: število vseh oseb, ki jim je bil POMS odrejen s strani preiskovalnega sodnika

V stolpcu 3: število oseb iz kolone 2, zoper katere je bil uporabljen prisluh

V stolpcu 4: število oseb iz kolone 2, zoper katere je bila na I. stopnji izrečena obsodilna sodba

V stolpcu 5: število oseb, zoper katere postopek še ni pravnomočno končan

200.

Tabela 25:
Hišne preiskave po zakonu o kazenskem postopku (ZKP)
v letih 1990-2003

Leto	Hišne preiskave po ZKP
1990	567
1991	522
1992	816
1993	804
1994	951
1995	1.314

1996	1.846
1997	2.143
1998	2.268
1999	2.680
2000	2.958
2001	1.861
2002	2.035
2003	1.615

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve.

Tabela 26

Hišne preiskave po zakonu o prekrških (ZP) v letih 1996 - 2003

Leto	Hišne preiskave po ZP		
	Skupaj	Uspešne	Neuspešne
1996	665	372	293
1997	691	355	336
1998	714	417	297
1999	686	379	307
2000	661	363	298
2001	618	296	322
2002	639	321	318
2003	653	427	226

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve.

201.

Tabela 27

Pritožbe zoper delo policistov v letih 1991-2003

Leto	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Sprejete pritožbe	354	589	998	1.212	1.150	1.443	1.363	1.672	1.853	1.552	1.240	1.222	1.309

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve.

202.

Tabela 28

Vsebinski razlogi za pritožbe v letih 1997 - 2003

	Skupaj	Neutemeljeno	Utemeljeno	% utemeljenih
Uporaba pooblastil				
1997	1.116	980	136	12,1
1998	1.150	1.077	73	6,3
1999	1.330	1.231	99	7,4

2002	124	117	7	5,6
2000	1.366	1.212	154	11,3
2001	984	924	60	6,1
2002	1.080	996	84	7,8
2003	1.002	917	85	8,5
Uporaba prisilnih sredstev				
1997	214	187	27	12,6
1998	190	177	13	6,8
1999	176	167	9	5,1
2000	222	196	26	11,7
2001	171	166	5	2,9
2003	124	113	11	8,9
Drugi vzroki				
1997	1.316	993	323	24,5
1998	1.902	1.588	314	16,5
1999	1.934	1.687	247	12,8
2000	1.729	1.417	312	18,0
2001	1.037	905	132	12,7
2002	1.059	889	170	16,1
2003	1.163	990	173	14,9
Skupaj				
1997	2.646	2.160	486	18,4
1998	3.242	2.842	400	12,3
1999	3.440	3.085	355	10,3
2000	3.317	2.825	492	14,8
2001	2.192	1.995	197	9,0
2002	2.263	2.002	261	11,5
2003	2.289	2.020	269	11,8

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve.

18. člen

203. Določba 7. člena Ustave RS določa, da so država in verske skupnosti ločene - torej v Sloveniji ni državne religije. Hkrati določa, da so verske skupnosti enakopravne in da je njihovo delovanje svobodno. Hkrati v 41. členu določa, da je izpovedovanje vere in drugih opredelitev v zasebnem in javnem življenju svobodno ter da se nihče ni dolžan opredeliti glede svojega verskega ali drugega prepričanja. Starši imajo pravico, da v skladu s svojim prepričanjem zagotavljajo svojim otrokom versko in moralno vzgojo. Usmerjanje otrok glede verske in moralne vzgoje mora biti v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo ter z njegovo svobodo vesti, verske in druge opredelitve ali prepričanja. Hkrati so v skladu s 14. členom URS v Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine (med drugim) ne glede na vero ter politično ali drugo prepričanje.

204. Pravni položaj verskih skupnosti podrobneje urejajo Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v Republiki Sloveniji (v nadaljevanju ZPPVS) ter Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o pravnem položaju verskih skupnosti v Republiki Sloveniji. Vsakdo lahko svobodno izpoveduje vero in lahko pripada katerikoli verski skupnosti. Nikogar ni dovoljeno siliti, da postane ali ostane pripadnik določene verske skupnosti ter da se udeležuje njenih obredov. Prepovedana je zloraba katerekoli verske dejavnosti v politične namene ter vzbujanje ali razpihovanje verske nestrpnosti ali sovraštva. Kazenski zakonik določa, da je izzivanje ali razpihovanje narodnostnega, rasnega ali verskega sovraštva kaznivo dejanje (300. člen KZ).

205. Svobodno je ustanavljanje verskih skupnosti, ki imajo vse enak pravni položaj. Verske skupnosti so svobodne pri opravljanju verskih obredov (2. člen ZPPVS). Vendar pa so verske skupnosti ločene od države, kar pomeni, da so tudi ločene od javne šole in vzgojno-varstvenih zavodov (3. člen ZPPVS). Tako se verski obredi lahko opravljajo samo v prostorih, ki jih je verska skupnost določila za opravljanje verskih obredov; izven teh prostorov pa na podlagi pisnega dovoljenja organa za notranje zadeve (12. člen ZPPVS).

206. Verski pouk se lahko opravlja v prostorih, ki so določeni za opravljanje verskih obredov in v drugih prostorih, kjer verska skupnost stalno opravlja versko dejavnost. Verski obred poroke se sme opraviti šele potem, ko je bila sklenjena zakonska zveza pred pristojnim državnim organom.

207. V javnih šolah v Sloveniji ni verskega pouka, v skladu z reformo sistema javnih šol pa se v osnovno šolo uvaja nekonfesionalni predmet Verstva in etika, namenjen seznanjanju dijakov z vsemi pomembnejšimi svetovnimi verstvi. Verske skupnosti lahko ustanavljajo zasebne vzgojno varstvene ustanove in šole vseh stopenj. Država sofinancira dejavnost takšnih vrtcev in šol praviloma v višini 85% stroškov programa v primerljivem javnem zavodu, če so navedene ustanove verskih skupnosti organizirane v skladu z zakonom in izvajajo javno veljavni program. Verske skupnosti so lahko izdajatelji javnih glasil. Kot pravne osebe lahko ustanavljajo druge pravne osebe, ki se ukvarjajo tudi z založništvom, trženjem knjig, ipd.

208. V RS je uradno registriranih 31 verskih skupnosti. Ker UR.S določa, da se nihče ni dolžan opredeliti glede svojega verskega prepričanja, nimamo zanesljivih podatkov o številu pripadnikov določene religije. Različne ankete pa kažejo, daje med 65-72% pripadniki katoliške cerkve, 25-35% ateistov ter 1,0 - 2,4% pripadnikov pravoslavne cerkve in od 1-2% pripadnikov islamske veroizpovedi. Vse ostale veroizpovedi imajo manj kot 1% vernikov. Omeniti je potrebno že dalj časa trajajoče težave islamske verske skupnosti, ki želi v Sloveniji postaviti džamijo, pa za to že več let ne dobi potrebnih dovoljenj.

209. Decembra 2001 je bil podpisan »Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih«, v katerem obe strani urejata pravni položaj katoliške cerkve v Sloveniji. V njem določata, da sta obe podpisnici neodvisni in samostojni ter da Katoliška cerkev v Sloveniji deluje svobodno po kanonskem pravu, v skladu s pravnim redom RS. RS priznava pravno osebnost Katoliške cerkve. Pravni red Republike Slovenije Katoliški cerkvi zagotavlja svobodo delovanja, bogočastja in kateheze. Katoliška cerkev ima polno svobodo posedovanja lastnih sredstev obveščanja in ima pravico dostopa do vseh javnih sredstev obveščanja. Katoliška cerkev lahko v skladu z zakonodajo RS ustanavlja združenja, ima lastninsko pravico nad premičninami in nepremičninami ter lahko ustanavlja in upravlja šole ter vzgojno-varstvene ustanove vseh vrst.

19. člen

210. Slovenska ustava zagotavlja svobodo izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi vesti in mnenja. (prvi odstavek 39. člena URS) Vsakdo ima pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon (drugi odstavek 39. člena URS). 40. člen ustave zagotavlja pravico do popravka objavljenega besedila, s katerim sta prizadeta pravica ali interes posameznika, organizacije ali organa, in pravico do odgovora na objavljeno informacijo. 39. člen ustave zagotavlja pravico tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja.

211. Zakon o medijih (v nadaljevanju ZM) opredeljuje medije kot časopise in revije, radijske in televizijske programe, elektronske publikacije, teletext ter druge oblike dnevnega ali periodičnega objavljanja uredniško oblikovanih informacij s prenosom zapisa, zvoka ali slike, na način, ki je dostopen javnosti. Oglaševanje ter poslovna komunikacija, informacije o notranjem

delu pravnih oseb, uradni listi (državni in tisti od lokalnih skupnosti) ter periodični tisk z majhno naklado ne spadajo v kategorijo javnih medijev (2. člena ZM).

212. Za izvajanje dejavnosti razširjanja programskih vsebin se lahko v Republiki Sloveniji ustanovi in vpiše v sodni register pravna ali fizična oseba, če izpolnjuje posebne pogoje, da ima sedež oziroma stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, da je sedež uredništva v Republiki Sloveniji. Ti pogoji ne veljajo, če s tem pisno soglaša Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije (10. člen ZM).

213. Zakon o medijih poudarja dolžnost državnih organov in organov lokalnih skupnosti, ter posameznikov in organizacij, ki opravljajo javne funkcije ali javno službo, da dajejo resnične, popolne in pravočasne informacije o vprašanih s svojega delovnega področja za objavo. Zakon jim nalaga dolžnost, da zagotovijo javnost svojega dela, način posredovanja svojih podatkov javnosti ter da izberejo osebo, odgovorno za zagotavljanje javnosti dela. Morda je v tem smislu najpomembnejša določba, ki novinarjem zagotavlja pravico dostopa do informacij pod enakimi pogoji (45. člen ZM).

214. Dajanje informacij se lahko odreče samo, če so zahtevane informacije na predpisan način določene za državno, vojaško ali uradno tajnost ali za poslovno skrivnost, če bi to pomenilo kršitev tajnosti osebnih podatkov ali če bi to škodilo sodnemu postopku. Če se dajanje informacij odreče, morajo biti razlogi za to pisno razloženi v osmih dneh, če novinar zahteva razlago (četrti odstavek 45. člena ZM). Javni organi, ki dajejo informacije, so odgovorni za resničnost in točnost informacij, danih javnosti (sedmi odstavek 45. člena ZM). Zoper novinarja, ki se zanaša na informacije, ki jih je dobil na ta način, ne more biti sprožen kazenski pregon. ZM jasno določa, da novinar, ki je prejel informacijo od osebe, odgovorne za zagotavljanje javnosti dela, po Kazenskem zakoniku ni pravno odgovoren, če prek medija točno poroča o vsebini te informacije (sedmi odstavek 45. člena ZM).

215. Dostop do informacij je zagotovljen radijskim in televizijskim organizacijam, ki imajo pravico do predvajanja »kratkih poročil« o pomembnih prireditvah in dogodkih, ki so dostopni javnosti in so v splošnem interesu. Za kratka poročila se štejejo poročila, ki trajajo največ minuto in pol in so predvajana v sklopu informativnega programa (drugi odstavek 74. člena ZM). Zakon o medijih uvršča to pravico med uveljavljanje pravice javnosti do obveščenosti, hkrati pa novinarjem zagotavlja pravico dostopa do informacij. Med dopuščene omejitve spada plačilo vstopnine in dolžnost novinarja, da ne moti oziroma ovira tega dogodka (tretji odstavek 74. člena ZM).

216. Zakon o medijih določa, da Republika Slovenija zagotavlja svobodo razširjanja in sprejemanja programskih vsebin iz drugih držav na njeno območje in lahko v posameznih primerih omejuje to svobodo le v skladu z mednarodno pogodbo in zakonom (7. člen ZM).

217. Izdajatelj mora pred začetkom izvajanja dejavnosti prigrasiti medij pri pristojnem ministrstvu, zaradi vpisa v razvid (prvi odstavek 12. člena ZM). Pristojno ministrstvo mora medij vpisati v razvid in izdati odločbo o vpisu v razvid najpozneje v petnajstih dneh od prejema predloga za vpis, ali pa v istem roku zahtevati dopolnitev predloga, če ne vsebuje zahtevanih informacij (13. člen ZM).

218. Ministrstvo za kulturo izbršiše medij iz razvida, če izdajatelj v štiriindvajsetih mesecih po vpisu v razvid ne pridobi dovoljenja za izvajanje radijske ali televizijske dejavnosti s strani Agencije, ali če se mu to dovoljenje trajno preklči, oziroma preneha veljati, če izdajatelj kljub pisnemu opozorilu nadaljuje s hudimi kršitvami zakona, če medij ne deluje več kot šest mesecev, razen v primerih, ko izhaja v daljših časovnih intervalih, če izdajatelj ne izpolnjuje več pogojev za vpis v razvid (15. člena ZM)

219. Zakon opredeljuje tujo tiskovno agencijo ali tuj medij kot pravno osebo, ki ima sedež v tujini, njena temeljna dejavnost pa je redno zbiranje in posredovanje oziroma razširjanje informativnih programskih vsebin (121. člen ZM). Z vpisom v register tujih dopisništev in dopisnikov tuje dopisništvo ali dopisnik pridobi akreditacijo v Republiki Sloveniji (prvi odstavek 123. člena ZM). Po podatkih Urada Vlade Republike Slovenije za informiranje se v Slovenijo uvaža več kot 1.272 tujih tiskanih medijev.

Pravica do točnega poročanja

220. Slovenski pravni red ne priznava izrecno pravice do točnega poročanja. Vendar pa poudarja potrebo, da je poročanje točno. Če novinarji dobijo informacije od uradnih virov, tj. od

oseb, odgovornih za zagotavljanje javnosti dela, morajo te zagotoviti, da so informacije, ki se dajo v resnične, točne in pravočasne (prvi odstavek 45. člena ZM). Avtor programskega prispevka in odgovorni urednik, ki sta od odgovorne osebe uradnega vira prejela informacijo, nista odškodninsko in kazensko odgovorna za vsebinsko točno objavo te informacije. Za resničnost in točnost takšne informacije odgovarja javna oseba, ki jo je dala.

221. Vsakdo ima pravico, da od odgovornega urednika medija zahteva, da brezplačno objavi njegov popravek objavljenega obvestila, s katerim sta bila prizadeta njegova pravica ali interes. To pravico je treba uveljaviti v 30 dneh po objavi informacije ali v 30 dneh po dnevu, ko je zadevna oseba izvedela za objavo informacije, če iz objektivnih razlogov za objavo informacije ni mogla izvedeti v 30 dneh (26. člen ZM). Če odgovorni urednik ne objavi popravka v roku in na način, določen s tem zakonom, ima tisti, ki zahteva objavo popravka, pravico vložiti tožbo zoper odgovornega urednika za objavo odgovora ali popravka pri sodišču (33. člen ZM).

Cenzura

222. Zakon o medijih kot splošno načelo navaja, da dejavnost medijev temelji na svobodi izražanja, nedotakljivosti in varstvu človekove osebnosti in dostojanstva, na svobodnem pretoku informacij in odprtosti medijev za različna mnenja, na avtonomnosti urednikov in novinarjev pri opravljanju njihovega poklica, spoštovanju kodeksa novinarske etike ter na osebni odgovornosti novinarjev za posledice njihovega dela (6 člen ZM).

Zagotavljanje pluralistične strukture medijev

223. Zakon o medijih pozna več mehanizmov, s katerimi se zagotavlja pluralistična struktura in raznovrstnost medijev. Med njimi so posebej pomembne določbe, ki določajo omejitve lastništva, nezdržljivost opravljanja določenih storitev in omejevanje koncentracije.

224. Izdajatelj tiskanega dnevnika ter fizična ali pravna oseba, ki ima v premoženju tega izdajatelja več kot dvajset (20) odstotni lastniški delež ali več kot dvajset (20) odstotkov upravljalških oziroma glasovalnih pravic, ne more biti tudi izdajatelj ali soustanovitelj radijskega oziroma televizijskega programa, niti ne more izvajati radijske in televizijske dejavnosti in obratno. Izdajatelj ima lahko največ dvajset (20) odstotni lastniški delež ali dvajset (20) odstotni delež upravljalških oziroma glasovalnih pravic v premoženju drugega izdajatelja, razen v posebnih primerih (56. člen ZM). Posamezen izdajatelj lahko izvaja samo radijsko ali pa samo televizijsko dejavnost, razen če izdajatelj pridobi ustrezno dovoljenje (59. člen ZM).

225. Zaradi omejevanja koncentracije je potrebno za pridobitev dvajset (20) ali več odstotkov lastninskega ali upravljalškega deleža v premoženju izdajatelja radijskega ali televizijskega programa pridobiti soglasje pristojnega ministrstva, za pridobitev dvajset (20) ali več odstotkov lastninskega ali upravljalškega deleža v premoženju izdajatelja splošno-informativnega tiskanega dnevnika pa je potrebno pridobiti predhodno soglasje pristojnega ministrstva (58. člen ZM).

226. Pristojno ministrstvo izdajo soglasja iz prejšnje točke člena zavrne v naslednjih primerih:

- kadar bi izdajatelj radijskega ali televizijskega programa s pridobitvijo deleža imel prevladujoč položaj na oglaševalskem trgu, tako da bi njegov delež prodaje oglaševalskega prostora v posameznem radijskem ali televizijskem programu presegel trideset (30) odstotkov glede na celoten radijski ali televizijski oglaševalski prostor v Republiki Sloveniji;

- kadar bi si izdajatelj radijskega ali televizijskega programa s pridobitvijo deleža ustvaril prevladujoč položaj v medijskem prostoru, tako da bi sam ali skupaj z odvisnimi podjetji dosegel več kot štirideset (40) odstotno pokritost območja Republike Slovenije s signalom programov, glede na celotno pokritost tega območja z vsemi radijskimi ali televizijskimi programi;

- kadar bi izdajatelj enega ali več splošno - informativnih tiskanih dnevnikov sam ali prek vpliva na eno ali več odvisnih podjetij s pridobitvijo deleža imel prevladujoč položaj na trgu, tako da bi število prodanih izvodov njegovih dnevnikov preseglo štirideset (40) odstotkov vseh prodanih izvodov splošno - informativnih tiskanih dnevnikov v Republiki Sloveniji (58. člena ZM).

227. Oglaševalska organizacija ter fizična ali pravna oseba, ki ima v kapitalu oziroma premoženju te organizacije več kot deset (10) odstotni lastniški delež ali več kot deset (10) odstotkov upravljalških oziroma glasovalnih pravic, ne more biti izdajatelj ali ustanovitelj izdajatelja radijskega oziroma televizijskega programa, niti imeti več kot dvajset (20) odstotni

delež v kapitalu ali dvajset (20) odstotni delež upravljalških oziroma glasovalnih pravic v premoženju izdajatelja radijskega ali televizijskega programa (60. člen ZM).

228. Določbe o pluralnosti in raznovrstnosti veljajo tudi za tuje pravne in fizične osebe, ne glede na to, v kateri državi imajo svoj sedež oziroma stalno prebivališče, razen če je s tem zakonom določeno drugače.

229. Operater, ki izvaja telekomunikacijske storitve ne more biti tudi izdajatelj radijskega ali televizijskega programa in ne sme razširjati programskih ali oglaševalskih vsebin, razen kadar pridobi dovoljenje za izvajanje radijske ali televizijske dejavnosti.

230. Izdajatelj mora vsako leto najpozneje do konca februarja objaviti v Uradnem listu Republike Slovenije naslednje podatke: ime, priimek in stalno prebivališče fizične osebe oziroma firmo in sedež pravne osebe, ki ima v njegovem premoženju najmanj pet (5) odstotni delež kapitala ali najmanj pet (5) odstotni delež upravljalških oziroma glasovalnih pravic; imena članov uprave oziroma organa upravljanja in nadzornega organa izdajatelja (64. člen ZM).

231. Za izdajatelje medijev in operaterje veljajo predpisi o varstvu konkurence. V postopkih organa, pristojnega za varstvo konkurence, ki se nanašajo na koncentracije izdajateljev medijev in operaterjev, kot udeleženec v postopku sodeluje pristojno ministrstvo, pri tistih, ki se nanašajo na izdajatelje radijskih in televizijskih programov, pa tudi Agencija (62. člen ZM).

Neodvisnost od države

232. Neodvisnost zasebnih izdajateljev RTV programov je pravno zagotovljena z ustavo in zakonskimi zagotovili svobode medijev, neposredno pa tudi z zaščito pluralnosti in raznovrstnosti medijev. Takšno neodvisnost spodbujajo tudi različne vrste sponzoriranja.

233. Sponzoriranje po ZM je katera koli oblika prispevanja k financiranju programskih vsebin s strani fizične ali pravne osebe, ki ne sodeluje pri ustvarjanju teh programskih vsebin in to stori z namenom promocije svojega imena ali firme, blagovne znamke, svoje podobe, dejavnosti ali izdelkov ali storitev v javnosti. Sponzor ne sme vplivati na sponzorirane vsebine in na njihovo razporejanje v programski shemi v takšnem obsegu, da bi lahko vplival na odgovornosti uredniške politike RTV organizacije (52. in 53. člen ZM).

234. Neodvisnost od države deloma zagotavlja Svet za radiodifuzijo, ki ga ustanovi Državni zbor Republike Slovenije. Svet ima sedem članov in predsednika, ki ga imenuje Državni zbor izmed strokovnjakov na področju radijskega in televizijskega oddajanja in izmed javnih delavcev, od katerih štiri člane predlaga Vlada Republike Slovenije. Člani sveta ne morejo biti funkcionarji in delavci, zaposleni v državnih organih, poslanci, člani vodstev političnih strank in delavci, zaposleni pri RTV organizacijah. Predsednik in člani imajo petletni mandat. Po poteku mandata so lahko ponovno izvoljeni. Svet opravlja svoje delo neodvisno in avtonomno ter ima pravico, da od državnih organov, RTV organizacij in operaterjev kablinskih omrežij zahteva informacije in gradiva, potrebna za njihovo delo (100. člen ZM).

20. člen

235. Določba 63. člena Ustave RS določa, da je protiustavno vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti. Protiustavno je tudi vsakršno spodbujanje k nasilju ali vojni. 5. člen Zakona o pravnem položaju verskih skupnosti določa, da je prepovedana zloraba vere in verskih obredov in pouka v politične namene, prepovedano je vzbujati ali razpihovati versko nestrpnost, sovraštvo ali razdor. 29. člen Zakona o društvih določa, da po samem zakonu preneha društvo, če s svojim delovanjem meri na protipravno rušenje ustavne ureditve, na izvrševanje kaznivih dejanj ali spodbuja k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihuje narodno, rasno, versko ali drugo sovraštvo in nestrpnost oziroma spodbuja k nasilju in vojni. 17. člen Zakona o političnih strankah določa, da lahko registrski organ stranko izbriše iz registra, če tako odloči ustavno sodišče s svojo odločbo. Zakon o medijih v 8. členu določa, daje medijem prepovedano spodbujati k narodni, rasni, verski, spolni ali drugi neenakopravnosti, k nasilju in vojni, ter izzivati narodno, rasno, versko, spolno ali drugo sovraštvo in nestrpnost.

236. Ministrstvo za kulturo RS v skladu z Zakonom o javnem interesu na področju kulture in Nacionalnim kulturnim programom s posebnim programom podpira projekte in programe različnih

manjšinskih skupnosti in soustvarja pogoje za medsebojno razumevanje ter strpno in miroljubno sobivanje pripadnikov različnih identitet.

21. člen

237. Pravico do mirnega zbiranja in s tem organiziranja javnih prireditev zagotavlja Ustava RS kot človekovo pravico in temeljno svoboščino. Podrobneje določa pogoje, pod katerimi se lahko organizirajo javne prireditve Zakon o javnih shodih in javnih prireditvah. Za organizacijo prireditev na cesti kot specifičnih prireditev pa je potrebno upoštevati še določbe Zakona o varnosti cestnega prometa.

238. Javno prireditev lahko organizira vsak državljan oz. vsaka domača pravna oseba, tujec oz. tuja organizacija pa, če si predhodno za to pridobi dovoljenje. Prireditve na cesti pa lahko organizira le pravna oseba s sedežem v RS. Organizatorji morajo javno prireditev prigrasiti upravni enoti, na območju katere se organizira, za določene javne prireditve pa so dolžni zaprositi za dovoljenje (npr. prireditev z ognjemetom, prireditve ob vodi, prireditve z zbiranjem živali ali z drugačnim povečanim tveganjem).

239. V letu 2000 so upravne enote izdale 7.850 potrdil o prigrasitvi javnih prireditev (v letu 1999 pa 9.154), izdale pa so 3.814 dovoljenj za javne prireditve. Upravne enote so v letu 2000 v 24 primerih prepovedale javno prireditev oz. zavrnile izdajo dovoljenja, zaradi prepozno vložene vloge pa so s sklepom zavrgle 94 vlog ter prepovedale 2 javna shoda.

22. člen

240. Pravica do združevanja je bila pojasnjena v začetnem poročilu (odstavki 56 - 59). V obdobju, ki ga zajema drugo periodično poročilo, je bila sprejeta nova delovna zakonodaja (Zakon o delovnih razmerjih, Ur.l. RS 42/02), ki je začela veljati 1.1.2003 in vsebuje tudi posebno poglavje z naslovom »delovanje in varstvo sindikalnih zaupnikov«. Ena pomembnejših določb tega poglavja določa, da delodajalec ne sme sindikalnemu zaupniku zaradi sindikalne dejavnosti znižati plače ali proti njemu začeti disciplinskega ali odškodninskega postopka ali ga kako drugače postavljati v manj ugoden ali podrejen položaj. Poleg tega pa zakon v okviru določil, ki urejajo posebno pravno varstvo pred odpovedjo določa, da delodajalec ne sme odpovedati pogodbe o zaposlitvi imenovanemu ali voljenemu sindikalnemu zaupniku brez soglasja sindikata, če le-ta ravna v skladu z zakonom, kolektivno pogodbo in pogodbo o zaposlitvi, razen če v primeru poslovnega razloga odkloni ponujeno ustrezno zaposlitev ali če gre za odpoved v postopku prenehanja delodajalca. Navedeno varstvo pred odpovedjo traja ves čas opravljanja funkcije in še eno leto po njenem prenehanju.

23. člen

Opredelitev družine

241. Ustava zagotavlja varstvo družini. Pojem družine pa je opredeljen v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (v nadaljevanju ZZZDR): »Družina je življenjska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno družbeno varstvo.« Opredelitev družine pa lahko povzamemo tudi iz Resolucije o temeljih oblikovanja družinske politike, ki jo je sprejel Državni zbor RS (Ur.l. RS št. 40/93): »Družina predstavlja življenjsko skupnost staršev in otrok. Predstavlja primarni življenjski prostor, ki daje optimalne možnosti za emocionalni in socialni razvoj otrok, obenem pa nosi tudi odgovornost za njihovo blaginjo. Poleg tega ima tudi pomembno vlogo pri ohranjanju kohezije družbe in kot pomembna proizvodna in potrošniška enota vpliva tudi na gospodarski razvoj družbe. Za družino štejemo tudi življenjske skupnosti otrok in odraslih oseb, ki trajno skrbijo zanje: stari starši in vnuki, rejniki in rejenci, skrbniki in otroci pod skrbništvom. Subjekt predlagane družinske politike pa predstavljajo poleg družin tudi pari oz. žene, ki pričakujejo otroke.« Družino torej konstituira otrok. Iz Ustave RS izhaja, da zakonska zveza temelji na enakopravnosti zakoncev. Zakonsko zvezo in pravna razmerja v njej, v družini in zunajzakonski skupnosti pa ureja zakon.

242. Ukrepe družinske politike oz. državne ukrepe varstva družine opredeljuje Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike iz leta 1993 in sicer na ekonomsko fiskalnem področju, področju družbenih služb, na področju zaposlovanja in na področju stanovanjskega gospodarstva. Vse te ukrepe izvajajo državne institucije in druge organizacije. Novejši ukrepi na ekonomsko

fiskalnem področju in področju zaposlovanja so zajeti v novem Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. Zakon opredeljuje vrste starševskega dopusta, ki so: porodniški dopust (105 dni), očetovski dopust (90 dni), dopust za nego in varstvo otroka (260 dni), posvojiteljski dopust (150 oz. 120 dni, odvisno od starosti otroka). V času trajanja starševskega dopusta prejemajo nosilci starševsko nadomestilo. Poleg starševskega nadomestila zakon ureja tudi pravice do družinskih prejemkov, ki so: starševski dodatek, pomoč ob rojstvu otroka, otroški dodatek, dodatek za veliko družino, dodatek za nego otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo ter plačilo za izgubljeni dohodek.

243. **Položaj zunajzakonske skupnosti** po ustavi ureja razmerja tako v zakonski kot v zunajzakonski skupnosti zakon. ZZZDR tako predpisuje, da ima dalj časa trajajoča življenjska skupnost moškega in ženske, ki nista sklenila zakonske zveze, ob določenih pogojih zanju enake družinsko-pravne posledice, kot jih določa zakon za zakonca. Te posledice pa so: udeležba na premoženju, pridobljenem v času trajanja zunajzakonske skupnosti, dolžnost preživljanja po prenehanju skupnosti. Zunajzakonska skupnost pa ima posledice tudi na drugih področjih kot npr. v dednem, stanovanjskem, davčnem, kazenskem pravu.

244. Otroci, rojeni v zunajzakonski skupnosti, so glede statusa in pravic izenačeni z otroki, rojenimi v zakonski skupnosti. Edina, vendar pomembna razlika je do julija leta 2001 nastopila le v primeru prenehanja zakonske skupnosti oz. življenjske skupnosti staršev. Do takrat je namreč o varstvu in vzgoji otrok, rojenih v zakonski zvezi, v primeru razveze odločalo sodišče v pravnem postopku. O varstvu in vzgoji otrok, rojenih v zunajzakonski skupnosti, pa so se morali v primeru, če je prenehala življenjska skupnost staršev, sporazumeti starši sami. Če takšen dogovor med roditeljema ni bil dosežen, je o tem odločal Center za socialno delo v upravnem postopku. Takšna ureditev je bila v strokovni literaturi deležna močnih kritik, kljub temu pa je bilo takšno stanje preneseno tudi v nov Zakon o pravnem postopku leta 1999, ki je sicer na novo urejal postopek v sporih iz razmerij med starši in otroki. Šele na osnovi odločbe Ustavnega sodišča RS iz leta 1999 je bil spremenjen ZZZDR in odpravljeno to razlikovanje; o dodelitvi otrok ob prenehanju partnerske zveze njihovih staršev odloča sedaj sodišče v pravnem postopku, ne glede na to, ali so otroci rojeni v zakonski ali zunajzakonski zvezi. V primeru otrok, rojenih v zakonski zvezi, odloča o tem sodišče po uradni dolžnosti, ko odloča o razvezi zakonske zveze, medtem ko odloča o varstvu otrok, rojenih v zunajzakonski skupnosti, sodišče na osnovi vložene tožbe. Sodna praksa pa kaže na to, da se v določenih primerih v pravnem postopku odloča tudi o osebnih stikih otroka s staršem, ki mu otrok ni dodeljen v vzgojo in varstvo oz. z njim živi, ko se v postopku razveze zakonske zveze o tem ni odločalo in v tistih primerih prenehanja zunajzakonske skupnosti, ko eden od staršev sproži postopek za zaupanje v vzgojo in varstvo.

245. **Različnost spolov kot temeljni element zakonske in zunajzakonske zveze**

Ustava govori o dveh oblikah življenjske skupnosti: o zakonski zvezi in zunajzakonski skupnosti.

(1) Ustava ne vsebuje opredelitve zakonske zveze; zato tudi različnosti spolov življenjskih partnerjev (zakonskih ali zunajzakonskih) ne predpisuje kot pogoj za sklenitev zakonske zveze ali za zasnovanje zunajzakonske skupnosti. Vendar pa daje pooblastilo zakonodajalcu, da uredi zakonsko zvezo in pravna razmerja v njej in v zunajzakonski skupnosti (čl. 53/11). V skladu s tem pooblastilom je ZZZDR določil, da je zakonska zveza življenjska skupnost moškega in ženske (čl. 3/1) in predpisal pogoje za sklenitev zakonske zveze, med katerimi je tudi različnost spolov (16.čl.) ter kot sankcijo za nespoštovanje tega pogoja določil neveljavnost zakonske zveze (32.čl.).

(2) Zunajzakonska skupnost je po ZZZDR »dalj časa trajajoča življenjska skupnost moškega in ženske« in ima zanju pravne posledice, kot če bi sklenila zakonsko zvezo ob pogoju, da ni bilo razlogov, zaradi katerih bi bila zakonska zveza med njima neveljavna (zakonodajalec je različnost spolov torej vgradil že v samo definicijo zunajzakonske skupnosti).

V obravnavi (ne še v zakonodajnem postopku) pa je pobuda za zakonsko izenačitev statusa istospolnih partnerskih skupnosti z življenjsko skupnostjo moškega in ženske (predlog za oblikovanje zakona o registriranju skupnosti istospolnih partnerjev). Ustanovljena je bila posebna delovna skupina, ki obravnava predlog spremembe ZZZDR.

Tabela 29**Poroke in razveze**

Leto	Število sklenjenih zakonskih zvez	Število razvez
1991	8.173	1.828
1992	9.119	1.966
1993	9.022	1.962
1994	8.314	1.923
1995	8.245	1.585
1996	7.555	2.004
1997	7.500	1.996
1998	7.528	2.074
1999	7.716	2.074
2000	7.201	2.125
2001	6.935	2.274
2002	7.064	2.457

Vir: Statistični letopis, Urad RS za statistiko, 2001, 2003.

247. Spremembe v družinskem in zakonskem življenju kot spremljajoč pojav vseh modernih družb se kažejo tudi v RS in sicer v pluralizaciji družinskih oblik, zmanjšanju števila sklenjenih zakonskih zvez, povečanju števila enostarševskih družin in zvišanju števila reorganiziranih družin. To pa ne pomeni, da upada pomen družine in družinskih vrednot. Več raziskav je pokazalo, da ljudje pripisujejo družini velik pomen. Že raziskava 'Slovensko javno mnenje 92/mednarodna raziskava vrednot' je pokazala, da ljudje med najpomembnejša področja svojega življenja uvrščajo družino, in sicer na drugo mesto, takoj za poklicnim delom. Ti vzorci veljajo še zlasti za mlajšo slovensko populacijo. Raziskava med študenti in študentkami je npr. pokazala, da študentska populacija med prioritete na prvo mesto postavlja urejeno partnersko (družinsko) življenje. Zmanjševanje števila sklenjenih zakonskih zvez torej ne pomeni zmanjševanje pomena, ki ga ljudje pripisujejo družinskemu življenju. Nedvomno pa kaže na pluralizacijo družinskih oblik.

248. **Postopek za sklenitev zakonske zveze.** Ustava določa, da se zakonska zveza sklene pred pristojnim državnim organom. S tem je predpisana obvezna civilna sklenitev zakonske zveze. Poroka po predpisih posameznih verskih skupnosti se sicer lahko opravi (potem ko je zakonska zveza civilno sklenjena), vendar pa nima pravnih posledic sklenitve zakonske zveze. Tako je v ustavi izpeljano načelo ločitve države in verskih skupnosti na področju zakonske zveze, takšna ureditev pa je tudi v skladu z določbo 18/11 Pakta, po kateri nihče ne more biti prisiljen k čemu, kar bi kršilo njegovo svobodo vesti in veroizpovedi.

249. **Razveze.** V obdobju 1992-1996 smo v Sloveniji beležili upad števila razvez zakonskih zvez, med možne vzroke za ta trend pa uvrščamo neugodno ekonomsko situacijo na mikro ravni, ki je posledica socialnih sprememb, povezanih s prehodom v tržno gospodarstvo. Po letu 1996 pa se je število razvez ponovno povečalo.

24. člen

250. Polnoletnost in s tem polno poslovno sposobnost pridobijo v Sloveniji otroci s starostjo 18 let. Pred polnoletnostjo lahko pridobi mladoletnik popolno poslovno sposobnost v dveh primerih:

1. S sklenitvijo zakonske zveze (za sklenitev zakonske zveze potrebuje mladoletnik dovoljenje Centra za socialno delo (CSD) - zakon ne določa starosti, pod katero sklenitev zakonske zveze ni možna, praksa pa je izoblikovala starostno mejo 15 let).
2. Z odločbo sodišča, izdano na predlog CSD, če postane mladoletnik roditelj in so za pridobitev polne poslovne sposobnosti podani pomembni razlogi (ZZZDR 117.čl., Zakon o nepravdnem postopku 61.čl.).

Se pred izpolnjenim 18. letom pa na nekaterih področjih mladoletniki pridobijo nekatere pravice in obveznosti:

- Kazenska odgovornost nastopi s starostjo 14 let, pri čemer kazenska odgovornost mladoletnikov ni enaka kazenski odgovornosti polnoletnih. Starost 14 let tako pomeni predvsem, da s to starostjo nastopi pristojnost sodišča za mladoletne storilce kaznivih dejanj (mlajše storilce obravnavajo socialnovarstveni organi). Kljub temu, da 14-letne storilce že obravnava sodišče (v posebnem kazenskem postopku, pa lahko izreče zaporno kazen samo mladoletniku, ki je bil v času storitve že star 16 let in v nobenem primeru mlajšem), naša kazenska zakonodaja pri tem ne pozna nobene izjeme;
- Mladoletnik lahko sklene pogodbo o zaposlitvi, ko dopolni starost 15 let. Pogodba o zaposlitvi, ki jo sklene oseba, mlajša od 15 let, je nična;
- Odločanje o zdravniških posegih: Z dopolnjenim 15. letom mladoletnik sam odloča o kakršnihkoli zdravniških posegih; daje soglasje ali odkloni predlagane posege. (Zakon o zdravstveni dejavnosti);
- Oporočna sposobnost: Oporočno je sposoben vsakdo, ki je sposoben za razsojanje in ki je dopolnil 15 let. (Zakon o dedovanju);
- Priznanje očetovstva: Priznanje očetovstva lahko da oseba, ki je razsodna in stara najmanj 15 let. (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih 89.čl.);

251. V referenčnem obdobju je bila posebej posvečena skrb romskim otrokom, ki uživajo v Sloveniji posebno varstvo. Leta 1995 je bil na vladni ravni sprejet Program ukrepov za varstvo Romov v RS. V skladu z njim se romskim otrokom zagotavlja vključitev v vzgojne programe v vrtcih vsaj dve leti pred vstopom v šolo. Šolam, ki jih obiskujejo romski otroci, pa Program zagotavlja dodatna sredstva za izvajanje takih oblik izobraževalnega dela, ki pospešujejo njihovo socializacijo.

252. Na področju mednarodnega sodelovanja je Slovenija v referenčnem obdobju ratificirala Haaško konvencijo o varstvu in sodelovanju pri mednarodnih posvojitvah ter Konvencijo o izvrševanju otrokovih pravic. Republika Slovenija je z Aktom o notifikaciji nasledstva glede konvencij OZN in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo (Ur.l. RS št. 35/92) nasledila tudi Konvencijo o otrokovih pravicah skupaj s pridržkom k 1. odstavku 9. člena Konvencije. Leta 1999 pa je Slovenija navedeni pridržek umaknila, saj je državni zbor ugotovil, da RS izpolnjuje splošne določbe 1. odstavka 9. člena Konvencije o otrokovih pravicah. RS je z istim aktom o notifikaciji nasledstev nasledila tudi Konvencijo ZN o uveljavitvi preživninskih zahtevkov v tujini z dne 20.6.1956.

253. **Mladoletniki v priporu**. Ustavno sodišče je leta 1996 v postopku za oceno ustavnosti in zakonitosti, začetem z zahtevo varuha človekovih pravic, odločalo o usklajenosti določbe 473.čl. ZKP z Mednarodnim paktom o državljanskih in političnih pravicah in Konvencijo o otrokovih pravicah. Navedena določba ZKP je dovoljevala, da je mladoletnik v kazenskem postopku lahko priprt skupaj s polnoletno osebo.

473.čl. ZKP iz leta 1995:

- (1) Mladoletnik mora biti priprt praviloma ločeno od polnoletnih.

(2) Sodnik za mladoletnike sme odrediti, naj bo mladoletnik priprt skupaj s polnoletnim, če bi mladoletnikova osamitev predolgo trajala, podana pa je možnost, da je mladoletnik v priporu skupaj s polnoletnim, ki nanj ne bo škodljivo vplival.

Ustavno sodišče se je ukvarjalo najprej z odnosom med navedenima mednarodnima dokumentoma in ugotovilo, da je Konvencija o otrokovih pravicah v primerjavi s Paktom specialnejši in novejši akt, zato je ocenjevalo skladnost sporne določbe samo s konvencijo o otrokovih pravicah. Tako se je usmerilo na vprašanje, ali izjeme, ki jih dopušča ZKP od načelne ločenosti mladoletnih od polnoletnih pripornikov ustrezajo zahtevi Konvencije, ki dopušča izjemo samo, če bi bila ločenost v nasprotju z mladoletnikovimi interesi. Ustavno sodišče je poudarilo, da je potrebno navedeno izjemo interpretirati v okviru splošnega namena postopka proti mladoletnikom in sicer tako, da je njen namen v preprečitvi morebitnih škodljivih posledic mladoletnikove osamitve, ne pa v morebitnem reševanju prostorske stiske v zaporih. In tako razumljena določba 473. čl. ZKP po stališču Ustavnega sodišča ni v neskladju s Konvencijo o otrokovih pravicah. Vzporedno z obravnavanjem navedene določbe na Ustavnem sodišču pa je bil že izdelan predlog njene spremembe, ki je bila nato sprejeta leta 23.10.1998. Zakon še vedno dopušča, da lahko mladoletnik prestaja pripor skupaj s polnoletno osebo, vendar je poudarjena izjemnost takšne situacije, poleg tega pa je prejšnji pogoj »odsotnost škodljivosti« kot pogoj za dopustitev takšne izjeme nadomeščen z mladoletnikovim »interesom in koristjo«.

Spremenjeni člen 473 ZKP se sedaj glasi:

(1) Mladoletnik mora biti priprt ločeno od polnoletnih.

(2) Ne glede na prejšnji odstavek sme sodnik za mladoletnike izjemoma odrediti, naj bo mladoletnik priprt skupaj s polnoletnimi, kadar je to glede na mladoletnikovo osebnost in druge okoliščine v konkretnem primeru v njegovem interesu in v njegovo korist.

254. Zakonsko določeno trajanje pripora se v referenčen obdobju ni spremenilo. Kljub možnostim za dolgo trajanje pripora (do dveh let po vložitvi tožilčevega predloga za kaznovanje), v praksi pripor traja v največ primerih do dveh mesecev v tej fazi postopka (leta 1999 je bilo priprtih 11 mladoletnikov, od tega trije za čas od dveh do treh mesecev).

255. **Procesna sposobnost otroka** Slovenija v svojem drugem poročilu o sprejetih ukrepih za uresničevanje Konvencije o otrokovih pravicah leta 2001 navaja, da bi bilo potrebno ugodneje urediti procesno sposobnost otroka zlasti v nepravdnem in upravnem postopku ter v upravnem sporu. V upravnem sporu otrok ni udeležen kot »prizadeta stranica«, nima možnosti opravljati procesnih dejanj, niti sam niti po zastopniku, zato bi bilo potrebno otroku omogočiti udeležbo v upravnem sporu oz. posebnega zastopnika in branilca.

256. **Predlogi za ustanovitev posebnega varuha za otrokove pravice** na predlog Komisije za enake možnosti je Državni zbor v sklepkih, ki jih je sprejel ob obravnavi poročila Varuha za človekove pravice za leto 1997, predlagal, da »se z vidika otrokovih koristi prouči možnost o ustanovitvi posebnega varuha za otrokove pravice«. Posebnega varuha za otrokove pravice so predlagale tudi nevladne organizacije. Januarja 2003 je Državni zbor na predlog Varuha človekovih pravic imenoval četrtega namestnika, ki je pristojen za varovanje otrokovih pravic.

257. Pridobitev državljanstva. Državljanstvo RS se po Zakonu o državljanstvu Republike Slovenije pridobi na štiri načine: po rodu, z rojstvom na območju RS, z naturalizacijo, po mednarodni pogodbi. (v prilogi so navedena ustrezna besedila členov Zakona o državljanstvu) Do spremembe zakona o državljanstvu leta 1994 je bil mogoč sprejem mladoletnih otrok v državljanstvo RS le pod pogojem, da je vsaj eden od staršev pridobil državljanstvo RS. Z novelo zakona je sedaj mogoča naturalizacija mladoletnih otrok tudi v primeru, če so brez staršev ali je staršem odvzeta roditeljska pravica ali poslovna sposobnost, otrok pa je postavljen pod skrbništvo in od rojstva dalje živi v RS. Posebej pa je treba poudariti, da je Ministrstvo za notranje zadeve takšne primere pred sprejemom navedene novele reševalo z neposredno uporabo Konvencije o otrokovih pravicah, upoštevajoč načelo interesa otroka, ki je osnovno vodilo konvencije. Tako je do spremembe zakona Ministrstvo za notranje zadeve RS v 17 primerih izdalo naturalizacijsko odločbo mimo pogojev zakona o državljanstvu in oprlo odločitev neposredno na Konvencijo, konkretno na določbo 3. člena, skupno pa je bilo po Konvenciji od leta 1991 dalje sprejetih 48 otrok. Zakon o državljanstvu Republike Slovenije v svojih določbah sledi tudi ostalim načelom konvencije, ki zadevajo koristi otroka. Zakon tako pri pridobitvi slovenskega državljanstva po rodu ne ločuje med zakonskimi in nezakonskimi otroci, za slovenskega državljana šteje vsak otrok, katerega vsaj eden od staršev je bil v času njegovega rojstva državljan Republike Slovenije. V kolikor je slovenski državljan le eden od staršev, otrok pa je

rojen v tujini, lahko tisti od staršev, ki je državljan Republike Slovenije otroka priglasil v slovensko državljanstvo (če je otrok starejši od 14 let, se zahteva njegovo soglasje), prigrasitev pa ni potrebna v primeru, če bi otrok ostal brez državljanstva. Sicer se lahko takšna oseba po polnoletnosti priglasil v državljanstvo do dopolnjenega 36. leta starosti. Preprečevanje apatridije nadalje ureja zakon v določbi, ki omogoča pridobitev slovenskega državljanstva za otroka, rojenega ali najdenega na območju Republike Slovenije, če sta oče in mati neznanata ali ni znano njuno državljanstvo ali pa sta brez državljanstva. Zakon o državljanstvu Republike Slovenije prav tako varuje interese posvojenega otroka, saj omogoča pridobitev slovenskega državljanstva za otroka - tujca, v kolikor je vsaj en od posvojiteljev slovenski državljan in tudi ne zahteva prenehanja izvornega državljanstva. V vseh navedenih primerih šteje otrok za državljan Republike Slovenije od rojstva dalje.

25. člen

Omejitve in način izvrševanja volilne pravice

258. Volilna pravica je določena z Ustavo (43.čl.): »Volilna pravica je splošna in enaka. Vsak državljan, ki je dopolnil 18 let, ima pravico voliti in biti voljen.« Konec leta 2001 pa je skupina poslancev državnega zbora predlagala začetek postopka za spremembo ustave RS in sicer njenega 43. člena, ko naj bi bil starostni pogoj za pridobitev pravice voliti in biti voljen znižan na 16 let.

259. **Aktivna volilna pravica** V skladu z načelom splošne volilne pravice so izključeni oziroma začasno omejeni pri izvrševanju te pravice v RS le tisti, ki zaradi duševne bolezni (in jim je odvzeta poslovna sposobnost) ali mladosti ne morejo glasovati. Takšno načelo je zajeto v Zakonu o volitvah v državni zbor (7.čl.: »Pravico voliti in biti voljen za poslanca ima državljan Republike Slovenije, ki je na dan glasovanja dopolnil osemnajst let starosti in mu ni odvzeta poslovna sposobnost.«). Enako pa je urejena tudi pravica do glasovanja na vseh oblikah in vrstah referendumov, ki jih pozna slovenski pravni red t.j. referendum o spremembi ustave, zakonodajni referendum in posvetovalni referendum o vprašanjih iz pristojnosti državnega zbora (Zakon o referendumu, 35.čl.). Volijo lahko torej tudi osebe med izvrševanjem kazenskih sankcij (ZIKS 4.čl.), prav tako tudi volivci, ki na dan volitev služijo vojaški rok (Z. o volitvah v državni zbor – 81.čl.), volivci, ki so na dan volitev na zdravljenju v bolnišnicah (82.čl.) in volivci, ki so na dan volitev v tujini, ker imajo tam začasno ali stalno prebivališče. Posebej je z zakonom urejena situacija, če volivec zaradi bolezni ne more priti na volišče, v katerem je vpisan v volilni imenik: glasuje lahko pred volilnim odborom na svojem domu.

260. Zadnja novela Zakona o lokalnih volitvah, ki je bila sprejeta v Državnem zboru RS 29.5.2002, daje tujcem s stalnim bivališčem v RS volilno pravico na lokalnih volitvah; volijo lahko kandidirate za člane občinskih svetov in župane, sami pa ne morejo kandidirati oz. biti izvoljeni.

261. Zakon o volitvah v državni zbor izrecno določa, da volivci glasujejo samo osebno in da nihče ne more glasovati po pooblaščenju (9 čl.). V primeru pa, če volivec zaradi telesne hibe ali zato, ker je nepismen, ne bi mogel glasovati tako, kot je določeno v zakonu, ima pravico pripeljati s seboj osebo, ki mu pomaga izpolniti oz. oddati glasovnico. O tem odloči volilni odbor in vpiše to v zapisnik (79.čl.).

Omejitve udejestvovanja v javnem življenju

262. Pri udejestvovanju v političnem življenju so omejeni nosilci nekaterih poklicev in funkcij:

- Poklicni pripadniki obrambnih sil in policije ne morejo biti člani političnih strank (Ustava RS, 42. člen);
- Funkciji sodnika in državnega tožilca nista združljivi s funkcijami v drugih državnih organih, v organih lokalne samouprave in v organih političnih strank (133. in 136.čl. Ustave RS).

Registriranje volivcev

263. Zakon, ki je urejal evidenco volilne pravice, je bil sprejet leta 1992, leta 1998 pa je Ustavno sodišče RS ugotovilo njegovo neskladnost z ustavo zaradi kršitve načela enakosti državljanov pred zakonom iz naslednjih razlogov: »Vsakokratna zahteva za vpis državljanov, ki nima stalnega prebivališča v Republiki Sloveniji, v posebni volilni imenik, tega državljanov postavlja v neenakopraven položaj v razmerju do državljanov, ki imajo stalno prebivališče na območju Republike Slovenije in za katere se sestavijo splošni volilni imeniki po uradni dolžnosti« (odločba

Ustavnega sodišča U-I-48/98). S tem je po mnenju Ustavnega sodišča kršeno načelo enakosti pred zakonom (ki je vsebovano tudi v 25. členu Pakta), zato je bilo potrebno tudi za državljane Republike Slovenije, ki nimajo stalnega prebivališča v Republiki Sloveniji, zagotoviti stalno evidenco volilne pravice, ki bi jo vodil pristojni upravni organ na podlagi zahtev državljanov s stalnim prebivališčem v tujini - izdelali naj bi se torej volilni imeniki po uradni dolžnosti (enako kot za volivce v Sloveniji).

264. Ustavno sodišče je tudi naložilo državnemu zboru rok enega leta, v katerem mora odpraviti to neskladje zakona z ustavo. Vlada RS je že po preteku tega roka, 14.9.2001, vložila v parlamentarno obravnavo predlog novega zakona o evidenci volilne pravice, v katerem je sledila ugotovitvam ustavnega sodišča. Nov zakon je bil sprejet in je stopil v veljavo 14.6.2002.

265. V obdobju po ugotovitvi neskladja zakona z ustavo pa je predsednik RS razpisal redne volitve v Državni zbor za 15.10.2000. Za slovenske državljane, ki nimajo stalnega prebivališča v RS, je bil za tokratne volitve še vedno predviden posebni volilni imenik, v katerega je bil volivec vpisan na podlagi pisnega zahtevka. Če bi pri oblikovanju posebnega volilnega imenika za državljane s stalnim prebivališčem v tujini uporabili takrat (in še sedaj veljavni) zakon o evidenci volilne pravice, bi bile volitve izpeljane v neskladju z ustavo. Zato je (kljub nespremenjenemu besedilu zakona) Ministrstvo za notranje zadeve v skladu z odločbo Ustavnega sodišča zbralo vse zahtevke za vpis v posebni imenik za volitve v Državni zbor iz leta 1996 in za volitve predsednika RS iz leta 1997. Na podlagi teh zahtevkov je izdelan enotni seznam, ki je vključeval vse državljane s stalnim prebivališčem v tujini. Republiška volilna komisija je vse te državljane obvestila o dnevu glasovanja in o možnih načinih uresničevanja volilne pravice (poročilo UUNZ za 2000). V posebni volilni imenik je bil vpisan 2601 državljan s stalnim prebivališčem v tujini. Na dan glasovanja je bilo izdanih še 144 potrdil državljanom, ki niso bili vpisani v posebni volilni imenik in so glasovali na diplomatsko konzularnih predstavništvih Republike Slovenije v tujini na podlagi omenjenega potrdila. Vlada RS pa je objavila podatek, da je vseh državljanov RS s stalnim prebivališčem v tujini 68.500. (seja vlade 10.1.2002) Kljub zakonu torej, ki je bil takrat še v neskladju z ustavo, so bile zadnje volitve v državni zbor izpeljane v skladu z odločbo ustavnega sodišča t.j. v skladu z ustavo.

266. Leta 2002 je bil sprejet nov Zakon o evidenci volilne pravice, ki je pričel veljati 29.6.2002. Poleg uskladitve z Ustavo RS v delu, ki ureja evidenco volilne pravice za državljane RS, ki nimajo stalnega prebivališča v RS, je bilo potrebno v zakonu urediti tudi evidentiranje volilne pravice pripadnikov romske skupnosti, kar je prav tako posledica odločbe Ustavnega sodišča. Zakon pa je bilo potrebno uskladiti tudi s pravnim redom Evropske unije, ki se nanaša na uresničevanje volilne pravice za volitve v Evropski parlament in občinske volitve. Na podlagi zakona se v stalno evidenco volilne pravice vpiše vsakega državljana ali državljana Evropske unije, če zakon določa, da ima volilno pravico ali pravico glasovati. Le ta se vodi v registru stalnega prebivalstva in v Centralnem registru prebivalstva. Zakon določa tudi način evidentiranja volilne pravice za državljane držav članic Evropske unije s stalnim prebivališčem v RS, tako za volitve v Evropski parlament, kot tudi za občinske volitve.

26. člen

267. V začetnem poročilu (odstavki 78-81) je pojasnjena ustavna določba 14. člena, ki zajema enakost pred zakonom. Skupina poslancev pa je konec leta 2001 vložila v Državni zbor predlog za začetek postopka za spremembo Ustave RS, ki se nanaša ravno na spremembo 14. člena. Ustava samo primeroma določa osebne okoliščine, ki ne smejo biti razlog za diskriminacijo in končuje določbo z besedilom »ali katerakoli druga osebna okoliščina«. Predlagatelji pa kljub takšni generalni normi, ki dopušča razlago intra legem (sklicevanje na druge podobne okoliščine), predlaga, da se med našteje osebne okoliščine posebej uvrsti tudi invalidnost. Po njihovem mnenju je »potrebno ustvariti ustavnopravne podlage za ustrezne ukrepe, s katerimi bi invalidom omogočili, da se jim v slovenski državi dejansko omogoči polno sodelovanje in enakopravnost«. (iz obrazložitve predloga za začetek postopka za spremembo Ustave RS)

27. člen

268. Slovenija je ratificirala vse glavne mednarodne konvencije, ki se nanašajo na diskriminacijo. Med njimi so vredni posebne omembe: Konvencija o odpravi vseh oblik rasne

diskriminacije,¹⁰ Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih,¹¹ Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (FCNM).¹² Natančno je bilo stanje v zvezi z manjšinami opisano tudi v Uvodnem poročilu Odbora za odpravo rasne diskriminacije.¹³

269. Posebnost urejanja položaja posameznih narodnih skupnosti v Sloveniji je tudi dvostransko sodelovanje med sosednjimi državami v prid manjšini. Tako R Slovenija in R Hrvaška sofinancirata delovanje skupnih ustanov italijanske narodne skupnosti, ki imajo svoj sedež na Hrvaškem, vendar delajo tudi za potrebe Italijanov v Sloveniji. Položaj obeh avtohtonih narodnih manjšin, madžarske manjšine v Sloveniji in slovenske manjšine na Madžarskem je urejen s posebno bilateralno pogodbo "O zagotavljanju posebnih pravic slovenske manjšine, ki živi na Madžarskem in madžarske manjšine, ki živi v Sloveniji"¹⁴. V preambuli se sporazum sklicuje na sprejete mednarodne dokumente OZN, SE in OVSE. V njem se državi zavezujeta, da bosta zagotavljali možnosti za ohranjanje, razvoj in izražanje narodne identitete obeh manjšin na področju šolstva, kulture, medijev, publiciranja in raziskovalnega dela, na ekonomskem in drugih področjih. Dvostransko sodelovanje posega tudi na področje urejanja položaja Romov. Tako potekajo redni posveti o zaposlovanju Romov na dvostranski in regionalni ravni. V letu 1997 je bil organiziran skupen slovensko-avstrijski posvet o položaju Romov v Sloveniji in Avstriji, na katerem so sodelovali Romi, vladni predstavniki in Romi iz obeh držav.

270. Pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti zagotavlja in varuje Ustava (5. člen URS). Obe manjšini lahko svobodno uporabljata svoje simbole, ustanavljata organizacije, razvijata gospodarske, kulturne in znanstvenoraziskovalne dejavnosti ter dejavnosti na področju založništva in obveščanja. Pripadniki obeh manjšin imajo pravico do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku, ki je na določenih področjih obvezno (1. odstavek 64. člen URS). Na območjih, v katerih živita italijanska in madžarska narodna skupnost, je uradni jezik poleg slovenskega tudi italijanski ali madžarski (11. člen URS). Na teh območjih lahko njuni pripadniki ustanovijo svoje samoupravne skupnosti. Hkrati sta obe skupnosti neposredno zastopani v predstavnih organih lokalne samouprave (2. in 3. odstavek 64. člena URS). Vsaka od obeh narodnih skupnosti ima tudi svojega predstavnika v državnem zboru (3. odstavek 80. člena URS).

271. Položaj obeh narodnih skupnosti ureja tudi obširna zakonodaja. Gradivo »Pregled najpomembnejših predpisov o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji«, ki ga je pripravil Urad za Narodnosti Vlade Republike Slovenije, navaja, da se na to področje nanaša več kot 30 zakonov in izvršilnih predpisov. Institucionalne možnosti sodelovanja so zagotovljene preko Urada Vlade RS za mladino (deluje v okviru Ministrstva za šolstvo in šport), Urada Vlade RS za narodnosti, Direktorata za migracije, ki deluje v okviru Ministrstva za notranje zadeve ter delno tudi Urada Vlade RS za verske skupnosti ter Oddelka za kulturno dejavnost italijanske in madžarske narodne skupnosti, romske skupnosti, drugih manjšinskih skupnosti in priseljencev v Republiki Sloveniji v okviru Ministrstva za kulturo.

272. Poseben člen določa, da položaj in posebne pravice romske skupnosti določa zakon (65. člen URS). Tak zakon do sedaj še ni bil sprejet.¹⁵ Varstvo posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji in Romov temelji na teritorialnem načelu in avtohtoni naseljenosti italijanske, madžarske in romske skupnosti na posameznih območjih v Sloveniji. Tako lahko ugotovimo, da v Sloveniji posebne ugodnosti uživata avtohtoni madžarska in italijanska narodna skupnost, deloma je posebej zavarovana romska skupnost.

273. Ustavno sodišče je leta 2001 ob presoji ustavnosti Zakona o lokalni samoupravi in Statuta Mestne občine Novo mesto upoštevalo mnenje Urada za narodnosti, iz katerega izhaja, da z Ustavo zagotovljenega posebnega varstva romske skupnosti ni mogoče urediti z enim zakonom, temveč je potrebno slediti praksi, ki se je uveljavila pri varstvu italijanske in madžarske narodne skupnosti, in urejati njihove pravice v posameznih zakonih. Ena od prvih posebnih pravic romske skupnosti, določenih v 65. členu Ustave, je pravica romske skupnosti do zastopanja v

¹⁰ Ur. list SFRJ, š. 6/67

¹¹ Ratificirana 4. oktobra 2000, Uradni list, št. 17/00

¹² Ratificiran 25. marca 1998, Uradni list, št. 4/98.

¹³ <http://www.sigov.si/mzz/ziinania/poli/clovekoveprav/cerd-OO.doc> (14. marec 2003).

¹⁴ Podpisan 6. novembra 1992, dokumenti o ratifikaciji izmenjani 29.4.1994. Tekst v angleškem jeziku je objavljen v prilogi publikacije "Ethnic minorities in Slovenia".

¹⁵ Tudi Evropska komisija je to opazila in omenila v svojem poročilu, vendar pa je ocenila, da: »the rights of Roma communities are covered in various sectoral laws.« 2000 Regular Report from the Commission on Slovenia's Progress Towards Accession, 2000, p. 19.

predstavniških organih lokalne samouprave. Temelj za uresničevanje te pravice pa je zakonsko urejeno vodenje evidence volilne pravice pripadnikov romske skupnosti, kar je uredil šele Zakon o evidenci volilne pravice leta 2002 (Ur.l. RS 52/2002). Po tem zakonu se vodi posebni volilni imenik državljanov RS, pripadnikov romske skupnosti, na območju, kjer ta skupnost živi. Sestavi ga posebna komisija, ki jo imenuje občinski svet. Osnova za ugotavljanje pripadnosti romski skupnosti je izjava državljana RS. Sprememba Zakona o lokalni samoupravi (Ur.l. 51/2002) pa je določila seznam občin, ki so dolžne zagotoviti pravico v občini naseljene romske skupnosti do enega predstavnika v občinskem svetu do rednih volitev v letu 2002. Na zadnjih lokalnih volitvah 10. novembra 2002 je bilo tako prvič izvoljenih 15 novih romskih svetnikov, v eni od občin so romskega svetnika izvolili, čeprav niso spremenili aktov.

274. Vlada je leta 1995 sprejela Program ukrepov za pomoč Romom, s katerim je določila obveznosti državnih organov za urejanje romskega vprašanja. Z zakonom o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, z Zakonom o vrtcih in z Zakonom o osnovni šoli so pripadnikom romske skupnosti zagotovljeni posebni pogoji in posebna skrb za njihovo izobraževanje in socializacijo.

275. Zakon o lokalni samoupravi v 39. členu določa, da imata na narodnostno mešanih območjih, kjer živita italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, narodni skupnosti v občinskem svetu najmanj po enega predstavnika. S statutom občine se določi neposredna zastopanost narodnih skupnosti v drugih organih občine in s posebnimi akti se urejajo vprašanja, ki zadevajo uresničevanje pravic ter financiranje narodnih skupnosti. K predpisom iz prejšnjega odstavka daje soglasje Svet narodne skupnosti prek predstavnikov narodnih skupnosti v občinskih svetih. Kadar organi občine odločajo o drugih vprašanjih, ki se nanašajo na uresničevanje posebnih pravic narodnih skupnosti, morajo predhodno pridobiti mnenje samoupravne narodne skupnosti. V narodnostno mešanih občinah se ustanovi komisija za narodnostna vprašanja. V sestavi komisije imajo pripadniki narodne skupnosti polovico članov oziroma članic. Na območjih, kjer živi avtohtono naseljena romska skupnost, imajo Romi v občinskem svetu najmanj po enega predstavnika. V 83. členu tega zakona pa je določeno, da imata narodni skupnosti v pokrajinskem svetu najmanj po enega predstavnika.

276. Na področju šolstva Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja določa, da je zagotovljena predšolska vzgoja za posebne potrebe otrok narodnostnih manjšin. Enako velja za pouk na osnovnošolski in srednješolski ravni. Prav tako se zagotavljajo posebne norme in standardi za potrebe romskih otrok v predšolski vzgoji in programi dodatnega izobraževanja za potrebe osnovnošolskih romskih otrok.

277. Posebne pravice narodnostnih manjšin določa tudi Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja, katerega cilji so predvsem ohranjanje in razvijanje italijanskega oziroma madžarskega jezika in kulture, razvijanje vedenja o zgodovinski, kulturni in naravni dediščini italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti ter njihovih matičnih narodov, razvijanje zavesti o pripadnosti k italijanski oziroma k madžarski narodni skupnosti ter ohranjanje in razvijanje lastne kulturne tradicije. Omogočeno je kulturno udejstvovanje manjšin: na Ministrstvu za kulturo je organiziran poseben oddelek za financiranje kulturne dejavnosti manjšin (Oddelek za kulturno dejavnost italijanske in madžarske narodne skupnosti, romske skupnosti, drugih manjšinskih skupnosti in priseljencev v Republiki Sloveniji). Poleg financiranja, oddelek svetuje in nudi strokovno pomoč manjšinskim skupnostim in spremlja manjšinske umetnike ter nenehno ocenjuje in izboljšuje ukrepe na manjšinskem področju.

278. Kazenski zakonik v 141. členu, z naslovom kršitev enakopravnosti, določa, da se oseba, ki zaradi razlike v narodnostni, rasi, veroizpovedi, etnični pripadnosti (et al.) koga prikrajša za katero izmed človekovih pravic ali temeljnih svoboščin, ali mu tako pravico omeji ali da komu na podlagi takšnega razlikovanja kakšno ugodnost, kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do enega leta. Če stori tako dejanje uradna oseba z zlorabo uradnega položaja ali uradnih pravic, se kaznuje z zaporom do 3 let. V Sloveniji še ni bilo nobene obsodbe zaradi storitve tega kaznivega dejanja. V Sloveniji tudi ne obstajajo podatkovne baze, v katerih bi obravnavali npr. storilce kaznivih dejanj glede na etnično pripadnost.

Slovensko prebivalstvo po narodni pripadnosti (po popisu prebivalstva leta 2002)

Narodnost	Število	odstotek (%)
Slovinci	1.631 363	83.06
Neznano	126 325	6.43
Srbi	38 964	1.98
Hrvati	35 642	1.81
Bošnjaki ¹⁶	21 542	1.10
Muslimani ¹⁷	10 467	0.53
Neopredeljeni ¹⁸	8 589	0.44
Madžari	6 243	0.32
Albanci	6 186	0.31
Makedonci	3 972	0.20
Črnogorci	2 667	0.14
Romi	3 246	0.17
Italijani	2 258	0.11
Regionalno opredeljeni	1467	0.07
Nemci	499	0.03

280. Etnične skupnosti oseb, ki izhajajo iz nekdanje Jugoslavije v Sloveniji nimajo statusa manjšin in ne uživajo manjšinske zaščite. Manjšinske pravice v RS namreč niso odvisne od števila pripadnikov manjšin. 61. člen Ustave RS pa določa, da ima vsakdo pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo, torej tudi skupnosti pripadnikov nekdanjih jugoslovanskih republik. Vse jezikovne, narodnostne, verske ipd. skupine prebivalstva za varovanje svojih specifičnosti po drugih ustavnih členih uživajo določene posebne pravice, zlasti varstvo pred vsemi oblikami diskriminacije. Vrsta drugih zakonov zagotavlja različne oblike podpiranja dejavnosti »neslovenskih« - številčno manjšinskih - skupin prebivalstva.

281. Zakon o javnem interesu na področju kulture (2002) in Zakon o knjižničarstvu (2001) že ustvarjata normativne pogoje za integracijo tudi omenjenih manjšinskih skupnosti in njihovih pripadnikov v kulturno življenje v RS. Ministrstvo za kulturo je že leta 1992 vzpostavilo posebno skrb (program) za te etnične skupnosti in že 10 let financira njihove programe, namenjene ohranitvi posebnih kulturnih identitet. Z normativnimi, organizacijskimi in finančnimi ukrepi si Ministrstvo za kulturo prizadeva za vse bolj demokratično naravnano v kulturni politiki do manjšin in etničnih skupnosti. Ustvarja pogoje enakih možnosti za participacijo v kulturnem življenju vseh ljudi ne glede na njihovo kulturno identiteto.

282. Pripadniki narodov nekdanje skupne države Jugoslavije imajo na ozemlju Slovenije tudi možnost spremljanja televizijskih programov v svojem jeziku preko kabelskega TV sistema, ki ga ponujajo kabelski operaterji. Imajo pa tudi možnost učenja svojega maternega jezika in seznanjanja s kulturo v skladu z vsemi veljavnimi mednarodnimi predpisi in v skladu z Ustavo RS.

¹⁶ Opredelitev Bošnjaka kot narod je bila v Ustavo Federacije Bosne in Hercegovine vpeljana 1994.

¹⁷ Vključene so osebe, ki so se opredelile za Muslimane v smislu etnične in ne verske pripadnosti.

¹⁸ Opredelili so se kot Jugoslovani 527 (0.03%), opredelili so se kot Bosanci 8 062 (0.41%).

283. Pripadniki bivših jugoslovanskih republik imajo možnost učenja materinega jezika v skladu z direktivo in priporočili Evropske unije. Ta možnost je opredeljena v nacionalni zakonodaji in v bilateralnih sporazumih oz. medministrskih protokolih z državami porekla pripadnikov narodnih skupnosti. Organizacija pouka materinega jezika, kot je praksa tudi drugod v Evropi, namreč poteka v sodelovanju z državo porekla. Uresničevanje te možnosti je odvisno torej tudi od pripravljenosti matične države za sodelovanje, kot tudi od pripravljenosti posameznikov, da k takemu pouku pristopijo. Tako je na primer v šolskem letu 2003/2004 organiziran pouk makedonščine, v preteklih letih pa je bil organiziran tudi pouk hrvaščine in albanščine. Možnost učenja materinega jezika obstaja tudi v okviru izbirnih predmetov v osnovni šoli. V nekaterih šolah že poučujejo hrvaščino, pripravlja pa se tudi učni načrt za izbirni predmet srbsčino.

PRAVNI VIRI:

Kazenski zakonik, Uradni list RS, št. 63/94, 23/99, 60/99.
Zakon o azilu, Uradni list RS, št. 61/99.
Zakon o carini, Uradni list RS, št. 1/95.
Zakon o carinski službi, Uradni list RS, št. 56/99.
Zakon o davčnem postopku, Uradni list RS, št. 18/96.
Zakon o davčni službi, Uradni list RS, št. 18/96.
Zakon o dedovanju, Uradni list SRS, št. 15/76, 23/78.
Zakon o delovnih razmerjih, Uradni list RS, št. 14/90, 5/91, 71/93.
Zakon o delovnih razmerjih, Uradni list RS, št. 42/02.
Zakon o državljanstvu Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 7/03 - uradno prečiščeno besedilo
Zakon o enakih možnostih žensk in moških, Uradni list RS, št. 59/02.
Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij, Uradni list RS, št. 22/00.
Zakon o javnih shodih in javnih prireditvah, Uradni list RS, št. SRS 29/73, 42/86, 8/90.
Zakon o kazenskem postopku, Uradni list RS, št. 63/1994, 25/1996, 72/98, 111/01.
Zakon o medijih, Uradni list RS, št. 35/01.
Zakon o medijih, Uradni list RS, št. 18/94.
Zakon o nalezljivih boleznih, Uradni list RS, št. 69/95.
Zakon o nepravdnem postopku, Uradni list SRS, št. 30/86
Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, Uradni list RS, št. 59/1999
Zakon o omejevanju porabe tobačnih izdelkov, Uradni list RS, št. 57/96.
Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Uradni list RS, št. 12/1991-1, 45-1/94.
Zakon o poštnih storitvah, Uradni list RS, št. 35/97.
Zakon o potnih listinah državljanov RS, Uradni list RS, št. 65/2000.
Zakon o pravnem postopku, Uradni list RS, št. 26/1999.
Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v Republiki Sloveniji, Uradni list SRS, št. 15/76.
Zakon o prekrških zoper javni red in mir, Uradni list SRS, št. 16/74, 15/76, 42/86.
Zakon o prekrških, Uradni list SRS, št. 25/83
Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami, Uradni list RS, št. 108/99.
Zakon o referendumu in ljudski iniciativi, Uradni list RS, št. 15/1994, 13/1995, 34/1996, 38/1996, 43/1996, 57/1996, 82/1998, 24/2000, 59/2001, 11/2003, 11/2003.
Zakon o sodiščih, Uradni list RS, št. 19/1994.
Zakon o splošnem upravnem postopku, Uradni list RS, št. 80/1999.
Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o državljanstvu Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 96/02
Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o pravnem položaju verskih skupnosti v Socialistični Republiki Sloveniji, Uradni list RS, št. 22/91.
Zakon o telekomunikacijah, Uradni list RS, št. 35/97.
Zakon o temeljnih pravicah iz delovnih razmerij, Uradni list SFRJ, št. 60/89, 42/90.
Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji, Uradni list RS, št. 61/99 in 64/01.
Zakon o ustavnem sodišču, Uradni list RS, št. 15/94.
Zakon o varnosti cestnega prometa, Uradni list RS, št. 30/98.
Zakon o vladi, Uradni list RS, št. 4/93.
Zakon o vojaški dolžnosti, Uradni list RS, št. 18/91, 74/95.
Zakon o volitvah v državni zbor, Uradni list RS, št. 44/92, 60/95, 14/96, 67/97.
Zakon o začasnem zatočišču, Uradni list RS, št. 20/97, 94/00.

Zakon o zdravstveni dejavnosti, Uradni list RS, št. 9/92.
Zakon o evidenci volilne pravice Uradni list RS, št. 52/2002.
Zakona o društvih, Uradni list RS, št. 60/95, 49/98.
Zakona o lokalni samoupravi, Uradni list RS, št. 72/1993.
Zakona o lokalnih volitvah, Uradni list RS, št. 51/02.
Zakona o policiji, Uradni list RS, št. 49/98, 66/98.
Zakona o političnih strankah, Uradni list RS, št. 94/62, 13/98.
Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja, Uradni list RS, št. 35/2001.
Zakona o sodniški službi, Uradni list RS, št. 19/94, 8/96.
Zakona o tujcih, Uradni list RS, št. 1/91-1 in 44/97.
Zakon o lokalnih volitvah, Uradni list RS, št. 72/1993, 7/1994, 33/1994, 61/1995, 70/1995, 51/2002, 11/2003.
Zakonu o nalezljivih boleznih iz leta 1995, Uradni list RS, št. 69/95
Zakonu o obrambi Uradni list RS, št. 82/94, 44/97, 87/97, 47/02.
Zakonu o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, Uradni list RS, št. 59/1999.
Zakonu o pravnem postopku, Uradni list RS, št. 26/1999.
Zakonu o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami, Uradni list RS, št. 108/99.
Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, sprejetim, Uradni list RS, št. 97/2001.
Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Uradni list SRS, št. 15/76.
Zakona o Slovenski obveščevalno-varnostni agenciji, Uradni list, št. 23/1999.
Zakonom o vrtcih, Uradni list RS, št. 12/96.
Zakonom o osnovni šoli, Uradni list RS, št. 12/96.
Pravilnik o izvrševanju pripora, Uradni list RS, št. 36/99.
Pravilnik o izvrševanju nalog paznikov, Uradni list RS, št. 78-4058/2001.
Pravilnik o policijskih pooblastilih, Uradni list RS, št. 51/2000.
Uredba o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe, Uradni list RS, št. 34/96.
Varuh človekovih pravic, Letno poročilo 2003, Ljubljana, marec 2004.